

PRISCA EN MIRJAM

Een verhaal uit de vervolging

IN HET JAAR 303.

NIJKERK, G. F. CALLENBACH.

PRISCA en MIRIAM.

Een verhaal uit de laatste vervolging der Christenen onder
het Romeinsche Keizerrijk in het jaar 303.

Door den schrijver van „SENCART” enz.

MET EEN AANBEVELEND WOORD VAN

Ds. W. G. SMITT,

Emeritus-predikant te 's-Gravenhage.

Tweede, door den schrijver herziene druk.

NIJKERK,
G. F. CALLENBACH.

Een woord vooraf.

De inhoud van het boek, dat hierbij het christelijk publiek wordt aangeboden, is voor eenige maanden door de lezers van „de Boodschapper,” die het wekelijks als feuilleton ontvingen, met klimmende ingenomenheid begroet.

Ik acht het daarom bijna overbodig, een woord van aanprijzing aan dit boeiend en met onmiskenbaar talent geschreven verhaal uit den tijd der Christen-vervolging onder de Romeinsche keizers, te laten voorafgaan. Doch, al ware het maar alleen om den Schrijver voor mijzelven (en ik mag er gerustelijk bijvoegen, namens velen) openlijk dank te betuigen voor de wijze, waarop hij met fijne, doch. sprekende trekken het beeld van Prisca en Miriam en van de rondom die beiden gegroepede personen en toestanden heeft geteekend, zoo is er reeds oorzaak genoeg om dit woord van inleiding niet terug te houden.

De oudheidkundige en kerkhistorische juistheid in de beschrijving der Romeinsche zeden en gewoonten en in de schildering van het lijden en den geloofsmoed der toenmalige gemeente des Heeren, maakt dit werk bij uitstek rijk aan leering, terwijl het den lezer aanspoort tot verder onderzoek der historie, waaraan het is ontleend.

Maar dit niet alleen. De verheerlijking der liefdemacht Gods, die het geloof wekt, de strijders voor zijn eer aanvoert, het geweld des duivels keert en den marteldood in eeuwige victorie herschept, geeft aan deze geschiedenis een niet geringe geestelijke waardij.

De Heere bekronde dezen arbeid met zijn rijken zegen!

W. G. SMITT,

Emer.-pred.

's-HAGE, Sept. 1890.

HOOFDSTUK I.

Een tafereel te Rome.

Blijft de geschiedenis der reformatie in ons land en met haar die der bloedgetuigen, welke in die bange dagen als offers van Rome's priesterheerschappij en kerkdwang vielen, steeds de belangstelling wekken van ons Christelijk volk, omdat de gewetensvrijheid tegelijk met de handhaving van reeds verkregen of nog te verwerven nieuwe staatkundige rechten, door onze voorvaderen werd bevochten, niet minder belangstelling verdient de groote worstelstrijd, welke de Christelijke kerk in de eerste eeuwen van haar bestaan moest doorleven.

Deze worstelstrijd was niet plaatselijk, maar was verbreid over het gansche Romeinsche rijk, dat wil zeggen over geheel de toen bekende wereld.

Men weet dat bijna iedere nieuwe godsdienst zijn martelaren heeft gehad, maar te vergeefs zal men in de geschiedenis een vervolging kunnen aanwijzen die van zoo grooten omvang was en met meer hardnekkigheid werd voortgezet dan die tegen de eerste Christelijke kerk.

Zij nam een aanvang toen het Hoofd der Kerk aan het kruis werd genageld en zijn discipelen werden verstrooid of in banden geslagen. Door zijn smadelijken dood

aan het kruis waardoor het groote goddelijke genadeplan werd uitgewerkt en het Lam Gods dat in de wereld kwam om verloren zondaren zalig te maken, door de joden werd geslacht, opende de Heere Jezus zelf de breede rij der martelaren, die met hun bloed de belijdenis Zijns Naams hebben bezegeld.

Aanvankelijk klein, breidde de gemeente des Heeren zich spoedig uit. Niet alleen omdat de discipelen en apostelen, gedachtig aan het bevel van Jezus, „gaat heen en predikt het evangelie aan alle creaturen”, dit door woord en daad opvolgden, maar meer nog, omdat in dat Evangelie, hoe ook bespot en veracht, een kracht was waartegen Satans macht en list niet bestand bleken te zijn.

Men maakt zich echter een onjuiste voorstelling wanneer men meent dat de Christenen in de eerste drie eeuwen zonder ophouden aan de wreedste vervolgingen hebben blootgestaan, en steeds hun godsdienstoefeningen in het geheim en met vreeze zouden hebben uitgeoefend. Evenmin is het waar, dat de vervolgingen gedurende deze drie eeuwen met tusschenpoozen van volstrékte rust over tien verschillende tijdvakken zouden geloopen hebben.

Van het oogenblik af dat, onder Nero vooral, met de vervolgingen een aanvang is gemaakt, heeft de Kerk nimmer een bepaalde rust gekend, of het moest zijn na hare erkenning onder Constantijn.

Een keizerlijk besluit tot vervolging, eenmaal door een der Romeinsche keizers uitgevaardigd, mocht van tijd tot tijd meer of minder verscherpt worden, naar mate zijn opvolger eer meer of minder dweepziek bestrijder of meer vredelievend van aard was, een doode letter werd het nimmer. Vandaar dat gedurende de tijdvakken die algemeene en groote vervolgingen van elkander scheiden, toch voortdurend talrijke martelaren gevonden werden,

die hun trouw aan de belijdenis met hun bloed bezegelden en die als slachtoffers vielen of van de volkswoede of van den christenhaat van plaatselijke besturen. Zoo meldt de geschiedenis dat soms de hevigste vervolging woedde in de eene provincie van het uitgestrekte Romeinsche rijk, terwijl de Christenen in al de andere gewesten een betrekkelijke rust genoten.

Keizer Trajanus kan zekerlijk niet onder de wreele vorsten gerangschikt worden, integendeel was hij in den regel rechtvaardig en lankmoedig. Zelf gelastte hij nooit vervolgingen tegen de Christenen en toch werden onder zijn regeering Christenen gedood, o. a. de bisschop van Antiochie.

Toen Plinius de jongere, in zijn waardigheid van gouverneur van Bithynië, den keizer vroeg hoe hij met de Christenen moest handelen, die voor zijn rechterstoel gebracht werden, werd hem geantwoord dat hij de Christenen niet behoefde op te sporen, doch wanneer zij, beschuldigd van de nieuwe secte aan te kleven, werden voorgebracht, hij ze moest straffen volgens de nog van kracht zijnde vroegere besluiten.

Een zelfde antwoord werd door Hadrianus die evenals Trajanus geen vervolgingsdecreten in het leven riep, gegeven aan Serenius Granianus, den proconsul van Azië.

Terwijl onder Septimus in vele provinciën des Rijks, de vervolgingen verzwakten, woedden zij met de meeste gestrengheid in de deelen van Romeinsch Afrika, waar Scapula proconsul was.

Deze had o. a. Mavilus van Adrumelië veroordeeld om door de wilde dieren verscheurd te worden toen hij door een besmettelijke ziekte werd aangetast. Tertullianus, de oudste der latijnsche christenschrijvers, zond hem toen een brief, waarin hij hem vermaande zijn vervolgingen

te staken en acht te geven op de waarschuwing, welke hem door die ziekte gegeven werd en zich van zijn misdaden te bekeeren. Hij wees hem op de vreeselijke kastijdingen die de wreede vervolgers der Christenen in vele deelen van het rijk ontvingen, hoewel deze niet ophielden voor hun vervolgers te bidden. Tevens haalde hij het voorbeeld aan van Cincius Severus die den beschuldigten de antwoorden aan de hand gaf om vrijgelaten te worden: van Vespronius Candidus die een Christen vrij liet onder voorwendsel dat zijn veroordeeling onregeligheden zou verwekken; van Asper die zijn leedwezen uitdrukte dat dergelijke zaken voor hem gebracht werden; of op dat van een anderen landvoogd die de beschuldiging tegen een Christen gelezen hebbende, de aanklacht als lasterlijk en onregelmatig verwierp en op dien grond verscheurde.

De wijze, waarop de keizerlijke decreten dus werden ten uitvoer gelegd, werd alzoo geheel bepaald door het karakter en de persoonlijke neigingen der gouverneurs en rechters die met die uitvoering belast waren.

Die weinige voorbeelden mogen voldoende zijn om den toestand der kerk, voor zoover haar verhouding tot den staat in de eerste eeuwen onzer jaartelling betreft, te kenmerken, en wij noodigen onzen vriendelijken en toevendenden lezer uit zich met ons in gedachten te verplaatsen naar het oude Rome, zooals het was in het jaar onzes Heeren 303, het negentiende jaar der regeering van Keizer Diocletianus.

Het is namiddag en in de maand Februari. Geen Februarimaand zooals wij die in onze streken kennen, maar zooals die alleen gekend wordt onder een Italiaanschen hemel. Terwijl in het Noorden de scherpe Oostenwind

het water doet stollen of de sneeuw in dichte vlokken over het aardrijk spreidt, verlustigt men zich hier in liefelijken zonneschijn, en in den aanblik van immer groenende heuvels onder een blauwen onbewolkten hemel.

Een draagstoel, door twee krachtige Nubiërs van de Via Flaminia gedragen langs de prachtige Septa Julia met zijn zuilen en rijk schilderwerk, waarvan de overblijfselen door de oudheidkenners nog worden bewonderd, houdt voor een huis stil, dat op geen uitwendig schoon kan bogen.

Slechts weinige vensters, door zonneblinden gesloten, zijn in den voorgevel aangebracht, waar een deur *in antis*, dat wil zeggen met een driehoekige kroonlijst versierd, die op twee halve kolommen rust, toegang tot het inwendige van het gebouw verschaft.

Nadat de draagstoel behoedzaam is neergezet wordt die deur op het geklop van een der Nubiërs geopend en een schoone dame met meer smaak, dan thans heerscht, gekleed, schuift de zijden gordijnen, die haar voor iederen onbescheiden blik der voorbijgangers verborgen hadden, ter zijde, en treedt naar binnen.

Hoe weinig sierlijk het uiterlijk van het huis aan de straatzijde moge zijn, met te meer smaak en weelde is het van binnen ingericht.

Onmiddellijk bij het binnentreden wordt den bezoeker het „welkom” of „wees gegroet” toegeroepen, want in mozaïekletters leest men het woord „Salve” in de marmeren steenen gelegd, die het voorhof of *atrium* versieren.

Dat voorhof is een vierkante ruimte, rondom van rijk gebeeldhouwde kolommen voorzien. Lucht, warmte en licht hebben door het plafond, waarvan een groot gedeelte open is, vrijen toegang. De vierkante opening in

dat plafond, *impluvium* geheeten, is echter op dit oogenblik door een dik gordijn, dat naar willekeur geopend of toegehaald kan worden, ten deele gesloten, en laat thans slechts genoeg licht door, om de vele sieraden, die in het atrium gevonden worden, te kunnen bewonderen. De wanden zijn met rijke fresco's, schilderingen op de natte kalk aangebracht, bedekt, en de kleuren hebben sedert zij zijn aangebracht, onder dien immer lachenden hemel al hun frischheid behouden. Tusschen de kolommen, die rondom het vertrek een gaanderij vormen, vindt men echter niet die groote menigte beelden in marmer, brons of ivoor, die de woning van den rijke van die dagen kenmerken, maar geurige, kostbare planten, die door haar uitwasemingen een eigenaardigen reuk verspreiden. Een fontein, gevoed door de waterleiding van Claudius, die van de hoogte van Tusculum komt, werpt een dunnen waterstraal omhoog en de droppels vallen kletterend in het bassin neder dat in het midden van den voorhof is aangebracht, en dat mede van planten, vazen en schelpen, zooals de Middellandsche zee die aanbiedt, is voorzien.

Sofa's of lage rustbedden, van kostbaar hout met ivoor of zilver ingelegd, vervangen de plaats van de in dien tijd onbekende stoelen. Koffers, rijk gesneden, uit geurige houtsoorten vervaardigd en op een verhevenheid geplaatst, doen dienst als kasten.

Bronzen lampen, kandelabres en zoo menig voorwerp van zilver, dat door kostbare bewerking uitmunt, of door zijn Oostersche herkomst de bijzondere aandacht verdient dit alles maakt den indruk, dat men zich in de woning bevindt van iemand, die over een aanzienlijk vermogen kan beschikken.

De nog jeugdige dame, die wij het atrium zagen

binnengaan, heeft op een der zitbanken plaats genomen, zich niet bekommerende om hare slaven, die haar brachten, wel wetende, dat zij die ieder oogenblik voor de deur in de straat zal terugvinden.

Wat haar voorkomen betreft, kan zij met de schoonste maagden van Rome wedijveren, waartoe haar van natuur lichtbruin haar, in een wrong saamgebonden, en met een kostbare haarspeld vastgestoken, niet weinig bijdraagt. Iedere afwijking in kleur van het bijna algemeen donker, soms ravenzwart hoofdhaar, wordt door de Romeinsche vrouw hoog gewaardeerd. Aan dat haar door kunstmiddelen een lichter kleur te geven, behoort tot de eerste eischen van haar toilet.

Hoe fijn besneden dit gelaat ook moge zijn, toch geeft het den indruk van een heerschzuchtig karakter.

Het opperkleed of de *tunica* van blauwe stof is met gouddraad doorweven, en op den linker schouder met een kunstig gesneden steen of *Camée* samengehouden. Niet lang behoeft zij echter te vertoeven, want weldra wordt het zware tapijt, dat de groote zaal of het *trichinium* van den voorhof scheidt, geopend en een reeds grijze vrouw, in eenvoudig gewaad, komt met nog vluggen tred en met alle teekenen van blijde verrassing het atrium binnen. Met geopende armen treedt zij op de jonge dame toe, die in eerbiedige houding en met gebogen hoofd blijft staan.

De bejaarde maar nog schoone vrouw sluit echter onder den uitroep van „Salve lieve Prisca!” de jeugdige Romeinsche in de armen.

„Ge weet niet, Prisca, hoeveel vreugde gij mij verschaft door uw bezoek. Reeds dikwerf heb ik gedacht, Prisca wil hare tante niet meer kennen. De baden en volksspelen hebben haar hart zoo vervuld, dat er geen

oogenblik meer kan overschieten voor haar moeders zuster."

"Dat hadt u toch niet mogen denken, tante, want gij weet dat ik u lief heb!" was het antwoord van Prisca.

"Gij hebt er toch alle redenen toe gegeven, Prisca, want de tijd heugt me niet dat ik u hier zag, maar laat ons binnen gaan."

"O, tante, het is hier heerlijk; als het u even goed is, zit ik liever hier, want u weet ik houd veel van bloemen en planten en zie ze liever dan die koude marmeren beelden. In planten is leven, is beweging, is verscheidenheid van vorm, en al die beelden, ze blijven steeds dezelfde met hun ziellooze oogen zonder uitdrukking!"

De vrouw, die door Prisca tante werd genoemd, keek haar even met een zekere verbazing aan, maar het antwoord dat haar op de lippen kwam, werd niet uitgesproken. Zij had te dikwijls naar het bijzijn van haar nicht verlangd, dan dat zij door haar antwoord, het meisje wellicht zou afschrikken.

Beiden zetten zich dus neder op een der sofa's. Vóór dat Prisca's tante het gesprek hervatte, gaf zij met een kleinen bronzen hamer een lichten slag op de zilveren vaas, die op een der kleine tafels voor haar stond, en op den helderen klank verscheen van achter het voorhangsel, dat toegang tot het triclinium gaf, een eenvoudige maar niet minder liefelijke gestalte, die Prisca's aandacht bij haar binnentreden reeds had getrokken.

"Miriam," sprak de vrouw des huizes, "ge zult ons wél eens wat vruchten en suikerwerk willen brengen," en het woord tot hare nicht richtende, "een weinig wijn of vruchtensap?"

"Wat mij betreft, waarde tante, geef ik de voorkeur aan vruchtensap!"

Miriam boog en kwam spoedig terug met een schaal waarop de heerlijkste vruchten prijkten.

Hoewel men te vergeefs die vruchten, welke thans in het Zuiden groeien, in Rome ten tijde van ons verhaal, zou zoeken, — zooals b. v. de sinaasappel, die eerst in de 12^e of 13^e eeuw, door tusschenkomst der Mooren in Italie werd aangeplant, — zoo vormden de druiven uit Campanië, de Grieksche noten of amandelen, de vijgen van Smirna en de dadels, die omstreeks het jaar 300 v. Chr. eerst alleen om hun weelderig loof, later om de vrucht werden aangekweekt, een sierlijken schotel.

Prisca had met bijzondere aandacht de brengster van die vruchten en van den drank die in een Etrurische kruik met daarbij passende bekers werd voorgediend, gadegeslagen.

De vriendelijke, dankzeggende hoofdknik harer tante was haar mede niet ontgaan en was geheel in strijd met de wijze waarop zij thuis gewoon was haar slaven en dienstbaren te behandelen.

Terwijl hare tante haar uitnoodigde van de vruchten gebruik te maken, kon zij haar verwondering daarover niet verzwijgen.

„Ik bewonder lieve tante,” sprak zij, „de wijze waarop gij uw slaven behandelt. Gij spreekt haar toe als waren zij uw gelijken.”

„Hoe bedoelt ge dit, Prisca?” vroeg de gastvrouw. „Ik heb Miriam verzocht vruchten en frisschen drank hier te brengen en met een vriendelijk woord mijn tevredenheid betuigd voor de vlugheid en bereidvaardigheid waarmede zij aan mijn wensch heeft voldaan. Mij dunkt dat is toch zeer natuurlijk.”

Prisca haalde de schouders op.

„Natuurlijk vind ik het juist niet, althans bij ons

thuis worden onze slaven en slavinnen niet met zooveel onderscheiding behandeld."

"Dat is een groote fout, beste nicht," gaf de oude dame ten antwoord, „want ge weet wat een onzer meest gevierde schrijvers zegt „zooveel slaven, zooveel vijanden,” en niet ten onrechte. Door onze behandeling alleen maakt men de menschen tot vrienden of tot vijanden. Dat zult ge toch wel met mij ééns zijn?"

"Gij zult toch slaven niet met ons op één lijn willen plaatsen?" vroeg Prisca met de grootste verbazing.

"Waarom niet?" antwoordde haar tante, als ware dit de eenvoudigste zaak ter wereld.

"Maar," zoo vervolgde zij, „laat ons daarover niet twisten; ik weet dat uw meening daaromtrent anders moet zijn, dan de mijne. Gij hebt in een slaaf of slavin nooit iets anders leeren zien dan een voorwerp dat min of meer bruikbaar is, en al naarmate het aan de verwachting of het doel waarmede het aangeschaft is beantwoordt, met minder of meerdere zorg wordt behandeld. Ik voor mij denk er niet zoo over, en wat Miriam betreft, die ge zooeven zaagt, zij is geen slavin maar een vrije. Ge weet ik heb geen slaven en slavinnen."

"Maar tante, dat is niet mogelijk!" riep Prisca met de meeste verbazing uit.

"Toch is het zoo. En ik geloof dat ik meer hulp en meer trouw en gehechtheid bij mijn menschen zal aantreffen, dan gij, die over honderden van die ongelukkige wezens kunt beschikken. Wanneer ge wat meer hier kwaamt en uw oude tante meer uw bezoek waardig keurdet, zoudt ge dit reeds lang kunnen opgemerkt hebben!"

"Beste tante, het is waar, het is een tijd geleden, dat ik niet hier ben geweest, maar ik beloof u, ik zal mij

beteren. Maar ge weet, wat de oorzaak is, dat ik niet zoo dikwijls hier kom als ik wel zou willen. Mijn vader”

„Ik weet het, mijn kind. De wereld en levensbeschouwing van uw vader is de mijne niet en was, naar ik mag vertrouwen, ook niet die uwer moeder. Maar we mogen geen kwaad spreken van de afwezigen en allermint van uw vader, al spijt het mij om meer dan een reden, dat hij ongaarne ziet dat ge hier komt en het verwondert mij daarom wel eenigszins u heden hier te zien. Ik weet wel dat uw vader u niet verboden heeft mij te bezoeken, maar weet evenzeer, dat hij liever ziet dat ge mijn huis vermijdt. Maar omdat hij het verbod om mij te bezoeken niet heeft gegeven, verwacht ik dan ook dat gij in het vervolg wat meer aan uwe oude tante zult denken.”

„Ik wil u dat gaarne beloven,” antwoordde Prisca, „want tegenwoordig ben ik bijna voortdurend alleen. Mijn vader brengt den meesten tijd buitenshuis door. Als hij niet in den Senaat moet zijn, kan men hem in gezelschap zijner vrienden vinden, waar hij zijn tijd doodt met in de Thermen ¹⁾ over de onderwerpen van den dag te spreken of over wijsgeerige stelsels te twisten. De geheele huishouding komt op mij neer. Gelukkig hebben wij een vertrouwd *villicus*, die het toezicht uitoefent over de slaven en vaders vermogen beheert.”

„Maar gij doet toch als alle Romeinsche meisjes,” vroeg hare tante, „en bezoekt de schouwburgen en openbare spelen?”

„Slechts bij uitzondering, tante. De meestal laffe aardigheden of de zinspelingen op publieke personen laten mij koud. Bij voorkeur vertoef ik in den tuin of lees onze

¹⁾ Openbare badplaatsen.

schrijvers. Doch ik bemerk, dat ik steeds over mijzelve spreek. Zeg mij liever tante, hebt gij al eenig bericht van Prudens?"

„Hoe vraagt ge dit zoo?" antwoordde haar tante, terwijl zij Prisca met een onderzoekend oog aanzag.

„Natuurlijk uit belangstelling. Den speelgenoot mijner jeugd heb ik nog niet vergeten, al doet hij ook alsof ik niet meer besta," was het eenigszins spijtige antwoord van Prisca. „En dan, ik hoorde mijn vader gisteren zeggen, dat ieder oogenblik berichten verwacht werden van onzen heer Diocletiaan, brieven die nog al van gewicht moeten zijn. Ik dacht nu, Prudens zal wanneer hij aan zijn moeder denkt, deze gelegenheid wel aangrijpen om een middel te vinden met die zending belast te worden."

„Nu, ik hoop het ook en zal u wanneer hij mocht komen, onmiddellijk daarvan kennis geven."

„O tante, dat behoeft volstrekt niet. Als Prudens zoo weinig om zijn nicht geeft, dat hij haar niet eens komt bezoeken, dan is zijn komst te Rome mij ook vrij onverschillig."

De oude vrouw keek haar nicht opnieuw met meer dan gewone belangstelling aan en deze, dien blik willende ontwijken, stond op om een der bloeiende gewassen, die het atrium versierden, nader te bezien.

Het scheen alsof een wolk van droefgeestige gedachten over het gelaat van de oude vrouw toog; evenwel bedwong zij zich die uit te spreken, maar keek met een zeker medelijden het meisje aan, dat nu hier dan daar heentrippelde.

„Maar tantelief!" riep zij eensklaps uit, „waar staan toch uw huisgoden? Ik zie hier wel overal fraaie meubelen en schoone uitheemsche gewassen, maar waar ik de

oogen heenwend, nergens zie ik een beeld of iets dat aan den godsdienst onzer vaderen herinnert."

„Hebt ge zelf straks nog niet gezegd, Prisca, dat gij die planten liever ziet dan die koude ziellooze beelden? In planten is nog leven en beweging, is groei en kracht, in beelden, het werk van menschenhanden, niet. Als gij zelf er zoo over denkt, verwondert het u dan nog, dat ik met die beelden niets op heb?"

„Dat heb ik wel gezegd, tante, maar men kan toch niet buiten huisgoden! Gij weet, tante, dat ik er voor bekend sta. steeds rond voor mijn meening uit te komen, en ook nu wil ik eerlijk tegenover u zijn.

Mijn vader heeft mij steeds gewaarschuwd voor de zonderlinge denkbeelden, die u op zoo menig punt, vooral waar het onzen godsdienst betreft, zoudt koesteren, maar nu geloof ik, dat mijn vader niet zoo heel ver van de waarheid is geweest."

„Uw vader heeft mij zeer juist beoordeeld, Prisca!"

„Maar welk stelsel zijt gij dan toegedaan, tante?"

Ik heb reeds zooveel stelsels onderzocht, maar ten slotte begint mij het hoofd te duizelen. Zeg mij daarom eens, welken wijsgeer volgt u dan?"

„Dat kan ik niet in zoo weinige woorden zeggen, Prisca, of beter ge zoudt wellicht mijn stelsel, zooals ge het belieft te noemen, toch verkeerd beoordeelen.

Wilt ge echter dat stelsel kennen, dan zal ik u een geschrift ter lezing geven, dat u aanvankelijk daarvan op de hoogte zal stellen."

„Daar zoudt u mij een zeer groot genoegen mee doen, want ik ben nieuwsgierig de bron te kennen, waaraan mijn tante die vreemde gedachten, zooals vader ze noemt, heeft ontleend."

Weder gaf de oude vrouw met den bronzen hamer

een lichten slag op het helderklinkende metaal en Miriam, hare dienstmaagd verscheen onmiddellijk. Na deze eenige woorden fluisterend te hebben toegesproken, verdween zij om spoedig terug te keeren met een vrij sierlijk staafje hout van een paar span lengte, waaromheen perkament gewikkeld was.

„Ziehier, Prisca, een brief aan Romeinen geschreven, ik zal het voor u in zijde wikkelen, want het is een kostbaar perkament. Als er iets in voorkomt, dat u duister mocht zijn, dan weet ge dat ik steeds bereid ben, u naar mijn vermogen voor te lichten.”

„Het zou al heel vreemd moeten zijn, tante, als *ik* er niet uit wijs zou worden!” gaf Prisca ten antwoord.

„Nu kind, ik hoop van harte, dat ge er *wijs* uit zult worden!” sprak de oude met nadruk.

„Zult ge nog wat vruchten nemen?”

„Dank u tante,” sprak Prisca. En na eenige oogenblikken van aarzeling deed zij plotseling de vraag:

„Wat is dat voor een meisje, dat gij Miriam noemt? Zij heeft in haar voorkomen en doen zoo iets dat zoo geheel afwijkt van alles, wat ik bij mijn slavinnen dagelijks waarneem, dat ik bijna zou vragen haar mij te verkoopen?”

„Van het laatste kan geen sprake zijn, want ik heb, zooals ik straks zeide, geen slavinnen en heb ook aan Miriam de vrijheid geschonken. Als zij dus in uw dienst zou overgaan, zou dit geheel van haar eigen vrijen wil afhangen, en als ik u daarmee een genoegen kan doen, wil ik het haar wel voorstellen. Haar geschiedenis is, zooals zij mij die heeft verhaald, zeer eenvoudig.

Haar vader was een welgesteld grondeigenaar, die uitgestrekte landgoederen bezat op eenige uren afstands van Nicaea in Klein-Azie.”

„Met uw verlof, tante,” viel Prisca haar in de rede, „uw verhaal begint zooals iedere geschiedenis, die de slaven die uit andere provinciën komen, ons trachten wijs te maken. Zou men hen moeten gelooven, dat is iedere slaaf of slavin vrijgeboren, in weelde grootgebracht of zijn de afstammelingen van aanzienlijke geslachten. Ik ken dat!” voegde Prisca er minachtend en schouderophalend bij.

„Toch heb ik reden,” antwoordde haar tante, „om aan de waarheidsliefde van Miriam niet te twijfelen.”

„De waarheidsliefde van een slavin! Maar ik val u telkens in de rede, en verhinder u dus voort te gaan met de geschiedenis van een zoo zeldzaam persoon.”

De tante, die haar nicht kende, stoorde zich aan Prisca's opmerkingen niet, doch vervolgde:

„Miriam's vader, die zich op den graanbouw had toegelegd, ging door voor een der rijksten uit den omtrek, wat voor een deel bevestigd wordt, door het feit dat Miriam met haar eenigen broeder, Grieksche leermeesters heeft gehad. Die broeder, eenige jaren ouder dan Miriam, was echter een onhandelbare knaap, die op jeugdigen leeftijd zijn ouders reeds veel zorg en moeite veroorzaakte.

Miriam kan omtrent acht jaar geweest zijn, toen de gebeurtenis plaats greep, die haar ouders niet alleen van have en goed maar zelfs van het leven beroofde.

De landvoogd van dat gewest, was een wreed en geldgierig man, die er op uit was, zich in den kortst mogelijken tijd te verrijken. Door zijn knevelarijen en onrechtvaardig bestuur tot het uiterste gedreven, kwam de bevolking in opstand.

Te vergeefs beproefde Miriam's vader den geest van verzet, die bij zijn naburen was ontstaan, te voorkomen of te matigen. Om kort te zijn, de opstand werd met

geweld van wapenen bedwongen, en Miriam's vader beschuldigd dat hij in het geheim dien opstand had in de hand gewerkt. Welke moeite men deed om zijn onschuld te bewijzen, het baatte niets, want de wreede landvoogd had reeds lang begeerige oogen op de bezittingen van den grondeigenaar geslagen. Valsche getuigen werden bijgebracht en Miriam's vader ter dood gebracht. Zijn eigendommen, alles wat hij bezat, werd verbeurd verklaard en Miriam's moeder met haar beide kinderen als slaven verkocht.

Haar broeder werd het eigendom van een koopman van Miletus en zag zij nimmer meer. Zelf bleef Miriam bij haar moeder, daar die beiden naar Achaje werden vervoerd, door een Romeinsch veldoverste. De smart over het verlies van haar man, over de scheiding van haar zoon en de ingespannen arbeid, waaraan zij niet gewoon was, sleepte de moeder spoedig ten grave. Van nu af volgde voor Miriam een lijdensweg die te lang zou zijn, u in bijzonderheden te verhalen. Het meisje dat ondanks al haar lijden voordeelig opgroeide, ging in den loop van de laatste vijftien jaren als een stuk koopwaar van de eene in de andere hand over.

Bij een bijzondere gelegenheid leerde ik haar kennen en kocht haar, voor een aanzienlijke som, want behalve dat Miriam eenige vreemde talen spreekt en zeer goed lezen en schrijven kan, borduurt zij zeer smaakvol en verstaat zij de kunst het fijnste lijnwaad met allerlei kleuren en gouddraad te doorweven."

"Als zij zoo goed lezen kan en vooral Grieksch, dan zou dat juist iets voor mij zijn," sprak Prisca, „want ik ken geen groote genot, dan ongestoord en gemakkelijk op mijn rustbed te liggen en te luisteren naar iemand, die de kunst verstaat om goed te lezen. Ik heb wel een

slavin, die mij van tijd tot tijd voorleest, maar het schepsel begrijpt er het tiende deel niet van, zoodat zij mij altijd het genot vergalt."

Prisca's tante vervolgde: „Mijn eerste werk toen Miriam in mijn huis kwam, was haar te zeggen, dat zij vrij was en heen kon gaan als zij dat verkoos."

„En u hadt voor haar een aanzienlijke som betaald!" riep Prisca weer.

Haar tante knikte toestemmend.

„Ik zeide dat Miriam vrij was, maar zij viel mij te voet, kuste mijn handen en bad mij haar in mijn huis te houden. En nu heb ik in plaats van een slavin, een dienstbode, die ik niet genoeg prijzen kan. Haar toewijding en trouw, haar gehechtheid en liefde voor mij zijn onbegrensd."

„En zulk een juweel zoudt u mij willen afstaan?" vroeg Prisca.

„Ik zou tot grooter offer in staat zijn, als ik u een dienst kon doen," sprak haar tante. „Eén voorwaarde zou ik echter moeten maken."

„En die is?"

„Dat Miriam, wanneer zij in uw dienst wilde overgaan, — want vergeet niet, zij is geen slavin meer, — 's avonds van diensten vrij was en dan vrij uit en in kon gaan. Mijn bedienden hebben allen dat recht, omdat ik weet, dat zij hun tijd des avonds goed besteden, en voor Miriam zou uw dienst minder aangenaam zijn wanneer haar dat voorrecht werd ontnomen."

„Nu, ik heb menschen genoeg in huis. Als dat de eenige voorwaarde is, dan zal ik u zeer dankbaar zijn, wanneer dat persootje, dat zoovele goede eigenschappen in zich vereenigt, zich wel zal willen verwaardigen uw dienst met de mijnen te verwisselen."

Prisca stond op en boog met deftigen ernst voor haar tante tot afscheid.

De bejaarde vrouw omhelsde haar echter hartelijk en beval haar nog eens het kostbare handschrift dat zij haar overhandigde, met zorg te behandelen en ijverig te bestudeeren.

.De draagkoets met de beide Nubiërs was niet van haar plaats geweest en na de verzekering dat haar tante met Miriam zou spreken en deze dan spoedig zenden, vertrok de dochter van den Senator.

HOOFDSTUK II.

Het huisgezin van den Senator.

De woning van Prisca's vader, aan de Via Flaminia gelegen, gebouwd op het gedeelte van Rome, dat tijdens den grooten brand onder Keizer Nero geheel verwoest werd, vertoonde een groot verschil met het huis waarin wij onzen lezer reeds binnenleidden.

Ook omdat het van later dagteekening was dan dat van Prisca's tante, had het een veel grootscher aanzien en bij het binnenkomen werd men getroffen door de buitengewone weelde die daarin heerschte. Hier vond men in het atrium (voorhof) geen planten, maar de kostbaarste beelden tusschen de sierlijke kolommen waarop het impluvium rustte. Voor enkele van die beelden stonden offerschalen op hooge driehoeten waarin reukwerk brandde ter eere van de godheid, die door het beeld werd voorgesteld.

Prisca's vader, een der rijkste burgers van de eerste hoofdstad des rijks, had zoo door erfenissen als door de opbrengsten zijner vele landgoederen in Campanië de beschikking over een vermogen, zooals wellicht in onzen tijd geen vorst bezit. Alleen zijn talrijke slaven vertegenwoordigden een aanzienlijk kapitaal, dat steeds vermeerderd werd, daar de jeugdige slaven, welke daartoe

geschikt waren, onderwezen werden in wetenschappen of kunstarbeid, waardoor hun verkoopwaarde aanzienlijk steeg. Dat wij dien handel en het africhten van slaven schandelijk noemen, zou een Romeinsch edelman bevreemd hebben. Slaven toch stonden op één lijn met het vee, en men zette hen, wanneer zij zwak of door ouderdom minder bruikbaar waren geworden, tegen lagen prijs van de hand.

Doch niet alleen door zijn groot vermogen stond Prisca's vader in aanzien. Ook de waardigheid, die hij bekleedde, deed hem een plaats innemen onder de eerste burgers van Rome. Als lid van den Senaat maakte hij deel uit van dat hooge staatslichaam, dat ten tijde der republiek de hoogste macht in handen had. Onder het keizerrijk had de Senaat veel van zijn invloed verloren, zelfs was die macht onder Diocletianus nog maar een zwak overblijfsel van den vroegeren luister. Maar wat aan innerlijke kracht en aan invloed ontbrak, werd door uitwendig vertoon vervangen en Prisca's vader, die over zoo ruime middelen kon beschikken, bleef daarin niet achter.

Uit Prisca's mond hoorden we reeds dat de Senator zelf zich weinig bemoeide met de vele beslommingen, die groote bezittingen met zich brengen. Onder toezicht van zijn dochter liet de Senator het beheer over aan zijn *villicus*, een vrijgeboren Romein, die tegen een ruim jaargeld de zaken zijns meesters in alle deelen beheerde en bestuurde.

Hoewel zelf slechts levende voor de genietingen der wereld, was de Senator uiterst gestreng voor zijne onderhoorigen, waar het de vervulling der heidensche godsdienstplichten gold, en hij waakte met angstvallige zorg, dat onder zijn slaven vooral, de nieuwe sectegeest van het Christendom geweerd werd.

De beginselen of het wezen van het Christendom waren hem zoo goed als onbekend, maar daar waar de Christus beleden werd, had hij de uitwerking er van gadeslagen, en zich met diepen afkeer afgewend van hen, die zelfs met slaven als hun gelijken verkeerden. In de oogen van den Senator was dit laatste vooral iets zóó ongerijmds, het druischte zoozeer in tegen alles wat hij op dat punt steeds had geleerd, dat hij, en terecht, in de uitbreiding van het Christendom den ondergang van het Romeinsche rijk zag. De grondslagen waarop het groote rijk rustte, werden door de beginselen van de nieuwe secte ondermijnd, en daartegen te waken, was, zoo meende hij, de eerste plicht van ieder rechtgeaard Romein.

Om die reden vooral had hij aan zijn dochter meermalen doen blijken, dat de bezoeken, die zij aan haar tante bracht, hem onaangenaam waren, want de Senator had reeds lang bespeurd, dat de zuster zijner vrouw de nieuwe secte was toegedaan. Openlijk zou hij zulks niet hebben durven zeggen, want het feit, dat iemand zijner familie den goden ontrouw was geworden, zou, zoo dacht hij, aan zijn eigen eer en aanzien schaden. Wanneer Prisca hem dus al naar de redenen vroeg, waarom hij de bezoeken van de weduwe van Marcus Antonius niet wilde ontvangen, maakte hij zich van de beantwoording dier vragen onder een of ander voorwendsel af.

Na den dood zijner vrouw, die Prisca ternauwernood had gekend, had hij de opvoeding zijner dochter overgelaten aan de bekwaamste en geleerdste Grieksche slaven die hij vinden kon, zoodat Prisca, jonkvrouw geworden zijnde, niet alleen vaardig de schrijfstift hanteerde en onderscheidene talen sprak, maar ook vrijwel op de hoogte was van alles wat in die dagen als hoogste wijsheid beschouwd werd.

Haar vader zou na de voltooiing harer studiën wel gaarne gezien hebben, dat zijn dochter de boeken en perkamenten ter zijde had gelegd, en zich als alle Romeinsche meisjes en vrouwen meer aan de genietingen der wereld had overgegeven. Hij had er ook reeds aan gedacht zijn dochter uit te huwelijken, maar Prisca zelf had zich daartegen steeds verzet. Daar de Senator in zijn dochter een huishoudster had gevonden, die de slaven en vrijgeborenen, die in grooten getale in zijn woning aangetroffen werden, in hun werkzaamheden naging en orde en regel wist te bewaren, had hij op een huwelijk niet verder aangedrongen. Hoe vroeg men in het oude Rome de meisjes ook uithuwelijkte, had hij aan de wenschen zijner dochter toegegeven over dat onderwerp niet te spreken.

Hij bepaalde zich er toe Prisca nu en dan mede te nemen naar de openbare spelen of den schouwburg, maar hij bemerkte, dat zij daarin geen behagen scheen te vinden. De Senator was dus geëindigd haar geheel aan haarzelve over te laten en genoot nu, door de tegenwoordigheid zijner dochter niet meer gehinderd, temeer de genoegens, die het leven te Rome voor hen die rijk waren, in die dagen zoo ruimschoots aanbood.

Prisca was een zonderling meisje. In het huis haars vaders was zij streng, en soms hardvochtig. Slaven en slavinnen sidderden als haar schoone wenkbrauwen bij het bespeuren van het minste verzuim zich fronsten, want allen wisten bij ervaring, dat hun jeugdige meesteres meer gevoel voor haar vogels en bloemen had dan voor hen.

Niet dat Prisca hardvochtiger was dan andere vrouwen of meisjes van haar stand, maar haar verhouding tegenover haar slaven en slavinnen was alleen een gevolg van de toen algemeen heerschende gewoonte.

Bij al de weelde waarin zij zich kon baden, bij al de genietingen die de rijkdom haars vaders haar aanbood, gevoelde de dochter van den Senator zich toch niet tevreden en nog minder gelukkig.

De kluchtspelen van den schouwburg vond zij vervelend, de worstelspelen, die niet zelden met bloedvergieten eindigden, vervulden haar met afkeer.

De verschillende godsdienstige stelsels, waarvan zij kennis had genomen, bevredigden haar niet. De uitspattingen en de goddelooze onkuisheid, die met de uitoefening van de meeste dier stelsels gepaard gingen, verfoeide zij en achtte zij slechts goed voor de groote menigte, die niet genoeg ontwikkeld was, om tot de kern der zaak door te dringen. Als zij na de lezing van de geschriften harer wijsgeeren in gepeins was neergezeten, welden vele vragen in haar ziel op, waarop zij tevergeefs een antwoord zocht. Dan stond zij op en voor haar huisgoden staande, mocht zij onder het uitgieten van welriekende zalfolie, of het branden van een reukoffer den geest van den afgod inroepen, de waarheid waarnaar zij zocht bleef voor haar verborgen, en onbevredigd keerde zij dan met minachting, dikwerf met spottende woorden, het afgodsbeeld den rug toe.

Met meer belangstelling dan haar tante wel vermoedde, had zij het geschrift ontvangen, dat wellicht voor haar, zoo zij meende een nieuwen gezichtskring zou openen, en terwijl haar Egyptische slavin Affa met haar koperkleurige huid, zich haastte haar meesteres van de *tunica* of mantel te ontdoen, sloot Prisca het kostbare handschrift in de kist van cederhout die in haar slaapvertrek stond en waarvan zij den kleinen bronzen sleutel bij zich droeg.

„Als zich straks aan het *posticum* (de deur aan de

straat voor de dienstboden bestemd) een jonge vrouw aanmeldt, zult ge haar dadelijk bij mij brengen, Affa," sprak Prisca. „Uw lomphheid en brutaliteit heb ik te lang reeds gedragen. Een ander zal u vervangen en ik zal aan den opzichter het bevel geven, dat hij u naar Campanië zendt. Ge zijt beter geschikt om in de wijnbergen te werken, dan om mij bij mijn toilet behulpzaam te zijn."

De oogen van Affa schitterden van haat. De gedachte naar buiten gezonden te worden, waar een harde arbeid en zweepslagen haar wachtten, deed haar sidderen.

Met alle teekenen van schrik vouwde zij de handen en vleiende sprak zij, terwijl zij haar wraakzucht wist te bedwingen: „Ach meesteres, waarom word ik nu weggezonden? Doe ik niet steeds mijn best? Laat mij toch hier! Juist van daag heb ik een recept gekregen waarnaar ik de prachtigste *stibium* ¹⁾ kan maken en ik voelde mij reeds gelukkig, dat ik mijn schoone meesteres daarmee een genoeggen zou kunnen doen! En dat zal nu tevergeefs zijn!"

„Het voorschrift om die *stibium* te bereiden zult ge eenvoudig achterlaten!" sprak Prisca koel, hoewel zij volstrekt geen voornemen had Affa weg te zenden.

„Wat zou dat voorschrift aan die vreemde baten?" sprak de Egyptische. „Zij zou het toch niet kunnen klaar maken!"

Prisca haalde minachtend de schouders op, maar de Egyptische vervolgde: „Ik weet wel, dat de meesteres mij steeds voor lomp en dom verslijt. Maar als de meesteres maar wilde zou ik haar nog veel vreemde dingen, die wij in ons land kennen, kunnen leeren."

Verwonderd zag Prisca haar slavin aan, en deze, aan

¹⁾ Stof om de oogleden te verven.

wie die blik niet ontging, maakte dadelijk gebruik om den invloed, dien zij dacht te zullen verliezen, te kunnen behouden.

„De meesteres wil daarvan misschien niet weten, maar wij behoeven geen orakels of priesters, om ons de toekomst te leeren kennen. De vrouwen van den stam waartoe ik behoor, maken zelf hun offers gereed en weten met meer zekerheid dan die van Hellas of Latium wat de goden ons beschoren hebben.”

„Welnu, als ge zoo knap zijt,” antwoordde Prisca spottend, „dan hadt ge behooren te weten dat ik u wegzenden zou.”

Affa liet zich door dat antwoord niet uit het veld slaan.

„Ik had het kunnen weten,” antwoordde zij, „wanneer ik gelegenheid had op mijn wijze het orakel te vragen. Maar dat kan ik hier in uw huis niet doen. Als ik al een enkele maal de toekomst wensch te weten, ga ik naar een vrouw, die uit mijn land afkomstig is en die bij de brug van Aricia woont.”

„In die bedelaarswijk!” riep Prisca uit. „Ik moet zeggen, ge zijt niet kieskeurig bij het zoeken van uw vertrouwde.”

„'t Is waar,” hernam Affa, „het is een bedelaarswijk en de verzamelplaats van ongelukkigen en haveloozen, maar toch weet menig patricier of zijn vrouw de woning van mijn landgenoot te vinden!”

„Genoeg!” riep Prisca, „ik zal er over denken of ik u hier houden zal of niet. Zorg in ieder geval dat Miriam, zoo heet de jonge vrouw, die ik verwacht, dadelijk bij mij gebracht wordt.”

Affa boog zich en vertrok. Zij wist reeds, dat had zij aan haar meesteres wel gezien, dat zij blijven zou. Misschien had zij door haar mededeeling Prisca wel nieuws-

gierig gemaakt, en men kon nooit weten, dacht zij, waartoe het nuttig kon zijn. Affa begaf zich naar het verblijf der bedienden, deelde daar het bevel dat zij zooeven ontvangen had mede, en hoorde tevens de dragers uit waar haar meesteres dien middag geweest was.

Na de meer uitvoerige kennismaking met de dochter van den Senator, wenschen wij onzen lezer terug te leiden naar het huis van Prisca's tante.

HOOFDSTUK III.

De Diacones.

De bijna zestigjarige vrouw vinden wij terug in een meer eenvoudig gemeubeld vertrek, dat wij een bibliotheek-kamer zouden noemen, maar dat bij de Romeinen „*tablinum*” werd geheeten omdat in die plaats de archieven, boeken en rollen bewaard werden.

De bejaarde vrouw draagt het weduwkleed, want de wollen stof waarvan dat kleed is vervaardigd, is met *segmentum* of purperkleurig galon geborduurd.

Miriam, hare dienstmaagd, staat tegenover haar en uit den blik van de vroegere slavin, wanneer zij dien op haar vrouwe werpt, straalt zooveel liefde en tevens achting, dat het niet te verwonderen is, dat Prisca daardoor getroffen was geworden.

„En nu, Miriam,” hooren we de weduwe zeggen, „onze scheiding zal dagelijks slechts voor eenige uren zijn. Gij weet nu hoezeer ik er op gesteld ben dat mijn nicht iemand in haar onmiddellijke nabijheid krijgt, die met 's Heeren hulp wellicht het middel zou kunnen zijn, om haar de oogen voor de waarheid te openen. Ik was verheugd, dat zij mij vroeg u tot haar te zenden, maar nog meer ben ik verblijd over uw bereidwilligheid. In ieder geval blijft gij steeds vrij om mijn nicht te verlaten,

want ik heb zeer duidelijk gezegd dat uw diensten geheel vrijwillig zullen zijn. Ga dus met God, mijn zuster, morgen avond zullen we elkander aan de *agape* terugzien."

Miriam greep bewogen de handen der weduwe en bracht die aan haar lippen. De weduwe echter drukte een kus op het voorhoofd van het meisje en herhaalde: „Ga in vrede mijn kind!"

Miriam vertrok om zich naar haar nieuwe meesteres te begeven, het harte wel vol zorg maar toch met moed, want zij zou bij Prisca een bijzondere taak te vervullen hebben.

. Het afscheid van meesteres en dienstmaagd zal wellicht menigeen bevreemden, maar wanneer men zich herinnert, dat van de eerste Christenen werd gezegd: „Ziet hoe lief zij elkander hebben," dan houdt de bevreemding op wanneer wij tevens inedeelen dat de weduwe en Miriam Christinnen waren, en tot de „aanbidders van den ezelskop," zooals de Christenen te Rome spottend werden genoemd, gerekend werden.

Wat Prisca's vader vermoedde, wat de dochter van het senaatslid, omdat zij zoo zelden haar tante bezocht of ontmoette, niet kon gissen, was een feit.

De weduwe van Marcus Antonius beleed evenals haar echtgenoot, dien zij reeds vele jaren geleden verloren had, den Christus, en de gehate en verfoeide Nazarener was haar juist om Zijn gevloekten kruisdood dierbaar als haar Verlosser en Zaligmaker.

Nadat zij, vooral in de eerste jaren van haar huwelijk, menige smaadheid om den naam des Heeren had moeten verdragen en dikwerf bange oogenblikken had doorleefd, verheugde zij en met haar heel de Kerk zich in een betrekkelijke rust en veiligheid.

In enkele plaatsen, we merkten het reeds op, mocht

een consul of ander Romeinsch waardigheidsbekleeder, door wreedheid of haat gedreven, de Christenen vervolgen, in het algemeen werden zij geduld.

Wel werden zij overal bespot en veracht, maar toch scheen het alsof de tijden van groote verdrukking voorbijgegaan waren, want zelfs aan het hof van Keizer Diocletianus werden Christenen gevonden, die men in hun godsdienstoefeningen niet belemmerde.

Die rust bleek echter voor de Kerk gevaarlijker te zijn dan de vervolgingen onder vroegere Keizers. Niet alleen toch dat allerlei wind van leering en ketterijen de Kerk hadden bedreigd en de broederen meermalen verdeelden, maar de eenvoud, die in de eerste eeuw op het apostolisch tijdvak volgde, begon langzamerhand te verdwijnen. Men begon tempels te bouwen, die met die der heidenen in uiterlijke pracht moesten wedijveren, en hoe loffelijk het ook moge zijn 's Heeren huis een waardig aanzien te geven, toch zal het niet alleen ijver voor den dienst des Heeren geweest zijn, die de Christenen te Nicomedië bijvoorbeeld bewoog, om in het gezicht van 's Keizers paleis een tempel te bouwen, die tot aanstoot was van de heidensehe priesters.

Een nieuwe geweldige verwoesting zou weer over de kerk gebracht worden, om haar als opnieuw te doorzuiveren. Voor de laatste maal zou de kerk van Christus onder het Keizerrijk in de smeltkroes moeten gaan, opdat zij gezuiverd zou worden van wat haar ontsierde, en de belijdenis der oprechten te glansrijker zou uitblinken.

Voor het oogenblik was het echter rustig en niets belette den Christenen, ook te Rome, stil huns weegs te gaan.

Zoo was het ook met de weduwe van Marcus Antonius.

Haar eenige zoon behoorde, evenals zijn vader indertijd, tot den krijgsmansstand en vertoefde te Nicomedië in Klein-Azië, waar Diocletianus bij voorkeur zijn verblijf hield. Men weet, dat deze Keizer, om de rust en de veiligheid van zijn uitgestrekt rijk te verzekeren, zich naar het voorbeeld van Marcus Aurelius een mederegent verkoos, Maximinianus geheeten, dien hij eerst den titel van Caesar, later zelfs den eernaam van Augustus schonk, en die te Rome zijn hoofdverblijf hield. Daar echter, dikwijls zelfs op verschillende plaatsen in de meest verwijderde provinciën bloedige oorlogen tegen de Barbaren moesten gevoerd worden, die de tegenwoordigheid vereischten van een veldheer met de meest onbeperkte macht bekleed, benoemde de Keizer den 1sten Maart 293 nog twee mederegents. Galerius, vroeger een herder en daarom Armentarius genaamd, en Constantius, wegens de bleekheid van zijn gelaatskleur Chlorus geheeten, werden door den Keizer tot Caesars benoemd en bekleedden hierdoor den tweeden rang in het rijk.

Prisca's tante, door geen huiselijke banden alzoo gebonden, kon zich geheel aan de taak overgeven, die door de gemeente haar op de schouderen was gelegd. De weduwe van Antonius toch was diacones; niet alleen vrijwillig, maar door de gemeente van Rome daartoe geroepen. Het was een waardigheid, die in de eerste Christen-gemeenten aan de gewoonlijk eenigszins bejaarde en meest ontwikkelde vrouwen werd opgedragen, en die geheel paste in de onderlinge verhouding, waarin de Christenen van die dagen stonden.

Zooveel mogelijk toch kwam men alle dagen bijeen, te Rome in kleine kringen, die onder het toezicht van een der ouderlingen, en deze allen onder het oppertoezicht van den patriarch, bisschop of presbyter stonden.

Terwijl de vroege morgenuren aan gebed waren gewijd, dienden de avondbijeenkomsten meer tot opwekking van geestelijk leven, tot onderlinge bespreking, tot leering van hen, die in de waarheid onderwezen wilden worden en tot de *agape* wenschten te worden toegelaten, (zooals we uit den mond van de weduwe bij haar afscheid van Miriam hoorden).

De meergegoeden brachten mondbehoefden mede, die onder toezicht van diakenen en diaconessen werden verdeeld, ter verkwikking van de arme broeders en zusters. Gezamenlijk werden die spijzen genuttigd en die maaltijd, die liefdemaaltijd of *agape* genoemd, werd steeds besloten met het eigenlijke Avondmaal, waarbij 's Heeren dood verkondigd wordt.

De dagelijksche omgang, waarbij ieder verschil van stand was opgeheven, waar vrijen en onvrijen, meesters 'en slaven, vrouwen en slavinnen als broeders en zusters verkeerden, bevestigde den band van liefde, die de eerste Christenen kenmerkte.

Op een dier liefdemaaltijden had de weduwe Miriam leeren kennen en zich tot haar meer bijzonder aange-trokken gevoeld. En daar Miriam een harden meester had, die haar gewoonlijk belette de bijeenkomsten der Christenen bij te wonen, had de weduwe den losprijs voor haar betaald en haar bij zich in huis genomen.

De bijzondere omstandigheden waaronder Prisca's tante Miriam leerde kennen, werd om goede redenen door haar verzwegen toen zij de geschiedenis van dat meisje aan haar nicht mededeelde. Want hoeveel vrijheid den Christenen ook oogluikend werd toegestaan, toch verloren zij de voorzichtigheid niet uit het oog en zouden tot hun liefdemaaltijden niemand hebben toegelaten, dien zij niet ten volle vertrouwden. Zelfs de plaatsen hunner bijeen-

komsten werden voor de vijanden der Kerk zooveel mogelijk geheim gehouden.

Tot de roeping der diaconessen behoorde ook het bezoek van zieken, ouden van dagen en behoeftige gezinnen, en met bijzondere voorliefde voldeed de weduwe van Antonius aan dat gedeelte van haar arbeid in de gemeente van Rome.

Met het doel een kranke vrouw te bezoeken, verliet zij, hoewel het reeds tegen den avond was, haar woning.

Na een doolhof van onderscheiden minder aanzienlijke straten te zijn doorgestaan, slechts vergezeld van een bediende, die in een mand eenige spijzen droeg, die voor de zieke bestemd waren, hield zij stil voor eene kleine woning.

Hoewel de verlichting des avonds in het oude Rome onder Diocletianus slechts weinig te wenschen overliet, was het in de nauwe straat, die op de rivier uitliep, zeer duister.

Voor de haar bekende woning gekomen zijnde, bleven de diacones en haar geleider luisterend staan, want duidelijk hoorden zij buiten de heftige stem van iemand daar binnen, die in opgewonden stemming scheen te verkeeren.

„Hyphax schijnt weer teruggekomen te zijn,” sprak de weduwe tot haar bediende, „en ouder gewoonte zal de arme vrouw het weer moeten misgelden.”

Op hun geklop geen antwoord verkrijgende, opende de weduwe de deur en bleef daar, door het schouwspel dat het inwendige dier woning aanbod, getroffen stilstaan.

De zieke, die zij bezoeken wilde, was voor de bedreigingen van haar man opgestaan en zat bevende van angst en huiverende van koorts neer. Het weinige huisraad dat in het vertrek aanwezig was getuigde van

grootte armoede, evenals de kleeding der vrouw. Tegenover haar stond in dreigende houding haar man, Hyphax, die over de sobere onderkleederen een ouden versleten soldatenmantel of *chlamyde* had geslagen.

Voor eenige jaren genoot dat tweetal nog een zekere welvaart. Toen had Hyphax zijn vrouw gevolgd en naar men geloofde zich van de wereld afgewend. Na eenigen tijd tot de *catechumenen* of nieuwelingen behoord te hebben was hij gedoopt en in de Christengemeente opgenomen.

Aanvankelijk vleide zijn vrouw zich dat de verandering, die zich in het leven van haar man openbaarde van blijvenden aard zou zijn; maar alras bleek het, zeer tot smart van zijn vrouw en der gemeente, dat Hyphax slechts aan een tijdelijke opwelling van het gemoed gevolg had gegeven.

Er had bij hem geen hartgrondige verandering en bekeering plaats gegrepen en gelijk Demas, waarvan de apostel Paulus spreekt, had Hyphax de wereld weder lief gekregen en de gemeente verlaten.

Iedere obool, die hij verdiende, werd aan de *Sabaia*, een biersoort die door de armen werd gedronken, uitgegeven en als hij thuis kwam, wat dikwerf door hem werd verzuimd, beefde zijn vrouw voor zijn terugkomst.

Ook nu weder was hij beschonken de nederige woning binnengetreden en had onder verwenschingen en bedreigingen van zijn kranke vrouw, die hij niet beter dan een slavin beschouwde, gevergd dat zij hem spijzen gereed maakte, die zij zelf moest ontberen.

Zoals Hyphax daar stond, het gelaat verhit door den drank, het haar naar de gewoonte der Romeinen zoo kort mogelijk geknipt, was hij met zijn Herculesgestalte wel geschikt om een zwakke vrouw vrees in te boezemen.

De diacones, die hem in dezen toestand niet voor de eerste maal ontmoette, was echter niet vervaard, maar met al het gezag, dat een vrouw van haar stand kon doen gelden, sprak zij den afvalligen Christen en onverbeterlijken dronkaard bestraffend aan.

Toch klonk er nog iets medelijdends in haar toon.

„Maar Hyphax, hoe kunt gij uw vrouw zoo bedreigen en beangstigen! Ziet ge niet dat zij ziek is? En in welk een toestand verkeert ge! Past die aan een vrijgeboren Romein en aan een Christen!”

Hyphax had de dreigende hand, die hij tegen zijn vrouw had opgeheven latten zakken, bij het binnentreden van de hem welbekende weduwe. Een oogenblik maakte haar verschijning eenigen indruk op hem, maar weldra hernam hij zijn onbeschaamdheid en op dreigenden toon antwoordde hij:

„Zeker ben ik een vrijgeboren Romein,” hier sloeg hij met de vuist op de breede borst, „maar van uw Christendom wil ik niets meer weten! Reeds te lang heb ik mij door oude vrouwenpraatjes om den tuin laten leiden.

Uw liefdemaaltijden begeer ik niet, en wat de goden mij beschikken, zal ik naar goedvinden gebruiken.”

„En ik zeg u”, hernam de weduwe, „dat al waart ge duizendmaal een vrijgeboren Romein, ge ook nu weer bewijst een slaaf der zonde te zijn, die zijn eeuwig verderf tegemoet snelt. Hyphax, waar moet het met je heen, ge zult toch voor den rechtvaardigen Rechter moeten verschijnen! Bedenk toch”...

„Ik heb niets te bedenken!” schreeuwde Hyphax, haar in de rede vallende. „Als ik iets te bedenken heb dan is het dat ge mijn huisrecht geweld aandoet, door hier ongeroepen en tegen mijn wil binnen te komen! Durft ge van een rechter te reppen? Pas maar op dat ik het

blaadje niet omkeer, en u voor den rechter breng wegens schending van mijn huisrecht!"

„Er is hier niemand die er aan denkt uw huisrecht te schenden. Niet één rechter te Rome zal je in het gelijk stellen, waar ik een kranke vrouw kom bezoeken om haar datgene te brengen wat gij, wanneer ge een rechtgeaard man waart, zelf haar reeds lang had moeten verschaffen. Al ziet ge me nog zoo verwoed aan, toch zal ik niet nalaten je te vermanen en te waarschuwen voor den weg, die op een eeuwig verderf moet uitloopen.”

„Allemaal praatjes! Uw hel is een uitvinding van den Nazarener of van de gevloekte Joden. Het is de Styx, de rivier waarover de dooden gevoerd worden!”

„Hyphax ge weet toch beter!” hernam de weduwe weer, terwijl zij met heimelijk genoegen ontwaarde dat de opgewondenheid van den man wat bedaarde.

„Gij hebt toch belijdenis gedaan! En nu vervalt ge weer tot de heidensche denkbelden, die ge zelf erkend hebt, dwaasheid te zijn. Als ge je niet onttrokken hadt aan de bijeenkomsten in de gemeente, en de wereldsche genietingen en vooral de *Sabaia* wildet vlieden, dan zoudt ge je veel gelukkiger gevoelen.”

„Het is hetzelfde aanbeeld waarop mijn vrouw slaat. De *Sabaia* heeft het steeds gedaan! Wil ik u wat zeggen, het leven onder de Christenen bevalt mij niet. Ik bemin een vroolijk, vrij leven, en geen afzondering, en dat leven kan ik in den dienst der oude goden, naar hartelust genieten. Ik ga dus mijn eigen weg en raad u aan op den mijnen geen struikelblok te werpen, want het zou u en de heele gemeente kunnen berouwen. Wat mijn vrouw betreft, zij moet maar weten wat zij doet, en gij kunt haar zoo dikwijls gij wilt bezoeken. Alleen als ik thuis kom, wil ik niet dat zij uit luiheid op bed blijft liggen!”

Met een schuinschen blik op den mand, dien de bediende der weduwe droeg, verliet Hyphax brommende het huis, zeker met het doel onmiddellijk terug te keeren, wanneer de diacones zich zou verwijderd hebben, ten einde dan het leeuwendeel te eischen, van hetgene voor zijn vrouw bestemd was.

De diacones had echter te veel ervaring om dat plan van Hyphax niet te doorzien, en terwijl zij de arme vrouw opbeurend en vertroostend toesprak, dwong zij haar van de spijzen en van den wijn te gebruiken, die zij had medegebracht.

HOOFDSTUK IV.

Een Egyptische toovenares.

Wij zullen de diacones in haren arbeid der dienende liefde niet volgen, maar begeven ons naar Prisca's huis waar Miriam aanvankelijk met groote welwillendheid door de dochter van den Senator was ontvangen.

Miriam zelve was bij de aanvaarding van haar nieuwen werkkring met zorg vervuld. Na vele jaren van slavernij en van miskenning, steeds met verachting beschouwd en dikwerf mishandeld, had het meisje in de laatste twee jaren een tehuis gevonden, waar zij dagelijks bewijzen van liefde en waardeering genoot.

In het huis van de weduwe van Antonius mocht zij, zonder bespot, veracht of mishandeld te worden den Christus belijden, die haar dierbaar was van hare jeugd af aan. Die weinige jaren waren haar als een liefelijke zonneshijn geweest op den harten levensweg en thans moest zij weder, zij het al niet als slavin, in eene omgeving verkeerden, waar de Christennaam een verfoeisel was en waar haar Verlosser als een joodsch bedrieger werd veracht. Alleen het bewustzijn de diacones, die haar met moederlijke liefde had bejegend, eenige dankbaarheid te kunnen bewijzen had haar bereidwillig gemaakt in Prisca's dienst over te gaan.

Miriam was te bescheiden en gevoelde zich zelf te zwak om te denken dat zij bij een dame van zóó hooge geboorte als Prisca, eenigen invloed ten goede zou kunnen hebben.

Toen haar, na even door Prisca ontvangen te zijn, door den huismeester haar vertrek was aangewezen, knielde zij voor haar legerstede. Zij gevoelde dat haar Heer en Meester iets met haar voor had, en daar de toekomst voor haar duister was, bad zij dat de gekruiste Christus zelf haar zou leiden op den weg, dien zij te gaan had, en smeekte zij om kracht om, wanneer het noodig mocht zijn, openlijk van Hem te getuigen.

Zooals het altijd gaat in een huis waaraan een groot aantal dienstboden verbonden zijn, ging het ook met Miriam. Men wilde haar verleden weten, wie zij was en van waar zij kwam. De vele, dikwerf onbescheiden vragen werden door haar niet beantwoord. Alleen zeide zij, dat zij vrijgeboren, in slavernij gebracht en thans als een vrijgekochte, uit eigen beweging den dienst in het huis van den Senator had aanvaard.

Daar Miriam, hoewel vele jaren in slavernij doorgebracht hebbende, niet die kruipende gedienschtigheid be- toonde, welke dikwerf gepaard gaat met valscheid en kwade trouw, en in alles een ernst bewaarde, die den Christenen in die dagen vooral kenmerkte, was zij weldra een voorwerp van bespottling en van vrees tevens.

Van bespottling, omdat zij aan de gesprekken en spelen der huisbedienden geen deel nam; van vrees omdat de meesteres de nieuw aangekomene met een zekere voor- komendheid behandelde en onmiddellijk toegang tot haar vertrekken had gegeven.

Voor één persoon slechts was zij al dadelijk een voor- werp van haat.

Affa, Prisca's slavin, die haar bij het baden diende en haar bij het kleeden behulpzaam was, meende in Miriam dadelijk een mededingster te zien, die uiterlijk veel op haar voor had en spoedig bewees een opvoeding te hebben genoten, die de Egyptische had moeten missen. •

Affa was ruim tien jaren ouder dan Miriam, en haar donkere huidskleur strekte alleen om de blankheid van Miriam schooner te doen uitkomen.

Met de geslepenheid aan haar ras eigen, veinsde zij echter aanvankelijk groote vriendschap voor Miriam en trachtte daarmede in haar vertrouwen te dringen. Doch Miriam liet zich daardoor niet verschalken, maar hield zich zonder terugstootend te worden, op eenigen afstand van de Egyptische slavin, die al de zwakheden en gebreken harer meesteres in weinig tijds had medegedeeld om daardoor vertrouwen te wekken.

Reeds den volgenden morgen wist Affa dat zij in Miriam geen bondgenootte zou vinden tegen Prisca, en van dat oogenblik had de Egyptische het voornemen Miriam terug te dringen en haar eigen invloed op Prisca te verzekeren. Om haar doel te bereiken zou de Egyptische voor een misdaad zelfs niet terugdeinzen.

Daar Affa's slaapvertrek naast dat van Miriam lag, klopte zij reeds vroegtijdig bij de Christin aan om haar uit te noodigen tegenwoordig te willen zijn bij een offerande die zij aan Isis, de godheid van haar volk, wilde brengen. Zij zou tevens, zeide zij, een haan slachten, en onder voorgeven dat zij ervaren was in de kunst om uit de ingewanden der dieren de toekomst te voorspellen, ook Miriam kunnen zeggen of de goden haar gunstig waren.

Met afschuw wees Miriam die uitnoodiging van de hand, ook weigerde zij zalfolie uit te storten voor de

beelden der huisgoden, die overal in de woning van het senaatslid werden aangetroffen.

Die hardnekkige weigering van Miriam was Affa genoeg. Zij kende de secte der Christenen bij naam en was er meermalen mede in aanraking geweest. Die kennis-making had Affa echter niet tot voordeel gestrekt of haar kunnen bewegen haar heidendsche goden af te zweren, maar met haat en verachting voor de Christenen bezielde, gevoelde zij tevens vrees als zij dien naam hoorde uitspreken.

Affa haatte en vreesde tegelijk het meisje waarmede zij dagelijks zou moeten verkeerem, terwijl de vrijheid die Miriam genoot om des avonds door het *posticum* het huis te verlaten, haar met afgunst vervulde.

Prisca, de meesteres van Affa, was met Miriam zeer ingenomen. De bevattelijkheid der jeugdige Christin, die bij de minste aanduiding haar wenschen raadde, de rustige wijze waarop zij iedere werkzaamheid met zorg ten uitvoer bracht, de stilzwijgendheid en gepaste antwoorden van Miriam, die zoo gunstig afstaken bij de babbelzucht van Affa, dit alles was mede oorzaak dat Prisca zich geluk wenschte met haar nieuwe dienstbode.

Wanneer Miriam zich meer thuis zou gevoelen, had Prisca het voornemen eens te onderzoeken hoe groot de letterkundige kennis van die zoo geroemde dienstmaagd wel was, en zou zij met haar eenige handschriften lezen. Dan ook zou Prisca eens, geheel op haar gemak, het perkament ter hand nemen dat haar tante haar gaf, en het voor haar onbekende stelsel van den wijsgeer, dat de weduwe van Antonius zich had gekozen, aan een nauwkeurige studie onderwerpen.

Voor het oogenblik ontbrak daartoe de gelegenheid. Prisca's hart was van eene gedachte vervuld, die geheel

haar aandacht in beslag nam. Haar vader had aan het middagmaal, dat steeds in bijzijn van eenige vrienden genoten werd, opnieuw gewag gemaakt van den gezant des keizers, die verwacht werd, en zonder dat zij eenige gegronde redenen daarvoor kon opgeven, verwachtte zij dat Prudens, de zoon harer tante, bij die gelegenheid naar Rome zou komen.

Het was reeds anderhalf jaar geleden dat Prudens haar het laatst bezocht had om naar Nicomedië, het verblijf van Diocletianus, te vertrekken, en het afscheid dat hij van Prisca had genomen getuigde van meer dan vriendschap.

Zou Prudens deze gelegenheid om zijne moeder en met deze ook Prisca weder te zien aangegrepen hebben? Zou de *centurion*, die zich zoo gunstig onderscheidde van velen zijner krijgsmakkers, nog met al die genegenheid aan Prisca denken, waarvan hij bij zijn vertrek zoo ondubbelzinnige bewijzen gaf?

Die vragen vervulden het hart der jonge Romeinsche, en terwijl zij met meer dan gewonen eerbied het reukoffer ontstak voor het beeld der godin Venus dat in het *atrium* prijkte, zocht zij naar een middel om haar nieuwsgierigheid en innerlijke onrust te bevredigen.

Met hoeveel minachting zij anders op de toovenarijen, die in Rome aan de orde van den dag waren, neerzag, wilde zij toch de proef nemen, en zich herinnerende wat Affa haar had verteld van de Egyptische, die bij de brug van Aricia woonde, nam zij het besluit dat orakel te raadplegen.

Affa's oogen glinsterden van vreugde toen Prisca haar voornemen, om de waarzegster te raadplegen, mededeelde.

Er zou in de eerste plaats voor haar een goed deel overschieten van de som, die de waarzegster zich door

de aanzienlijke vrouwen, die haar vermeende kunst inriepen, liet betalen. Affa berekende reeds welke voorwaarden zij bij de waarzegster zou bedingen en hoeveel geld nog ontbrak aan het bedrag, dat noodig was om haar vrijheid te koopen.

En in de tweede plaats verheugde zij zich dat hare meesteres, die immer met minachting over de wetenschap der tovenaars en waarzegsters had gesproken, thans geneigd was haar hulp in te roepen.

Als Prisca slechts eenmaal Affa's landgenoot zou hebben ontmoet, twijfelde zij niet of de jonge Romeinsche zou wel te verstrikken zijn. Want hoe ontwikkeld en begaafd Prisca mocht zijn, zoo zou zij toch tegen de geslepenheid en listigheid der beide Egyptische vrouwen niet opgewassen zijn. Affa zou wel middelen vinden om de waarzegster op de hoogte te stellen wat het verledene van Prisca betrof, en wat de toekomst aanging, kon men de voorspellingen wel zóó inkleeden, dat zij steeds voor meer dan ééne uitlegging vatbaar waren.

Naar het middel behoefde Affa niet lang te zoeken, want Prisca gaf dit zelf aan de hand.

De dochter van den Senator toch maakte bezwaar zich naar de woning der waarzegster in de beruchte bedelaarswijk te begeven, en vroeg Affa of er mogelijkheid was de vrouw bij zich aan huis te laten komen.

De slavin maakte wel vele tegenwerpingen, maar deze waren slechts schijnbaar; want inwendig verheugde zij zich, daardoor gelegenheid te hebben de Egyptische waarzegster vooraf van het doen en laten harer meesteres op de hoogte te stellen.

Op een uur, dat Prisca zeker was door niemand over huiselijke aangelegenheden gestoord te zullen worden, ontving zij in haar vertrekken de waarzegster, die zich

voor deze gelegenheid met haar schoonste sieraden, bestaande uit metalen ringen en tooverpenningen, waaraan het volk wonderdoende kracht toekende, had getooid.

Prisca, die achteloos op een rustbed of sofa half zittende, half liggende zich had neergeveld, keek de waarzegster met haar doordringende oogen onderzoekend aan, maar deze, die neergehurkt in eerbiedige houding zich voor de Romeinsche had gebogen, wachtte onbewegelijk tot Prisca het woord tot haar richtte.

„Ge beweert in de toekomst te kunnen lezen?” vroeg Prisca eindelijk.

„Mijn volk en de stam waarin ik in het verre Zuiden ben grootgebracht, machtige dame, verstaat de kunst om uit de ingewanden der offerdieren, uit de lijnen der hand en zelfs uit de sterren die aan het uitspansel schitteren, de geheimen te lezen, die de goden daar geschreven hebben.”

„Affa heeft mij dat verteld en ik heb u laten roepen om door uw wetenschap mijn toekomst te leeren kennen,” sprak Prisca.

„Maar waartoe hebt gij juist mij laten roepen,” sprak de Egyptische, „terwijl gij noch aan mijne kunst noch aan die der priesters, die in uwen tempel evenzeer de toekomst raadplegen, enig geloof hecht?”

„Wie heeft u dat gezegd?” riep Prisca uit.

„Mijn kunst moest al zeer gering zijn,” antwoordde de waarzegster, „wanneer ik om dit te weten eerst door anderen moest voorgelicht worden. Als uw slavin Affa niet zoo jong aan haren stam was ontroofd, zou zij, evenals ik, die wetenschap kunnen gehad hebben en hadt gij mij niet behoeven te raadplegen.”

Prisca zweeg een wijle. Daarna zich weder tot de Egyptische wendende, die in dezelfde houding was gebleven, terwijl Affa zich op eenigen afstand hield,

zeide zij: „Is het beschouwen mijner hand voldoende?”

„Het een moet het ander aanvullen,” antwoordde de waarzegster,” terwijl zij de fraai gevormde hand van Prisca in de hare nam en die aandachtig beschouwde.

„Wilt gij mij, jonkvrouw, eenige vragen doen?”

Prisca bedacht zich een oogenblik, en antwoordde: „Zeg mij alleen mijn toekomst.”

De waarzegster liet de hand van Prisca los en zeide: „Ik heb daarin reeds genoeg gezien en zal, om aan uw verlangen te voldoen, het offerdier raadplegen.”

In een oogwenk bracht zij uit een zak een boek te voorschijn dat uit aan elkander genaaide papyrusbladen bestond, waarop de vreemdsoortigste figuren, afgewisseld door afbeeldingen van dieren en aan haar alleen bekende letterteekens geschreven waren.

Na dit boek naast zich te hebben neergelegd, haalde zij uit denzelfden zak een jongen haan, die op het zien van het licht, dat op de hooge luchters brandde, begon te schreeuwen. Een oogenblik slechts, want met geoeffende hand wist de Egyptische het geluid van het arme dier te verdooven, en terwijl zij den haan op den zak neergedrukt hield, nam zij uit den gordel, die om hare lendenen was, een soort van priem, waarmede zij het dier doorboorde.

Prisca wendde het hoofd af. Het kwam haar wreed voor de stuiptrekkingen van het dier te aanschouwen, maar Affa, voor wie zulke offers niet vreemd waren, kwam nieuwsgierig naderbij.

In een oogwenk had de Egyptische het dier geopend en de nog lillende ingewanden voor zich uitgespreid, die zij nu aandachtig scheen te beschouwen. Na haar boek op verscheiden plaatsen te hebben geraadpleegd, sprak zij eindelijk tot Prisca:

„Wenscht de jonkvrouw nog de toekomst te weten,

ook als ik vooruit moet zeggen, dat het beter ware die te verzwijgen?"

Prisca, die hoe ongeloovig ook, toch niet vrij was van het bijgeloof, de onafscheidbare medgezel van het ongelooft, zeide haastig: „Spreek en maak een eind aan dat walgelijk tooneel!"

„Uit de lijnen van uw hand zag ik reeds dat gij groote beproevingen hebt doorstaan. Maar nog grooter verdriet is voor u weggelegd. Booze geesten in uw omgeving hebben macht over u gekregen, en zoeken uw verderf. Ik zie een vrouw, die u van het dierbaarste dat gij bezit zoekt te berooven. En daar," hier spreidde de waarzegster de bloedende ingewanden van het dier voor zich uit, „zie ik een krijgsman. Zijn pantser glinstert, een vederbos dekt zijn helm. Hoed u voor hem, want een donkere schaduw glijdt over hem heen. Als de maan vol zal zijn zult gij hem zien; dan zal het donker worden en een ongeluk u treffen. Zie nauwlettend toe wie gij tot u toelaat, want met dat ongeluk zullen uwe beproevingen een aanvang nemen."

De waarzegster zweeg en keek Prisca aan als om te ontdekken welken invloed haar voorspellingen op de Romeinsche dame hadden.

„En wat moet men doen," vroeg Prisca met bevende stem, „om die ongelukken te bezweren?"

„Niemand kan zijn noodlot ontgaan," was het antwoord. „Men kan acht geven op de dingen, die komen, en het offer raadplegen om zich voor de slagen van dat noodlot voor te bereiden, maar," en hier hief de waarzegster zich op en met de bebloede hand een kring boven het hoofd beschrijvende, „hierboven staat de toekomst in vlammend schrift te lezen, die bevestigen, wat de ingewanden van het dier te aanschouwen gaven!"

„En ik zeg u, dat alles wat gij daar verteld hebt leugens zijn en uit den vader der leugenen, die een menschenmoorder was van den beginne!”

Verschrikt week de waarzegster terug voor de gedaante die daar zoo eensklaps naast haar als uit den grond verschenen was, terwijl Affa met oogen, vlammend van haat, Miriam beschouwde die ongemerkt het vertrek binnengekomen was en de voorspellingen had aangehoord.

Na de laatste uren in de gemeenschap der Christenen te hebben doorgebracht, had Miriam zich naar het vertrek harer meesteres begeven om te vernemen of haar diensten nog vereischt werden, en had de jeugdige Christin haar verontwaardiging niet kunnen bedwingen bij het zien der verrichtingen, die terecht in haar oog schandelijk en zondig waren.

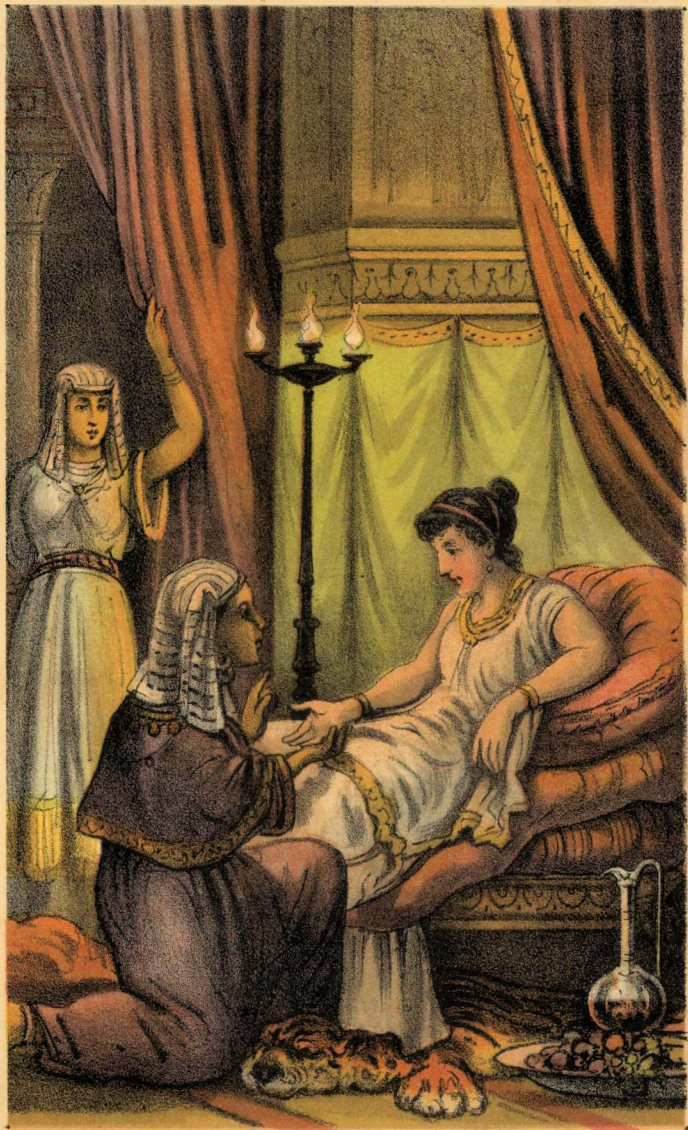
Ook Prisca voelde zich ontstemd; maar de voor haar vreemdsoortige bewoordingen waarmede Miriam aan haar verontwaardiging lucht gaf en de ernstige houding der Christin boezemde haar ontzag in.

Haastig greep zij uit een kleinen bundel een goudstuk en wierp dat de waarzegster toe. „Het is goed,” sprak zij, „en nu verwijder u, ik wil dat bloed niet langer zien!”

Zonder een woord te spreken pakte de Egyptische alles wat tot haar kunstenaarjen had gediend in den zak bijeen en verwijderde zich met Affa, die nog steeds woedende blikken op haar mededingster wierp.

Miriam was rustig blijven staan, terwijl Prisca eenige moeite had haar verlegenheid te verbergen.

Den vorigen dag nog had de Romeinsche, terwijl Miriam haar een Grieksch handschrift moest voorlezen, aan de door haar tante zoo geroemde dienstbode verklaard, dat zij zich verre verheven gevoelde boven de

bedriegerijen door de priesters gewoonlijk uitgeoefend. Met veel vernuft had zij Miriam, die stilzwijgend toegelusterd had, denkbeelden ontvouwd, die zij aan de beste der heidensche wijsgeeren had ontleend, en nu moest Miriam getuige zijn, hoe de verlichte Romeinsche zich verlaagd had tot den grofsten vorm van het bijgeloof.

„Ik heb u niet geroepen, Miriam! wat kwaamt ge hier doen?” vroeg Prisca.

„Voor ik mij ter ruste wilde begeven, dacht ik eerst nog te vragen of mijn diensten nog vereischt werden. Onwillekeurig ben ik alzoo getuige geweest van een handeling die niet alleen door God wordt verboden, maar die een schandelijk spel is en een middel in de hand des duivels om de zielen te verstrikken, om hen tot een eeuwig verderf te voeren,” antwoordde Miriam.

„Gij spreekt een taal, die ik niet begrijp,” zeide Prisca eenigszins gemelijk. „Welken God bedoelt gij toch en welke kracht wordt door u genoemd? Gij spreekt afkeurend over iets, waartoe ik bevel gaf. Waarlijk ik moet u zeggen, dat een dergelijke beoordeeling mijner handelingen mij in den mond van een dienstbare, al vrij vreemd voorkomt!”

Miriam gevoelde al de bitterheid die in Prisca's woorden lag, en indien zij een slavine was geweest had zij een scherpe kastijding niet ontloopen. Hoe dankte zij de weduwe van Antonius die haar de vrijheid schonk, want met die vrijheid had zij niet alleen den moed maar ook het recht om van de waarheid te getuigen en den arbeid der duisternis, als Satans werken te veroordeelen.

„Het is volstrekt mijn bedoeling niet om de handelingen mijner meesteres te veroordeelen, want ik weet dat er geschreven staat, dat de dienstbaren hun meesters in eenvoudigheid en nederigheid des harten zullen ge-

hoorzamen, maar er staat ook geschreven „hebt geen gemeenschap aan de werken der duisternis maar bestraft ze veelcr“

Prisca had met verbazing Miriam aangehoord. Er was noch in de stem noch in de houding van de Christin iets dat te berispen viel, en toch sprak Miriam met een beslistheid die Prisca verwondering inboezemde.

„Hoe meer gij spreekt, hoe minder ik je begrijp,“ sprak Prisca, „ik weet wel dat men weinig staat kan maken op de voorspellingen van al die lieden, die beweren in de toekomst te kunnen lezen, maar daarom behoeft het raadplegen van een offerdier nog geen werk der duisternis genoemd te worden, want dan zouden al de handelingen onzer priesters af te keuren zijn!“

„Dat zijn zij ook,“ antwoordde Miriam stoutmoedig. „Het kan u niet onbekend zijn dat de priesters, zoo hier als elders, geheime kunstgrepen gebruiken om de menigte te misleiden en voor goddelijke openbaring uittegeven wat zij zelf hebben overlegd. Niet alleen dus dat zij de lichtgeloovigen misleiden, maar zij plegen daardoor gruwelen in de oogen van een heilig en rechtvaardig God en dienen den Satan.“

„Gij zijt op een zonderlinge school geweest,“ sprak Prisca, „om zoo zonder eenig voorbehoud den staf te breken over den dienst der goden en hun priesters. Behoort gij wellicht tot hen, die als enkele Grieksche wijsgeeren, meer op het wezen der zaak letten en den meer groven vorm der godsvereering voor de onontwikkelde menigte alleen goed achten? Of dient gij een god of godin, die hier te Rome onbekend is? In uw land vereert men immers Astarte?“

„In het land mijner geboorte leven nog duizenden bij duizenden, die hun oogen voor het licht der waarheid

moedwillig hebben gesloten. De God, Dien ik dien zal zich echter ook over mijn volk ontfermen en te zijner tijd Zijn licht glansrijk ook daar doen opgaan, want de tijd zijner wederkomst is nabij!"

"Maar noem mij dan uw God!" vroeg Prisca ongeduldig.

Miriam aarzelde en keek haar meesteres aan. Eindelijk sprak zij bijna fluisterend: „Ik dien den God der Christenen."

Als had een adder haar gestoken, zoo sprong Prisca van de sofa waarop zij nederzat, overeind.

"Wat zegt ge, zijt gij een Christin! En mijn tante die dat weten kon, heeft mij niet gewaarschuwd! Weet ge wel dat in dit huis de „aanbidders van den ezelskop" niet worden geduld? Als mijn vader het wist, zoudt ge onverwijld het huis moeten verlaten, wanneer hij u niet openlijk aanklaagde, want ge weet, de decreten des keizers zijn nog van kracht!"

"Het laatste weet ik maar al te goed," antwoordde Miriam, „maar wanneer gij het mij niet zoo nadrukkelijk en bij herhaling hadt afgevraagd zou ik het u niet hebben gezegd, maar stil mijn weg bewandeld hebben. Maar ernstig moet ik er tegen opkomen als zouden de Christenen den ezelskop aanbidden. Dat is louter laster en behoort tot de vele leugens, die men van de Christenen heeft verspreid."

"Wij zullen later daarover nader spreken," sprak Prisca, „en ik zal overwegen of het raadzaam is je hier te houden of weer heen te zenden. Ik behoef je niet te zeggen, dat het in uw belang is, voor allen die hier in huis zijn, verborgen te houden wat gij mij zooeven hebt gezegd. Morgen zien we elkander weder en Affa zal mij thans bij het ontkleeden behulpzaam zijn."

Miriam boog zich en ging heen.

In haar slaapvertrek gekomen zijnde, ontstak Miriam de hennepdraad, die in een met olie gevuld, van klei-aarde gebakken lampje lag, en zette zich in gepeins neer voor hare legerstede.

Zij vroeg zich af of zij wel voorzichtig genoeg geweest en of de belijdenis dat zij eene Christin was in die oogeblikken wel gepast was. Zij kende Prisca nog te kort en wellicht zouden door hare onvoorzichtigheid moeilijkheden ontstaan, waarvan zij de gevolgen niet kon voorzien, moeilijkheden waarin ook haar weldoenster, de weduwe van Antonius, kon betrokken worden. Al genoten de Christenen binnen Rome eenige verademing, toch was er niet veel toe noodig om aangeklaagd te worden en dan was het vonnis spoedig geveld. Voor zichzelf vreesde Miriam niet. Zij zou het een groote eer achten als zij verwaardigd werd, haar bloed te vergieten voor de belijdenis van Jezus Christus, haar Heer en Zalig-maker. Maar haar onvoorzichtigheid kon de gemeente waartoe zij behoorde schaden, en dat vervulde haar met zorg.

Als Miriam in het duister verkeerde wat zij doen of laten moest, nam zij steeds den gids te baat die haar nog nimmer op een dwaalspoor had geleid. Zij stond dus op, zocht in de *capsa* of koffer waarin hare kleine bezitting lag weggesloten, en haalde daaruit een boekje te voorschijn, dat zij, ook als een gedenkstuk van de diacones, met zorg bewaarde. Het was een met zorg en nauwkeurigheid overgeschreven exemplaar van het evangelie van Lucas in de oorspronkelijke of Grieksche taal, die Miriam niet alleen goed las maar met het meeste gemak sprak.

Bij het walmend licht zocht zij in de haar bekende

bladen en las: „En ik zeg u, een iegelijk die mij belijden zal voor de menschen, dien zal de Zoon des menschen belijden voor de Engelen Gods. Maar wie mij verloochenen zal voor de menschen, die zal verloochend worden voor de Engelen Gods.”

Miriam behoefde niet verder te lezen. Haar zelfverwijt was tot zwijgen gebracht. De Zoon des menschen had Zijn welbehagen in die bladen geopenbaard over haar zwakke belijdenis tegenover Prisca.

Nadat zij het evangelie weder had weggeborgen, knielde zij neer en bad vurig, dat zij steeds vrijmoedig en onbevreesd den naam zou mogen belijden van den verachten en gehaten Jezus, die in Zijn liefde haar had opgezocht. En daar zij niet zonder Zijn heiligen wil, maar door Zijne voorzienigheid in deze nieuwe omgeving was geplaatst, bad Miriam, dat het God mocht behagen, hare meesteres aan den dienst der afgoden te onttrekken en haar hart te openen voor het licht Zijner waarheid. Zij smeekte dat hij ook Prisca mocht leeren, hoe diep verloren zij in zichzelf was, opdat zij naar behoudenis mocht leeren vragen en de toevlucht nemen tot Hem, die op het gevloekte kruishout dat groote offer bracht, waarvan de verdienste haar schuld en zonden voor eeuwig van voor Gods heilig aangezicht uitdelgde.

De overwegingen van Prisca lieten haar verder onverschillig en zich veilig wetende onder de vleugelen van den Allerhoogste, begaf Miriam zich ter ruste.

Ook Prisca had zich ter ruste gelegd, maar hetgeen zij gezien en gehoord had vervulde haar met zooveel gedachten, dat de slaap haar oogleden ontweek.

Meermalen herhaalde zij bij zichzelf de woorden van de waarzegster en beproefde den zin te verstaan van hare uitspraken. Welke vrouw toch kon door haar be-

doeld worden, die Prisca van het dierbaarste dat zij bezat zou zoeken te berooven, en wie was de krijgsman waarvoor zij zich moest in acht nemen?

Terwijl Prisca daarover lag te mijmeren, kwam de maan van achter eenige wolken te voorschijn en goot met volle stralen haar bleek licht in het slaapvertrek, waarvan de vensters op den tuin uitkwamen. Met een gevoel van angst zag Prisca naar de zilverschijf, die zich helder tegen den donkeren hemel afteekende.

„Morgen zal de maan vol zijn,” sprak zij, „en als de Egyptische niet heeft gelogen, zal ik den krijgsman zien die zulk een noodlottigen invloed op mij zal uitoefenen.”

Nog eenmaal trachtte zij de juiste woorden van de waarzegster zich in het geheugen terug te roepen.

„Ja, zóó zeide zij,” herhaalde Prisca bijna luid, „als de maan vol zal zijn, zult gij hem zien; dan zal het donker worden en een ongeluk u treffen.”

Huiverend beproefde de jonge Romeinsche aan haar gedachten een andere wending te geven, en de vreemde tusshenkomst van Miriam gaf daartoe aanleiding.

„Zou Miriam,” die toch niet veel meer dan een slavine in Prisca's schatting was, „ook bedoeld kunnen zijn door de waarzegster?” Maar even spoedig liet Prisca dat denkbeeld los. Miriam stond te laag in haar schatting, dan dat zij eenigen invloed op haar verderen levensloop zou kunnen hebben. Wel was het zaak den raad van de waarzegster, om nauwlettend toe te zien, wie zij tot zich toeliet, niet in den wind te slaan, vooral nu zij wist dat Miriam, volgens eigen bekentenis, tot de gehate secte der Christenen behoorde.

Mocht zij, zoo vroeg zij zich af, zoo iemand in haar omgeving dulder? Voor hetgeen men niet weet kan men moeilijk aansprakelijk zijn; en het was niet voor de

eerste maal dat onder het dienstdoend personeel of onder de slaven Christenen werden gevonden. Haar vader had die echter evenals schurftige schapen onmiddellijk van de andere dienstbaren afgezonderd, en wanneer de zweep hen niet tot reden kon brengen, aan den eersten kooper den beste verkocht.

Hoe men zich toch in iemand vergissen kan, dacht Prisca. Zij meende in Miriam werkelijk een uitstekende dienstbode gevonden te hebben, en hoe jammerlijk bedrogen kwam zij nu uit. Het was toch vreemd dat haar tante, die Miriam zoo prees, onkundig was gebleven van de godsdienstige gevoelens harer vroegere slavin. Dat haar tante zelf tot de gehate secte zou kunnen behooren zou haar zóó ongerijmd en zóó bespottelijk zelfs toegeschenen hebben, dat zij niet eenmaal aan zoo iets dacht. En joch, tante had zulke vreemde denkbeelden, had haar vader gezegd, en Prisca zelf had zich bij haar laatste bezoek daarvan eenigszins kunnen overtuigen. Waar zou haar tante, die toch een beschaafde en ontwikkelde vrouw moest genoemd worden, toch die vreemde opvatting van het leven, zooals Prisca het noemde, vandaan hebben?

Prisca, die den slaap toch niet kon vatten, herinnerde zich dat zij het handschrift, dat haar tante haar ter hand stelde en dat haar op de hoogte kon brengen van de beginselen, die de weduwe was toegedaan, ongeopend had ter zijde gelegd.

Om zich eenige afleiding te bezorgen, zou zij dat handschrift inzien en onder het lezen van het nieuwe, haar wellicht onbekende wijsgeerige stelsel, zou de slaap zich wel van haar meester maken.

De dochter van den Senator stond dus op, haalde de pitten die in de olijfolie brandden, uit, zoodat de lampen

in haar vertrek genoegzaam licht verspreidden om te kunnen lezen. Het handschrift was spoedig te voorschijn gehaald en Prisca gezeten op haar bed, de voeten rustende op een prachtige Afrikaansche leeuwenhuid, die daarvóór lag, ontdeed het handschrift van de Oostersche zijde waarin het door hare tante gewikkeld was.

Daar de weduwe haar het handschrift als zeer kostbaar had aanbevolen, maakte zij met zorg het zijden koord, dat het perkament opgerold hield, los en begon te lezen.

Reeds de eerste woorden deden haar hevig ontstellen. Hoe! bedrogen haar oogen haar niet?

Neen, er was geen booze demon in het spel, die een gezichtsbedrog te voorschijn riep, het stond er duidelijk en klaar: „Paulus, een dienstknecht van Jezus Christus, een geroepen apostel, afgezonderd tot het Evangelium Gods, hetwelk Hij te voren beloofd had door zijn Profeten in de Heilige Schriften.”

Verontwaardigd wierp Prisca het handschrift ter zijde. Wie Paulus was liet haar onverschillig. Het was voor haar een naam, niets meer. Maar dat hij zich een dienstknecht noemt van Jezus Christus, en dat zijn geschriften haar door haar tante werden aanbevolen, dat ging te ver!

De rijkbegaafde weduwe van Marcus Antonius moest dus ook een Christin zijn, evenals Miriam. Die gedachte kwam haar zoo terugstootend voor, dat zij er als geheel door verbijsterd was.

O! nu was het haar duidelijk waarom Miriam zoo werd geprezen, nu was het verklaarbaar waarom het atrium in haar tantes huis met planten en bloemen was voorzien, in plaats van met de oude huisgoden. Nu begreep Prisca, waarom haar vader de bezoeken van de

weduwe liever niet ontving en zijn dochter voor haar denkbeelden waarschuwde.

Haar tante Christin! Het was ongeloofelijk! Afgezien van de gruwelen waaraan de Christenen zich overgaven, zooals men Prisca steeds had verzekerd, had haar moeders zuster zich verlaagd met den minste onder de slaven als haar gelijke te verkeerem! En Prisca zou dat handschrift bestudeeren! Neen, zoo ver zou zij hare waardigheid niet wegwerpen.

Bij nader inzien vond zij er eenig vermaak in, en een zekere bevrediging van haar weetgierigheid om eens kennis te maken met de geschriften van een secte, waartegen zoo strenge decreten waren uitgevaardigd. De dochter van den Senator gevoelde zich toch sterk genoeg om het handschrift te lezen, zonder dat dit eenigen invloed op haar zou uitoefen. Zij ontrolde dus op nieuw het perkament, zoeven ter zijde geworpen en zoo vluchtig hier en daar lezende, kwam zij aan de plaats waar Paulus schrijft: „Zich uitgevende voor wijzen zijn zij dwaas geworden en hebben de heerlijkheid des onverderfelijken Gods veranderd in de gelijkenis eens beelds van een verderfelijken mensch, en van gevogelte, en van viervoetige en kruipende gedierten,” en wat verder in het eerste hoofdstuk van Paulus' Zendbrief aan de Romeinen te lezen staat.

De nauwkeurig beschrijving door den Apostel van de zedeloosheid, die vooral te Rome heerschte, trof Prisca, die kuisch zooals het een eerbare jonkvrouw betaamt, zich meermalen had geërgerd aan de losse zeden van haar tijdgenooten.

Het handschrift kwam haar nu merkwaardig genoeg voor om eens rustig door te lezen, en om de stellingen van dien haar onbekenden apostel aan een nauwkeurig onderzoek te onderwerpen.

Reeds had zij gezien dat kuisheid en reinheid van zeden door dien apostel werden voorgestaan, en hierin kwam hij met meer dan een wijsgeer, wiens stelsel Prisca had onderzocht, overeen. En wat het overige betrof, het zou haar niet moeilijk vallen, dacht zij, met hare gewone spitsvondigheid de ongerijmdheid van de grondstellingen der nieuwe leer aan te toonen.

Met dit voornemen werd het handschrift weder weggeborgen en de slaap, die langzamerhand zijn rechten deed gelden, maakte zich van Prisca meester.

HOOFDSTUK V.

Een onverwacht bezoek.

Nog voor de zon den volgenden dag zijn middag-hoogte had bereikt, kwam Prisca's vader met zekeren haast thuis, en liet zijn dochter onmiddellijk bij zich ontbieden.

„Ik heb een nieuwstijding voor u die ge met genoeg zult ontvangen!” sprak hij tot Prisca. „De lang verwachte gezant van onzen keizer is gisteren aangekomen en heeft in zijn gevolg iemand medegebracht, die van verlangen brandt, mijn lieve Prisca te ontmoeten. Wie denkt ge wel, dat het is?”

Prisca's hart bonsde. Met verlangen zag zij Prudens terugkomst tegemoet en tevens dacht zij aan de voorstelling van de Egyptische waarzegster.

„Nu, mijn kind, kunt ge het niet raden?” vroeg de Senator, die zijn dochter als zijn oogappel beminde.

„Wie zou anders in het gezelschap kunnen zijn, dien ik ken, dan Prudens,” antwoordde Prisca.

„Ik dacht wel, dat gij onzen knappen centurion niet zoudt vergeten hebben,” sprak haar vader lachend.

„Nu, ge kunt het bewijs leveren, dat zijn wederkomst u aangenaam is. Heden middag zal Prudens en een ander hooggeplaatst krijgsman, uit het gevolg van den

boodschapper des keizers, hier het middagmaal gebruiken. Als een goede huishoudster zult ge wel zorgen, dat het een feestmaal is. En reken er op dat ik nog eenige gasten meebreng, als ik van den Senaat terug kom!"

„Ik zal zorgen dat gij tevreden zult zijn, vader!" antwoordde Prisca, „en dadelijk de noodige bevelen geven voor het feestmaal."

De Senator, die reeds lang wist dat Prisca met meer dan gewone genegenheid aan haar neef dacht, kuste zijn dochter en verwijderde zich, want in den Senaat zouden belangrijke besprekingen plaats hebben en zelfs Maximus Severus, de tweede keizer die te Rome verblijf hield, zou in de vergadering tegenwoordig zijn.

„Er komen dus niet één, maar twee krijgslieden," mompelde Prisca in het heengaan. „Wie is nu door de waarzegster bedoeld? Voor wien moet ik mij wachten? Zeker niet voor Prudens," meende zij, „althans wanneer hij dezelfde gebleven is als toen hij heenging."

Wij laten Prisca aan haar beschouwingen en beslommeringen over. Dat er van een studie van het handschrift van Paulus dien dag niets kwam, ligt voor de hand; daarvoor had Prisca het te druk en gevoelde zij zich te gejaagd.

HOOFDSTUK VI.

Wie was Prudens?

Een vrij aanzienlijk gezelschap had zoeven het huis van de ons reeds bekende weduwe verlaten.

Zooals meermalen geschiedde had men ten huize van Prisca's tante de *agape* of den liefdemaaltijd gehouden en hadden vrijen en onvrijen, meesters en zij die nog in slavernij verkeerden, als broeders en zusters tezamen aan den disch gezeten.

Wat van de Christenen kort na den dood des Heeren getuigd werd, dat zij allen eendrachtelijk bijeen waren, kon echter toen reeds niet altijd gezegd worden van hen die weldra meer dan ooit zich zouden moeten aaneensluiten om den storm te kunnen doorstaan, die reeds in aantocht was.

Velerlei wind van leering en de zucht om de eerste of de meeste te zijn, openbaarden zich ook onder de Christenen, die te Rome waren.

De weduwe van Marcus Antonius wist echter door een gepast woord of door vermaning en opwekking tot eensgezindheid den vrede te bewaren, die dikwerf dreigde verstoord te worden, wanneer de belangen der kerk in dien kleinen kring besproken werden.

Haar groote kennis van de schriften, en de bijzondere

gave om die, welke kettische leeringen inhielden te onderscheiden, werd door allen erkend, en mocht ook al deze of gene door de lezing daarvan op een dwaalspoor zijn gebracht, dan wist de weduwe, bijgestaan door den waardigen ouderling, die het herderlijk gezag over dien kring had, den dwalende spoedig te overtuigen.

Als altijd was de liefdemaaltijd met de heilige plechtigheid van den Avondmaalsdich besloten, waartoe alleen zij werden toegelaten, die na doop en belijdenis in de kerk waren opgenomen en waarvan de catechumenen of leerlingen, hoe bejaard die soms ook waren, waren uitgesloten.

Miriam had haar vroegere meesteres bijgestaan om in het triclinium waar de bijeenkomst had plaats gehad, alles weder op zijn plaats te zetten en de sporen van den maaltijd dier vele gasten te verwijderen.

Na eenige hartelijke woorden was ook Miriam vertrokken, en wij waren getuigen hoe zij bij haar tehuiskomst de waarzegster bestrafte, die zij bij Prisca aantrof.

De weduwe zelf maakte zich reeds gereed om zich naar haar slaapvertrek te begeven, toen een onverwacht kloppen aan de straatdeur werd vernomen.

Daar de veiligheid, in den avond vooral, te Rome nog veel te wenschen overliet, gaf de weduwe aan haar bediende bevel de deur met behoedzaamheid te openen.

Het bleek echter weldra, dat er geen reden tot bezorgdheid bestond, want een flink gebouwd krijgsman met door de zon gebruind gelaat, door den bediende, die hem opende, spoedig herkend, trad met verheugde blikken het vertrek der weduwe binnen.

Onder den uitroep *Deo gratias!* den welkomstgroet der Christenen, snelde Prudens, de eenige zoon der weduwe op zijn moeder toe en beiden omhelsden elkander

met al de hartelijkheid, die na een lange scheiding alleszins verklaarbaar was.

De weduwe behoefde den bediende geen wenken of bevelen te geven, want deze haaste zich reeds voor den zoon des huizes een avondmaaltijd gereed te zetten, die uit het beste bestond wat de keuken kon aanbieden.

Na de eerste omhelzingen zette Prudens zich op aansporing zijner moeder aan tafel om zijn eetlust te bevredigen, die door een vermoeiende dagreis was opgewekt, terwijl zijn moeder hem met welgevallen gadesloeg.

Prudens, die den pantserrok van fijn bewerkte zilveren ringen had afgelegd, evenals het korte breede zwaard, dat hem in de laatste dagen niet had verlaten, was een jongman van omstreeks vijf en twintig jaren. Het gelaat naar de gewoonte der Romeinen gladgeschoren, het hoofdhaar tot kleine stoppels afgesneden, het breede voorhoofd, en de donkere bijna zwarte oogen, dit alles kenmerkte den Romein van den echten stempel.

De weduwe, die haar nieuwsgierigheid moeielijk kon bedwingen, deed haar zoon vele vragen, die deze onder het eten door, zoo goed mogelijk beantwoordde.

„Wij hebben een zeer vermoeiende reis achter den rug,” sprak Prudens, „maar toch ben ik gelukkig dat ik Rome heb mogen bereiken en u zoo gezond en wel terug te zien. Maar er is nog een bijzondere reden, waarom ik God dankbaar ben, dat Hij mij die groote gunst heeft willen verleenen, en als Hij het hart van mijn goddeloozen veldoverste niet tot toegevendheid had gestemd, zou al mijn aandringen, om den gezant des Keizers naar Rome te vergezellen, vruchteloos zijn geweest.”

„Ik wist dat die gezant verwacht werd,” antwoordde zijn moeder, „maar durfde niet hopen, dat ge met hem mede zoudt komen.”

„Hoe wist gij dat, lieve moeder?” vroeg Prudens verwonderd.

„Prisca, die zelden hier komt en ge weet waarom, vertelde het mij.”

„Hoe kon zij dat weten?” vroeg Prudens verwonderd. „Zoodra besloten was den gezant, die met geheime brieven voor den keizer hier belast is, te zenden, hebben wij bijna nacht en dag doorgejaagd en de paarden der keizerlijke wisselplaatsen bijna dood gereden om hier te komen. Een koerier kan ons niet vóór geweest zijn, dat weet ik zeker, en wat u mij daar zegt, bevestigt mij opnieuw in de overtuiging, dat mijn vrees niet ongegrond is geweest. Doch gij zeidet dat Prisca hier geweest is, hoe maakt mijne nicht het toch?”

„Prisca was heel wel en zeer vriendelijk tegen mij. Maar waarom breekt ge uw verhaal zoo plotseling af? Denkt ge nog dikwijls aan haar?”

Prudens zag zijn moeder openhartig aan en met de grootste eenvoudigheid antwoordde hij: „Lieve moeder, gij weet dat ik Prisca liefheb, en dat ik het steeds betreurt dat een meisje van zooveel verstand en groote gaven, nog in de diepe duisternis van het heidendom verkeert. Ware dit niet het geval, dan zou ik, wanneer geen andere bezwaren daartegen mochten bestaan, u reeds voor lang uw toestemming om haar te huwen gevraagd hebben?”

„De groote vraag zou maar zijn, hoe Prisca over dat voorstel zou denken, wanneer de beletselen die ge daar opnoemt, niet bestonden,” antwoordde zijn moeder.

De vraag der weduwe verraste Prudens. De gedachte dat Prisca zijn uitnoodiging van de hand kon wijzen, was nooit bij hem opgekomen. Hij had zich nooit voorgesteld dat Prisca anders dan met dezelfde hartelijke

toegenegenheid en oprechte liefde, die hij voor haar koesterde, over hem zou denken.

„Kom, mijn zoon,” sprak nu de weduwe, die met een gevoel van medelijden haar kind beschouwde, bij de gedachte welk een groote kloof hem van de heidensche Prisca en haar vijandigen vader scheidde, „laten dergelijke vragen u niet bekommeren. Wat ons onmogelijk toeschijnt is bij God mogelijk. Zelfs de grootste vervolger van Zijn volk kan hij in een apostel herscheppen, zooals ons de geschiedenis van Paulus leert.”

„Gij hebt gelijk moeder, en ik wil er wel aan toevoegen dat, wanneer God ons niet ieder in het bijzonder in het hart had getroffen, wij niet anders zouden doen dan allen die thans nog hun knie voor de afgoden buigen. Ik wil aan Prisca niet anders denken, dan als aan de speelgenoot mijner jeugd, als aan een meisje dat met al de eigenschappen waarop zij roemen mag, toch het eene noodige mist, dat een Christen in de eerste plaats in zijne huisvrouw moet vinden.”

„Wij kunnen op dat onderwerp later terugkomen, Prudens. Ge zijt vermoeid en het is reeds laat. Zeg mij nog, welke vrees koestert gij en in welk verband staat die met de komst van den gezant van onzen keizer Diocletianus?”

„Gij weet, moeder,” sprak Prudens, „dat het christendom in de laatste jaren, door de onvermoeide pogingen onzer belijders en onder Gods zegen, allerwege is verbreid. Waar men ook komt is men thans zeker zoo vrijen als onvrijen aan te treffen, die den gekruisigden Christus als hun Verlosser belijden en de afgoden hebben afgezworen. Op de meeste plaatsen door de oyerheid geduld, heeft men den moed, meer openlijk van den naam van Christus te getuigen en tempels gebouwd, waar men

zooals hier, voor het volk het Evangelie predikt. Zelfs aan het hof van keizer Diocletianus worden vele personen gevonden, waarvan de meesten een hooge waardigheid bekleeden, en die openlijk of in het geheim den Christus belijden. Men beweert zelfs dat de vrouw en de dochter van Diocletianus het christendom zijn toegedaan. Dit alles heeft de ijverzucht der heidensche priesters zeer geprikkeld en reeds lang zijn zij er op bedacht geweest een middel te vinden, om dien wassenden stroom te keeren.

„Het eenige, in hun oog afdoend middel, zou zijn een algeheele verdelging der Christenen. Keizer Diocletianus zou echter, naar ik meen te weten, tegen een middel van zoo vergaande gevolgen opzien, daar het hem niet onbekend is, hoezeer de Christenen over het geheele rijk zijn verspreid en tegenwoordig door hun aantal niet alleen, maar ook door de vele rijksgrooten die den Zaligmaker belijden, een macht vormen, die niet door een keizerlijk besluit is uit te roeien.

„Ongelukkig vinden de priesters een zeer gewillig werktuig in Keizer Galerius Armentarius, en diens invloed is groot genoeg om zelfs Diocletianus te doen zwichten. Zelfs zou het mij niet verwonderen wanneer de heidensche priesters onderling in overleg waren getreden om een algemeene vervolging uit te lokken.

„Dat Prisca van haar vader wist dat een boodschap, des Keizers verwacht werd, is voor mij het bewijs hoe juist men hier te Rome weet welke aanslagen ginds in Nicomedië gesmeed zijn.”

„Maar kindlief,” viel hierop zijn moeder hem in de rede, „zoudt ge dan meenen, dat wij geheel onvoorbereid waren? Al is onze gemeente zich niet bewust van het onheil, dat haar boven het hoofd hangt, dat kan ik u toch met zekerheid zeggen, dat onze priesters en onder-

lingen zeer wel weten, welke gevaren de kerk dreigen.

„Juist die hooggeplaatste personen aan het hof van den keizer hebben ons gewaarschuwd op onze hoede te zijn, meer dan ooit is het toezicht verscherpt om geen personen in onze kringen toe te laten, van wie wij niet geheel zeker zijn.”

„Ik zie,” antwoordde Prudens, „dat anderen mij vóór zijn geweest en kan niet anders dan mij daarin verheugen, want ik behoef u niet te zeggen dat ik over u en over de gemeente zeer bekommerd ben geweest. Ik zal u de kunstgrepen der priesters, om den Keizer te winnen, waarvan ik getuige was of die mij werden meege- deeld niet vertellen, maar herinner slechts aan de groote vergadering, die in het begin dezer maand is gehouden.

„De aanzienlijkste beambten van den staat en van het leger zijn daarbij tegenwoordig geweest. Wat op die vergadering besloten is weet ik niet, maar kan het wel gissen. Reeds eenige dagen waren wij geheel en al gereed om zoo snel mogelijk naar Rome af te reizen. Alles wachtte slechts op de eindbeslissing dier vergadering. Onmiddellijk nadat die gevallen was, zijn brieven gereed gemaakt voor Maximilianus, en zoo groote spoed werd ons opgelegd, dat wij ternauwernood nachtrust hebben genomen. Wat in die brieven vermeld staat, weet ik niet, en wellicht de gezant zelf evenmin. Twee van ons legioen, een zekere Catulus en ik, alsmede vier anderen met hun lijfbedienden, hebben den gezant begeleid, ten einde zijn persoon onderweg te beveiligen, en ik denk, dat wanneer morgen de Senaat zitting zal gehouden hebben, wij wel- dra zullen weten wat wij te vreezen of te hopen hebben.”

„Voor mij is dat geen vraag meer, Prudens,” gaf de weduwe ten antwoord. „Wat wij te vreezen hebben is een nieuwe loutering, die Christus' kerk moet doorstaan

en wat wij hopen, dat zal ik mijn zoon niet behoeven te zeggen."

"Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige Rechter, in dien dag geven zal en niet alleen mij, maar allen, die Zijn verschijning hebben liefgehad," antwoordde Prudens met de woorden van den grooten Apostel.

"Zoo is het mijn zoon," hernam de weduwe „en zolang Jezus Christus als het eenige fundament der Kerk wordt beleden, zullen geene aardsche noch helsche machten haar ooit kunnen uitroeien. Toch bloedt mijn hart, wanneer ik bedenk hoe ook zwakken in het geloof, de vuurproef zullen moeten doorstaan. Vleesch en bloed toch verzetten zich met alle macht tegen iedere beproeving en toch de Heere, die het best weet wat zijn kudde het meest ten nutte kan zijn, zal dien storm niet zonder wijze bēdoelingen dulden. Moge de vervolging, die aanstaande is, strekken tot vermeerdering van het geloof, tot uitbreiding zijner kerke, tot heiliging van de belijdenis van Jezus naam, dan moge vrij het kruis voor de Christenen opnieuw worden opgericht, of de wilde dieren ontketend, Christus kerk zal er door bloeien en groeien."

Moeder en zoon zwegen een wijle. Het was hun als zagen zij reeds binnen Rome's muren al de verwoesting en de ellende die een dweepzuchtige menigte, aangevuurd door een heidensche priesterschaar, die den ondergang van het kruis gezworen had, over de kerk van Christus zou brengen; als hoorden zij reeds de jammerkreten der ongelukkigen, die ten aanschouwe van het jubelende volk, aan de wreedste folteringen werden overgegeven.

Prudens was de eerste die het stilzwijgen verbrak.

"Ik heb reeds dikwerf nagedacht, lieve moeder, of het niet beter ware dat ik den krijgsmansstand vaarwel zeide.

Hoe schoon en edel de roeping ook moge zijn, om aan de rust en de veiligheid van den staat, zoo noodig zelfs het leven op te offeren, zou het mij toch tegen de borst stuiten, wanneer ik geroepen zou worden om de vervolgingsdecreten te helpen uitvoeren. Mijn gevoel komt daartegen niet alleen op, maar ik geloof dat het niet recht voor God zou zijn, als ik mijn arm en mijn zwaard leende tot zoo snood bedrijf. Daarom heb ik mij voorgenomen om, wanneer nieuwe besluiten mochten genomen worden die tegen de kerk gericht zijn, onmiddellijk den krijgsdienst te verlaten. Al behoort onze familie nu wel niet tot de rijkste dezer stad, toch bezitten wij nog landgoederen genoeg, waar ik nuttig werkzaam zou kunnen zijn. Tot nog toe werden die goederen tot uw genoegen beheerd. Welnu, ik zou mij op de hoogte kunnen stellen van het landbouwbedrijf en u als een goed rentmeester alle reden tot tevredenheid geven. Ook zou ik u raden bij tijds Rome te verlaten, wanneer een vervolging uitbreekt. Ver van het gewoel der stad omringd door tal van dienstbaren, die u niet alleen liefhebben, maar ook omdat zij Christenen zijn, op hun veiligheid bedacht zijn, zoudt gij rustiger dagen kunnen afwachten. Gij schudt ontkennend het hoofd, welke bezwaren zouden tegen mijn voorstel kunnen bestaan?"

"Ge weet Prudens," antwoordde de weduwe, "dat ik nimmer eenigen invloed op uw roeping heb willen uitoefenen. Toen gij den krijgsmansstand, boven het meer kalme leven van den grondeigenaar, verkoost heb ik er mij bij neergelegd. Ook uw vader was eenmaal krijgsoverste, en een getrouw belijder van 's Heeren naam. Dat gij nu met het oog op de donkere wolken die aan den gezichteinder opkomen, het leger wilt verlaten kan ik niet anders dan toejuichen. Ik zal daarbij het voor-

deel hebben u steeds meer in mijn nabijheid te zien. Alleen geef ik u in overweging of ge ook door uw betrekking en den rang dien ge reeds bekleedt, wellicht van meer nut voor de gemeente zoudt kunnen zijn door in het leger te blijven. Ik laat die vraag geheel aan uw eigen oordeel en beantwoording over. Wanneer ge besluit uw betrekking vaarwel te zeggen, dan zal ik volgaarne het beheer der goederen, waarvan een deel u toch van rechtswege toekomt overgeven. Wat *mij* echter betreft en het voorstel dat ge mij deedt, dit is een geheel andere zaak. Ge weet, dat al ben ik maar een zwakke vrouw, die de beste levensjaren reeds achter den rug heeft, ik een roeping in de gemeente heb, die ik door Gods genade steeds met toewijding heb vervuld.

„Wanneer nu, en de Heere weet hoe spoedig wellicht, de gemeente nieuwe en ernstige beproevingen zal moeten doorstaan, zou ik dan aan mijn roeping ontrouw worden en de gemeente verlaten? Wie zal mijn zieken bezoeken of de weifelenden en zwakken in het geloof toespreken en vermanen, vooral in dagen van vrees en beving?”

„Maar gij begrijpt toch wel moeder,” antwoordde Prudens, „dat ik u hier niet alleen zal laten. Wanneer gij niet besluitèn kunt om Rome te verlaten, ga ook ik niet heen!”

„Gij zijt nog jong, mijn zoon, en kunt voor de zaak des Heeren nog veel doen, wanneer Hij u de genade wil geven uw leven in zijn dienst te besteden. Te Rome kunt ge niets doen. Ik ken uw karakter; uw vurig gemoed zou spoedig in opstand komen, wanneer gij de wreede folteringen, die gij nu nog maar uit beschrijvingen kent, in de werkelijkheid zoudt moeten aanschouwen. Gij zoudt de voorzichtigheid weldra uit het oog verliezen en

u te veel blootstellen. Onze Heiland heeft ons geleerd te bidden „leidt ons niet in verzoeking,” en het betaamt den Christen het gevaar eer te vermijden dan er zich roekeloos in te begeven. Mocht ge ooit geroepen worden, ook tegenover de heidensche rechters van 's Heeren naam te getuigen, dan hoop ik dat gij verwaardigd zult worden een getrouw belijder van dien naam te zijn. Maar bestaat er mogelijkheid het gevaar te ontvlieden, dan is het uw roeping niet te blijven.

„Ik heb reeds dikwerf nagedacht wat mij te doen stond, wanneer Satan opnieuw voor een kleinen tijd macht gegeven word de geloovigen als tarwe te ziften; en met de oudsten en opziensers zijn plannen beraamd, om het gevaar, dat de kerk dreigt, zooveel mogelijk te ontgaan en de gemeente voor geheele verwoesting te behoeden. Ook zouden maatregelen moeten genomen worden, opdat de onderlinge bijeenkomsten niet worden nagelaten.

„Daar bij een mogelijke vervolging, deze allereerst gekeerd wordt tegen hen, die meer dan anderen met aardsche middelen gezegend zijn, omdat een deel van het vermogen des aangeklaagden aan den aanbrengrer wordt uitgekeerd, terwijl het overige aan den staat komt, is het dus zaak dat dezulken allermeeft op hun veiligheid bedacht zijn.

„Wat mij aangaat, mag ik gerust verzekeren, dat de Heere mij losgemaakt heeft van de genietingen, die wereldsche schatten mij kunnen aanbieden. Als ik op het behoud van mijn vermogen bedacht ben, is het alleen om daarmede de zaak des Heeren te kunnen dienen, al weet ik ook, dat Hij onze schatten niet noodig heeft. Ik heb daarom besloten mijn vermogen, voor zoover het aanwezig is, in veiligheid te brengen en zelf mijn intrek te nemen in het een of ander gezin, dat de zaak des

Heeren is toegedaan. Men zal mij tevergeefs hier zoeken, en ik zal de gelegenheid hebben in het geheim mijn roeping te vervullen. Maar het is reeds laat, het water-uïrglas zegt mij, dat het meer dan tijd is om ter ruste te gaan. Nog één vraag echter: welke plannen hebt ge voor morgen?"

„Allereerst zal ik mij bij den overste van het legioen hier moeten aanmelden, en dan heeft mijn oom, dien ik reeds vluchtig ontmoette, mij uitgenoodigd den maaltijd bij hem te komen gebruiken. Het zal voor mij een welkome gelegenheid zijn Prisca te ontmoeten."

„Ik weet," hernam de weduwe, „hoe het met de maaltijden van Prisca's vader gesteld is en dat hij van goeden sier en vele vrienden houdt. Gij zijt geruimen tijd afwezig geweest en zult de menschen zoo niet kennen als ik. Wees dus op uw hoede. Laat u niet verleiden, ook wanneer ge iets hooren mocht dat u aanstoot zou kunnen geven, om onbezonnen op te komen tegen de dwaasheden der zoogenaamde vrienden van uw oom. Verwijder u liever en geef den toorn geen plaats.

„En nu, laat ons samen bidden voor wij onze legerstede opzoeken. In anderhalf jaar tijds had ik niet het voorrecht met u aan mijn zijde het aangezicht des Heeren te zoeken."

Moeder en zoon knielden en het gebed dat de diacnesse uitsprak was het dankgebed eener liefdevolle moeder en tevens de smeekbede van een beproefde Christin, wier hart voor de naaste toekomst van Gods kerk op aarde met bange zorg was vervuld.

HOOFDSTUK VII.

Het gastmaal.

Prisca was in haar slaapvertrek en het uur waarop de gasten haars vaders zouden komen, naderde. Wat den maaltijd betref, daarover had zij geen zorg. Zij wist dat haar bevelen met stipte nauwkeurigheid zouden worden uitgevoerd.

Toch scheen haar iets te hinderen en Affa, die haar bij het kleeden behulpzaam was, kon naar waarheid getuigen dat haar meesteres nog maar zelden zoo lastig te bedienen was geweest.

De *stibium* naar het nieuwe recept van Affa bereid en waarmede de wenkbrouwen donkerder gekleurd moesten worden beviel haar niet. Het kleed dat Affa had neergelegd evenmin, zoodat de Egyptische slavin ten einde raad was. Bij het kappen van het haar kon zij Prisca nog minder voldoen, en de ring waaraan een scherpe punt bevestigd was, en die de Romeinsche aan den duim van de rechterhand had gestoken om haar slavin bij de minste misgreep te kastijden, had reeds menige kleine maar bloedende wonde op Affa's ontbloote armen gemaakt.

Te vergeefs hield de slavin, Prisca den gepolijsten metalen spiegel voor, en verzekerde dat de wrong van het kapsel onberispelijk zat, de moeielijk te bevredigen mees-

teres maakte met een handgreep Affa's werk ongedaan.

Eindelijk scheen Prisca's ongeduld het toppunt bereikt te hebben en terwijl zij op nieuw haar slavin met de scherpe punt van den duimring trachtte te verwonden, wat Affa behendig wist te ontwijken, barstte zij in woede los.

„Nog nooit heb ik zoo'n onhandig lomp schepsel gehad,” riep zij uit. „Als ik haar liet begaan, zag ik er straks uit als een oude matrone, die met allerlei sieraden goed wil maken wat de natuur haar ontnomen heeft. Roep Miriam hier!”

Affa ging heen. Blijde dat zij de booze bui harer meesteres kon ontgaan, wekte het toch haar wangunst dat de gehate Miriam bekwaamer geacht werd dan zij.

Zoodra Miriam het slaapvertrek van Prisca binnenkwam, begon deze laatste uit te varen tegen de onhandigheid en ongeschiktheid van Affa, doch Miriam die de sporen der kastijding of liever gezegd mishandeling had gezien, die Prisca gewoon was haar slavinnen toe te brengen, nam een kalme en waardige houding aan.

„Gij moet mij bij het kleeden helpen,” sprak Prisca.

„Zeer gaarne,” was het antwoord, „wanneer dat voorwerp,” hier wees Miriam op den ring, „wordt terzijde gelegd.”

Een oogenblik schitterde het in de oogen van Prisca, maar de gedachte: „Zij is een vrije en geen slavin,” scheen haar tot kalmte te brengen.

De duimring werd ter zijde gelegd en Miriam monsterte de verschillende kleederen en tunica's die in wanorde door het vertrek verspreid lagen.

„Ik geloof,” sprak zij, „dat de meesteres op de gasten haars vaders heden een aangenamen indruk wil maken? En daar de eenvoud het kenmerk is van het schoone

en ware, zou ik voorstellen dit kleed heden te gebruiken."

Miriam nam een tunica van licht rozenroode stof en liet dit aan Prisca zien, die minachtend den neus optrok.

Miriam scheen die afkeuring niet te bemerken, en ging voort: „Verder zou ik voorstellen, die verfstoffen die het gelaat ontsieren, te verwijderen en wanneer ik dan een of twee van deze donker roode bloemen in het haar vastspeld, ben ik overtuigd, dat de meesteres geen andere sieraden noodig heeft."

Prisca keek Miriam ongeloovig en met bevreemding aan. Hoe, geen stibium! geen armbanden! geen gouden haarspelden! En dan nog het kleed, dat het eenvoudigste van al haar gewaden was?

Toch liet Prisca de Christin begaan en in weinig tijds stond de dochter van den Senator weer voor den spiegel en moest erkennen, dat zij er wel geheel anders uitzag dan de Romeinsche dames die gewoon waren zich voor feestelijke gelegenheden te tooien, maar dat het geheel daardoor iets bijzonders, misschien wel te meer aantrekkelijks had.

„Ge moest mij heden aan tafel dienen, Miriam!" sprak Prisca.

Miriam boog en daar de *villicus* reeds voor de tweede maal de uitnoodiging had gebracht om in het *triclinium* te komen, waar Prisca's vader en zijn gasten reeds vergaderd waren, begaven de Romeinsche jonkvrouw en Miriam zich naar de eetzaal.

De Senator had zich voor deze gelegenheid slechts van een kleinen kring, bestaande uit zijn beste vrienden omringd, die allen, even als Prudens en zijn reisgezel tot dezen maaltijd genoodigd, als om strijd hun bewondering te kennen gaven bij het binnentreden van de eenvoudig gekleede, maar schoone jonkvrouw.

Terwijl Prisca in het minst niet verwonderd scheen over de hulde die men haar bracht, en met weinig woorden daarvoor dankte, zette zij zich op een wenk haars vaders naast Prudens neer en weldra was dat tweetal in een levendig gesprek gewikkeld dat van buitengewone hartelijkheid getuigde.

Terwijl de spijzen werden opgebracht, die door Prudens ter nauwernood werden aangeroerd, vroeg Prisca bijna fluisterend en met de oogen wijzende op Prudens reisgezel, die naast den Senator was gezeten: „Wie is die vreemdeling? Aan zijn uitspraak hoor ik dat hij geen geboren Romein is?”

„Heel veel kan ik u niet van hem vertellen, waarde nicht. Hij noemt zich Catulus, maar er bestaat alle reden om te twifelen of dit wel zijn ware naam is. Als men hem naar zijn ouders of geboorteplaats vraagt, krijgt men een ontwijkend antwoord, zoodat eigenlijk niemand weet wie hij is of van waar hij komt. Als krijgsman heeft hij zich meermalen onderscheiden en zooals ge ziet, bekleedt hij een veel hooger rang in het leger dan ik. Doch behalve dat, schijnt hij vooral in de laatste maanden een man van buitengewonen invloed geworden te zijn, daar hij niet alleen de vriendschap geniet van Cesar den Armentariër, maar ook bij keizer Diocletianus in bijzonder gehoor is toegelaten.”

„Ik kan niet zeggen,” antwoordde Prisca, „dat hij een aangename indruk op mij maakt.”

„Op reis was hij voor mij en de andere geleiders van den gezant welwillend, hoewel weinig spraakzaam,” hernam Prudens.

„'t Is mogelijk dat ik mij vergis en dat de legeroverste beter is, dan hij me toeschijnt. Maar laat ons dit onderwerp laten varen. Het komt me voor dat de per-

soon over wien we spreken ons gadeslaat," en schijnbaar achteloos wierp Prisca zich in liggende houding op het aanligbed, dat ook hier als stoel dienst deed.

En werkelijk had Catulus zijn donkere groote oogen op het tweetal gevestigd en scheen geen acht te slaan op de dringende aanmaningen van den gastheer om toch vooral van dezen of dien schotel te gebruiken.

Zijn donkere gelaatskleur, door de zon nog bruiner gekleurd, zijn ovaal bijna mager gelaat, dat zoo afstak bij de meer ronde vormen der Romeinen met wie hij aanzat, het bijna krullende hoofdhaar, minder kort afgeknipt dan dat der gasten, en de bijzondere wijze waarop hij sommige latijnsche woorden uitsprak, gaven Prisca alle recht om hem als een vreemdeling, althans als geen geboren Romein te beschouwen.

Na de *pulmentum* of soep waren de overige gerechten met spoed voorgediend, en was het oogenblik daar dat de *comessatio* zou aanvangen.

Gewoonlijk verlieten de vrouwen dan de tafel, maar Prisca verheugde zich zoozeer in het weerzien van den vriend harer jeugd, en beiden hadden elkander zooveel te vertellen van hetgeen in de lange afwezigheid van Prudens was geschied, dat de dochter van den Senator van haar plaats niet opstond.

Terwijl eenige slaven het koelvat neerzetten, waarin de wijn gemengd werd voor de *comessatio* of drinkpartij, legden anderen een krans van frissche wijngaardranken of oranjetakken op het hoofd van ieder der gasten. Ook Prudens liet zich dit welgevallen, daar dit een algemeen gebruik was, behalve bij de Christenen, waar geen drinkpartijen voorkwamen.

Onder het gebruik van den gemengden wijn werd de toon der gasten lossen en meer ongedwongen. Hilarius,

die al de genoegens en zelfs uitspattingen van den Senator deelde, trachtte door allerlei kwinkslagen het gezelschap in vroolijker stemming te brengen. Orontes, die zich niet weinig liet voorstaan op het greintje dichterlijk talent dat hij meende te bezitten, droeg eenige zijner verzen voor, terwijl Culpernicus de wijsgeer, met Salvius als redenaar bekend, over een vraag twistte, waarvan niemand de waarde begreep.

Noch Prudens, noch Prisca schenen veel aandacht te schenken aan hetgeen de vrienden van den gastheer voordroegen en zij zouden met hun gekeuvel zijn voortgegaan, als niet eensklaps hun opmerkzaamheid getrokken was door een vraag van den Senator.

Deze toch die zich voortdurend met Catulus had onderhouden, stoorde Salvius in zijn twistgesprek met Culpernicus door de vraag: „Wat dunkt u, Salvius, van de secte der Christenen?”

„Mij dunkt,” antwoordde deze, „dat die vraag van onzen geachten Senator vrij wel overbodig is. Een ieder weet dat deze secte het gezag van Cesar ondermijnt, en den staat in gevaar brengt door de verderfelijke stellingen die zij huldigt. Het verschil van standen wordt door de Christenen niet erkend, want het is bekend dat bij hun maaltijden en bloedige offers vrijen en onvrijen naast elkander aanzitten, en men begrijpt zeer goed waarom. Wanneer zij toch voor hun afschuwelijke zoogenaamde godsdienstplechtigheden een jong kind slachten, behoeven zij niet bevreesd te zijn door hun slaven verraden te worden.”

Prudens, die deze lasterlijke en algemeen bekende beschuldigingen tegen de Christenen hoorde, beefde van verontwaardiging. Reeds wilde hij Salvius antwoorden, maar een blik van Miriam, die den zoon van haar wel-

doenster niet uit het oog verloor, deed hem plotseling bedaren en bracht hem tot andere gedachten. Wat zou het baten, dacht hij of hij aan deze plaats partij voor de Christenen trok. Die beschuldigingen waren reeds duizendmaal wederlegd en hadden toch geen ander gevolg gehad dan dat zij, die al te warm de partij opnamen voor de gehate secte, in de gevangenis werden geworpen.

Aan Prisca was de beweging van Prudens, toen hij zich bij de woorden van Salvius half van zijn ligbed had opgeheven, niet ontgaan en Miriam meende een heimelijken glimlach op het gelaat van Catulus, die den jongen krijgsman scherp in het oog hield, te ontdekken.

„Wat gij daar van de Christenen zegt, waarde Salvius,” sprak de Senator, „weten wij allen. Doch ik bedoelde met mijn vraag, wat weet gij van het ontstaan van die secte, die zich sedert tweehonderd jaren hier heeft uitgebreid.”

„Ik heb hun heilige boeken,” antwoordde deze, „nimmer gelezen, hoewel ik met leedwezen zie, dat die hoe langer hoe meer worden verspreid. Maar wellicht kan Culpernicus u beter inlichten. Deze toch maakt meer werk van die soort van dingen.”

Culpernicus, die slechts op een gelegenheid wachtte om met zijn vermeende kennis te pronken, nam dadelijk het woord en zeide:

„De Christenen vormen een secte waarvan de stichter reeds eeuwen geleden in Chaldea leefde. Zijn leer werd te Rome, in den tijd van Vespasianus overgebracht door twee broeders, Petrus en Paulus genoemd. Sommige lieden beweren dat het tweelingbroeders waren, dezelfde die door de Joden, Mozes en Aron worden genoemd, en waarvan de tweede zijn eerstgeboorterecht verkocht aan

den anderen voor een geitenbok. In de geheime boeken der Joden wordt vermeld dat de tweede van de broeders, ziende dat zijn offerande gunstiger voorspellingen bevatte dan de zijne, zijn broeder doodde, zooals Romulus zijn broeder Remus heeft gedaan, met dit onderscheid dat hij zich daarvoor bediende van een ezelskinnebak. Tot straf voor deze misdaad werd hij door Mordechai, koning van Macedonië, op verzoek van zijn zuster Judith, opgehangen aan een galg, die vijftig voet hoog was.

Wat er ook van zij, Petrus en Paulus kwamen te Rome. De eerste werd erkend een weggelooopen slaaf te zijn van Pontius Pilatus en op last zijns meesters op den Janiculus gekruisigd.

Hun aanhangers, die talrijk geworden waren, namen het kruis dat zij aanbidden, tot zinnebeeld aan, en beschouwen het als de grootste eer geslagen en mishandeld te worden. Zij meenen zelfs dat een schandelijke dood hen aan hun meester gelijk doet worden en dat zij die dan wedervinden, ergens, ik weet niet waar, in de lucht of in de wolken,"

De dwaze voorstelling, die Culpernicus van de Christenen gaf, scheen het gezelschap vrij wel te bevredigen.

Prudens achtte het beneden zich op die dwaasheid te antwoorden, alleen gaf een minachtend schouderophalen te kennen, hoeveel waarde hij toekende aan de woorden van Culpernicus.

„Gij schijnt het met onzen wijsgeer niet eens te zijn,” sprak Prisca, en haar vader, die dit hoorde, drong onmiddellijk er op aan dat Prudens zijn oordeel zou uitspreken.

Een veelbeteekende blik van Miriam waarschuwde hem op nieuw de voorzichtigheid niet uit het oog te verliezen, doch geheel zwijgen kon Prudens niet, nu hij

door de andere gasten tot spreken werd aangespoord.

„Ik zal geen oordeel uitspreken,” zeide hij, „over de voorstelling, die Culpernicus zooveen van het ontstaan der Christenen heeft gegeven, te meer daar ik niet weet welke boeken deze geraadpleegd heeft. Salvius heeft zooveen gezegd dat de geschriften der Christenen reeds genoegzaam verspreid zijn. Voor hem, die de leer der Christenen wil onderzoeken, staat dus de weg open. Doch wat de belijders zelf aangaat, daarmede heb ik genoeg verkeer, om hen eenigszins te kunnen beoordeelen en dan moet ik zeggen, dat ik zelden menschen heb ontmoet, die geduldiger in het lijden, standvastiger in beproevingen en getrouwer jegens hun meester zijn. In het leger onderscheiden de soldaten, die tot de secte der Christenen behooren, zich door matigheid en gehoorzaamheid, en zelden zal men bij hen die verregaande twisten en losbandigheid aantreffen, of die roofzucht in onderworpen gewesten, waaraan de vreemde legioenen zich zoo dikwerf schuldig maken. Ik ben dus van oordeel, dat men zich een verkeerde voorstelling maakt, wanneer men de Christenen als gevaarlijk voor den Staat beschouwt. In het grooté rijk van Cesar, waar plaats is voor iederen godsdienst, waar iedereen zooveel goden mag dienen en aanbidden als hem goeddunkt, moest men den Christenen vrijlaten om hun God te dienen, zooals zij dat wenschen, en ik geloof dat men zeer goed Christen en tevens een getrouw dienaar des Keizers kan zijn.”

„Onze vriend Prudens,” hernam nu Catulus, „geeft ons daar een beschrijving van de Christenen, waarop niets zou zijn af te dingen, wanneer de feiten daartegen niet getuigden.”

„Welke feiten?” vroeg Prudens,

„Ernstige feiten, pas plaats gegrepen en die ik tot

nog toe verzweg om de aangename en feestelijke stemming van onzen gastheer en zijn schoone dochter niet te verstoren. Maar nu wil ik ook mededeelen, wat morgen op de straten van Rome, ja door het gansche rijk, zal bekend zijn. Even voor ik hier heenging, kwam een bode aan, die slechts een dag na ons uit Nicomedië vertrok, en wat die bode berichtte is van zoo ernstigen aard dat al wat Prudens ons van de Christenen verhaalde, daarmede geheel veroordeeld is."

Als om strijd drong men Catulus, dat bericht mede te deelen. Ook Prudens, wien een duister voorgevoel van een naderend onheil overmeesterde, drong daarop aan.

„Ik zal het u in weinige woorden zeggen," sprak Catulus met geveinsde verontwaardiging. „In het paleis van den Keizer te Nicomedië hebben de Christenen brand gesticht, wat gelukkig nog tijdig genoeg ontdekt werd om groote verwoestingen te voorkomen.

„De brandstichters zijn onmiddellijk terecht gesteld en zoo groot was de woede der bevolking van de residentie, dat zij den tempel der Christenen met den grond heeft gelijk gemaakt. Dat is nu de trouw van de aanhangers dier gevloekte secte en zóó beloonen zij de vrijheid, die men hun nimmer had moeten toekennen! Er bestaat alle reden om te vermoeden, dat men hier met de eerste uitvoering van een wijdvertakte samenzwering tegen den keizer te doen heeft en daarom zijn boden door het gansche rijk afgezonden om maatregelen tegen de Christenen te nemen."

Van verbazing en verontwaardiging had men bij het hooren van de wandaad der Christenen de handen opgeheven, maar op niemand had die valsche beschuldiging tegen de belijders van den Christus en de ontzettende gevolgen die zij reeds had gehad grooter indruk gemaakt, dan op Prudens en Miriam.

Dat bericht trof hen als een donderslag. Een oude, reeds meermalen gebruikte beschuldiging, zoo geheel geschikt om de woede des volks op te wekken, had men opnieuw aangewend om aan de vervolging tegen de Christenen eenigen schijn van recht te geven. Te Nicomedië de Christenen vermoord, de plaats hunner samenkomst verwoest! En van de slachtoffers, die daar gevallen waren, was zeker het grootste gedeelte aan Prudens bij name bekend, met de meeste hunner had hij aan de liefdemaaltijden aangezeten en het sacrament van het heilig nachtmaal gebruikt.

Prudens wist zeer goed uit welke bron die beschuldiging geput was en hij beefde bij de gedachte aan de dagen, die komen zouden. Eén woord slechts en door al de deelen van het rijk zouden de tooneelen, zooals Nicomedië ongetwijfeld te aanschouwen had gegeven, herhaald worden overal waar Christenen gevonden werden.

„Blijft ge nog bij uw gevoelens betreffende de Christenen?” vroeg Prisca hem zacht.

Een oogenblik zag Prudens zijn nicht aan als wilde hij haar doorgronden en de beweegreden voor die vraag ontdekken.

„Ja,” antwoordde hij bijna fluisterend, „ik ben overtuigd dat die beschuldiging valsch is.”

Prisca antwoordde niet, maar van dat oogenblik af wist zij, als had Prudens het haar met ronde woorden gezegd, dat ook hij, evenals haar tante, tot de Christenen behoorde.

De Senator was opgestaan, en de gasten volgden zijn voorbeeld. De mededeeling van Catulus kwam hem zoo gewichtig voor, dat hij in strijd met zijn gewoonte, aan de commessatio een einde maakte nog voor zij recht begonnen was.

„Ik moet onmiddellijk eenige medeleden van den Senaat gaan bezoeken,” sprak hij, „want er zullen maatregelen moeten genomen worden, opdat men ook hier zich niet aan den persoon des Keizers of zijn huis vergrijpt.”

Tevergeefs beproefde Prisca, die den wankelenden gang haars vaders, op wien de wijn zijn invloed liet gelden, bemerkte, hem te bewegen thuis te blijven, maar de Senator meende dat zijn plicht hem gebood onmiddellijk er op uit te gaan.

Catulus, die niets liever wenschte dan den haat tegen de Christenen ook in andere kringen aan te blazen, versterkte den Senator in zijn voornemen en weldra verliet het gansche gezelschap het huis, na van Prisca afscheid te hebben genomen.

Toen Prudens zijn nicht bij het heengaan groette, zeide zij fluisterend en met 'eenige ongerustheid in haar stem: „Kom morgen terug, ik moet u spreken!”

Met zekere verwondering beloofde Prudens aan haar verzoek te voldoen, en terwijl de talrijke lijfeigenen de laatste sporen van den maaltijd wegruimden, begaf de dochter van den Senator zich naar haar vertrek, op een wenk gevolgd door Miriam.

„Heden avond heb ik uw diensten niet noodig,” sprak Prisca tot de Egyptische slavin Affa, die in het vertrek bezig was de reukwateren en andere benoodigdheden, waarvan een Romeensch jonkvrouw zich bediende, alvorens zich ter ruste te begeven, gereed te zetten.

Affa, die voor dit werk slechts bij uitzondering door Miriam vervangen werd, zag de jonge vrouw, in wie zij steeds een mededingster zag naar de gunst harer meesteres, met kwaadaardige blikken aan.

Miriam deed alsof zij dit niet opmerkte en daar Prisca scheen te wachten totdat Affa vertrokken was, verliet

de Egyptische schoorvoetend het vertrek, niet om van de verleende vrijheid gebruik te maken, maar om zich in een aangrenzend vertrek achter een der dikke Oostersche tapijten, die den toegang tot het vertrek harer meesteres afsloten, te verbergen.

„Ik zou wel eens willen weten,” zeide Affa bij zichzelf, „wat die twee toch met elkander te bespreken hebben, want het komt me voor dat die venijnige slang, die nog zoo kort hier in huis verkeert, het er op toelegt om mij te verwijderen.”

Zij luisterde dus scherp toe en daar Prisca, meenende met Miriam alleen te zijn, luide genoeg sprak, kon zij bijna ieder woord verstaan.

In plaats van zich met haar hoofdtooi en reukwateren of haar kleederen bezig te houden, zette Prisca zich neer op een der rustbedden en gaf zelfs aan Miriam een wenk zich neder te zetten.

Miriam, hoewel eenigszins verwonderd, deed wat haar meesteres verlangde, en vreesde reeds dat Prisca haar zou gelasten bij het schijnsel van het onzeker licht der olielampen uit een der vele geschriften van heidensche wijsgeeren, haar voor te lezen. Daartoe toch gevoelde Miriam zich weinig gestemd.

Wat zij aan tafel gehoord had vervulde haar met zoo veel zorg en angst, dat zij liever de eenzaamheid gezocht, of de samenkomst der Christenen bij de moeder van Prudens had bijgewoond.

Zij schikte zich echter in het onvermijdelijke, in afwachting van hetgeen haar meesteres verlangde.

„Ge hebt gehoord,” begon deze, „wat daar straks gezegd is en daarover wilde ik wel eenige oogenblikken met u spreken. Zelf hebt ge mij verklaard dat gij Christin zijt, en hoewel ik dit nog niet aan mijn vader heb mede-

gedeeld, begrijpt ge zeker wel dat het van mij zeer onvoorzichtig zou zijn u langer hier en in mijn dienst te houden."

"Ik begrijp dat," antwoordde Miriam gelaten. "Ook zou ik u ongaarne in moeilijkheden brengen en zal mij onmiddellijk verwijderen, wanneer gij dat noodig acht."

Prisca zag haar dienstmaagd verwonderd aan. Wanneer zij Affa met wegzending bedreigde, maakte deze gewoonlijk zooveel misbaar, dat de stille berusting van Miriam haar wel moest bevreemden.

"Ik behoef er niet bij te voegen," vervolgde Prisca, "dat iemand, die tot een secte van brandstichters behoort, die zich zelfs niet ontzien het leven van den keizer te bedreigen. moeielijk in mijn omgeving geduld kan worden."

Die beschuldiging tegen de Christenen, hoewel niet nieuw. was te sterk en Miriam gevoelde zich geroepen, te meer nu zij met haar meesteres alleen was, die te weerleggen. Met verontwaardiging antwoordde zij dus: "Onze vijanden hebben ons reeds dikwerf van zulke misdaden beticht. maar nimmer heeft men die kunnen bewijzen. Doch dit kan ik u verzekeren, dat wanneer een der onzen zich daaraan zou schuldig maken, hij de aller-eerste beginselen onzes Zaligmakers zou geschonden hebben."

Miriam wenschte niets liever, dan van haar Heiland tegenover een heidensche jonkvrouw te kunnen getuigen; van Zijn verlossingswerk en Zijn liefdedienst te kunnen spreken was haar een voorrecht. Maar hoe zou zij dit doen tegenover Prisca, die in volslagen onkunde van het Christendom, het hoofd vervuld van de meest tegenstrijdige heidensche begrippen, zelfs niet in staat was den zin te vatten van woorden en uitdrukkingen, die voor een Christen geen uitlegging behoeven?

Miriam dacht aan die moeielijkheid niet, en zij vervolgde

dus: „De leer der Christenen, heeft geen anderen grondslag dan God lief te hebben bovenal en den naaste als zichzelf, want aan deze twee geboden hangt de gansche wet en de profeten.”

„God lief te hebben, welken God?” vroeg Prisca.

„Er is maar één God,” antwoordde de dienstmaagd ernstig, „de Schepper van hemel en aarde.”

„Dit is al een zeer eenvoudig stelsel,” zeide Prisca „en voorzeker gemakkelijker dan het onze, waar een groot aantal goden en godinnen van verschillenden rang en kracht aan Jupiter onderworpen zijn. Maar wie noemt ge uw naaste?”

„Alle menschen,” antwoordde Miriam, „maar allermeeest de huisgenooten des geloofs.”

„Nu, dit laatste is te verklaren. Maar *alle* menschen, rekent ge daaronder ook uw vijanden? Affa bijvoorbeeld?”

„Ook onze vijanden moeten wij liefhebben. Of Affa mij vijandig gezind is, weet ik niet en ik zou ook niet weten welke reden zij daartoe zou hebben, maar zeker wensch ik haar lief te hebben en zal ik ook voor haar bidden.”

Eenig geritsel werd in het aangrenzend vertrek vernomen, want Affa, die steeds toelusterde, had de vuist gebald en die dreigend opgeheven. „Die huichelaarster! die leugenachtige slang!” siste het tusschen haar tanden.

„Ik moet zeggen,” sprak Prisca na eenig nadenken, „dat ik mij al heel moeielijk in zulk een godsdienst zou kunnen schikken.”

„Het zou u niet moeielijk vallen,” antwoordde Miriam, „als God u hart bekeert en uw zonden in het bloed van den Heere Jezus waren afgewasschen.”

„Ha!” riep Prisca eensklaps uit. „Daar hebben wij de bekentenis! Het is dan toch waar, dat in de bijeenkomsten

der Christenen gestolen kinderen geslacht en hun bloed bij hun geheimzinnige handelingen gebruikt wordt!"

Het kostte Miriam niet weinig moeite haar meesteres de ongegrondheid dezer dwaling te doen inzien en haar eenige gedachte te geven van de groote heilswaarheid, die de hoeksteen is van des Christens hoop en zaligheid.

Maar ook eenmaal daarover aan het spreken, werd haar tong los, de woorden ontvloeiden aan haar lippen als een waterstroom, en verkondigden aan de hoog beschaafde en toch in diepe duisternis ronddolende jonkvrouw, het Evangelie des eeuwigen levens.

Met een welsprekenheid, door den Heiligen Geest gewerkt en daarom zooveel hooger dan de welbespraakt- heid der redenaars van het oude Rome, schetste Miriam, de eenvoudige dienstmaagd door Christus geleerd, de diepe verdorvenheid der menschelijke natuur, de ontzettende scheiding die de zonde tusschen God en den mensch heeft gemaakt, en de onfeilbare liefde Gods, die naar zijn eeuwig besluit Zijn Zoon heeft gegeven, tot een rantsoen voor velen, om in de gestaltenis van een dienstknecht zich te vernederen tot in den dood des kruises. Uit de oude geschriften der Joden, het van God verkoren volk, toonde Miriam aan dat de profeten reeds voor eeuwen de noodzakelijkheid van Jezus' kruisdood hadden aan- getoond en voorspeld, en dat alleen die smadelijke dood den vloek der zonde kon wegnemen.

Bezielde door de liefde van Christus was Miriam van haar zitplaats opgerezen. De naald, die de wrong van haar hoofdhaar bijeenhield was losgeraakt en haar donkere lokken goldfen op de witte linnen tunica. Haar oogen schitterden bij de beschrijving van de allesomvattende liefde haars Heeren, door de Joden verworpen en door de Romeinen aan het kruishout genageld.

En als een triomfied klonk het Prisca in de ooren, toen Miriam naar de Evangeliën, de opstanding des Heeren, en Zijn hemelvaart verhaalde.

En terwijl Prisca haar dienstmaagd niet zonder bewondering aanschouwde, en gretig luisterde naar de beschrijving van een leer, die voor haar al de aantrekkelijkheid en bekoring van het nieuwe had, vermoedde zij niet dat die groote en barmhartige, maar voor haar onbekende God, bezig was aan haar ziel te arbeiden en daartoe de vroeger verachtte en mishandelde slavin wilde gebruiken.

Als een malsche lenteregen op den door de vorst verhardten aardbodem vielen Miriams woorden in het hart van Prisca, en hoewel de Romeinsche jonkvrouw nog niet geneigd was, de vloekschuld te erkennen, die ook op haar rustte, of in het besef van haar verloren toestand de handen uit te strekken naar den gekruisigden Middelaar, toch zou die eerste arbeid aan haar ziel niet zonder vruchten blijven.

„Mijn Woord zal niet ledig wederkeeren,” zegt de Heere.

Als Miriam, toen zij Prisca ter ruste had geholpen, en zich naar haar eigen vertrek begaf, het gelaat van Affa had kunnen zien, die zonder eenig gedruisch, als een slang van achter het gordijn was weggeslopen, zou zij zonder twijfel opgeschrikt zijn door den haat die daarop te lezen stond.

„Ik heb het wel gedacht,” sprak de Egyptische toen zij alleen was, „dat zij een Christin was. Zoo mooi zal zij echter niet kunnen praten, dat zij mij zou kunnen overhalen om haar „ezelskop” te aanbidden. Als men haar begaan liet, zou zij, geloof ik, in staat zijn de meesteres voor haar dwaze leer te winnen.

„Maar zoover zijn we nog niet! Al word ik voor dom

gehouden, toch zullen we zien wie de slimste is. Ik heb nu een wapen in de hand, dat ieder oogenblik treffen kan! Met vreugde zal ik mijn *serterce* betalen om in het Colliseum van Flavius getuige te kunnen zijn hoe leeuwen en jakhalzen u het venijnige vleesch van het lichaam zullen scheuren!”

En in blinden haat balde Affa de beide handen naar den wand waarachter Miriam geknield, ook voor de Egyptische slavin bad.

HOOFDSTUK VIII.

Bekentenissen.

Nog vóór de zonnewijzer, aan de tuinzijde van het huis van Prisca's vader geplaatst, het middaguur aanwees, meldde Prudens zich bij den Senator aan, om aan het verlangen van zijn nicht te voldoen. Het was hem vreemd voorgekomen dat Prisca, die bij al haar hartelijkheid toch steeds een zekere mate van terughouding tegenover haar neef had bewaard, hem nu zoo dringend en geheimzinnig tevens om een onderhoud had verzocht en daarom had Prudens het middaguur, waarop men gewoon was bezoeken af te leggen, niet afgewacht.

Prisca, die zich in den grooten tuin onledig hield met haar vogels en bloemen, gaf den slaaf, die de komst van haar neef aankondigde, haastig bevel den bezoeker bij haar te brengen, en weldra kon men het tweetal, door niemand gestoord, in vertrouwelijk gesprek in de lanen van den met zorg onderhouden tuin zien rondwandelen.

De onbewolkte donkerblauwe hemel aan het zuidelijk Italië eigen, de zoele warme lentelucht, het donker groen gebladerte der boomen, waarin honderden vogels vroolijk rond fladerden, de liefelijke kleuren van de vele bloemen, die in den tuin prijkten en de rust die daar heerschte, waren wel geschikt om het gemoed tot kalmte te stemmen. En toch waren noch Prudens, noch zijn nicht in dien

benijdbaren toestand waarin men tevreden met het heden, de zorg voor den dag van morgen niet tellende, zich geheel aan het stil genot van een milde en schoone natuur kan overgeven.

Prudens, die zich slechts weinige uren rust had gegund, was ernstig en zijn gelaat teekende een zekere afmatting en vermoeidheid, die men anders bij den jongen man niet kon waarnemen. Ook Prisca was dien morgen niet zoo opgewekt en vroolijk als zij gewoonlijk zijn kon. Toch was haar gelaat opgehelderd toen men haar de komst van haar neef meldde, en kwam zij Prudens met een blijden lach te gemoet.

„Het doet mij genoeg, waarde Prudens,” sprak de jonkvrouw, „dat gij zoo spoedig aan mijn verzoek hebt voldaan. Ik ben niet gewoon dat men de beloften, die men aan tafel zoo gulweg doet, zoo spoedig vervult. Culpemicus althans heeft mij menigmaal beloofd geschriften te zullen zenden, en als ik hem er later aan herinner, blijkt het mij dat hij niet eens weet dat hij mij die beloofd heeft.”

„De reden hiervan ligt voor de hand, beste nicht, want ge weet, dat ik aan de *commessatio* ¹⁾ na den maaltijd geen deel neem.”

„Dat heb ik ook opgemerkt,” was het antwoord, „want voor een krijgsman, zooals gij, zijt gij al bijzonder matig. Doch wat zie ik,” vervolgde Prisca met bevreemding, „hebt ge het krijgsmansgewaad afgelegd en verwisseld met dat van een ambteloos burger?”

„Ben ik in de schatting van mijn nicht er minder om?” vroeg Prudens glimlachend.

„Dat juist niet,” antwoordde Prisca, „want ik heb er-

¹ Drinkpartijen.

varing genoeg om de waarde van de menschen niet naar hun kleeding te beoordeelen. Evenwel wil ik niet ontveinzen dat de glimmende maliënkolder u beter staat dan het losse gewaad, dat ge nu draagt. Maar hoe komt ge er toe u zoo te kleeden?"

„Omdat ik nog gisteren avond mijn ontslag heb genomen uit den krijgsdienst!"

„Uw ontslag! waarom?"

„Ge weet, Prisca, mijn moeder begint zoo zachtjes aan op jaren te komen, en er kunnen zich omstandigheden voordoen dat zij mijn hulp en bijstand behoeft. Bijna altijd, ver van huis in den vreemde rond te zwerfen verdriet mij, en wanneer ik zelf de bezittingen beheer, die mijn vader naliet dan kan ik, bij het vervullen van een nuttigen werkkring, in de nabijheid mijner moeder blijven."

Prisca zag haar neef onderzoekend aan. „Is dit de eenige reden?" vroeg zij. En daar Prudens op die vraag niet zoo spoedig antwoordde vervolgde zij: „Laat ons hier gaan zitten, dan kunnen wij rustig spreken. Wellicht bestaat er verband tusschen uw besluit om te Rome te blijven en hetgeen ik voornemens was u te zeggen."

Beiden zetten zich neder in de schaduw van een acacia en Prisca vervolgde:

„Ik heb u gisteren avond met aandacht gadeslagen en het is mij niet ontgaan hoe ge, zij het ook in bedekte termen, partij trekt voor de secte der Christenen. Voor mij bestaat er geen twijfel meer, maar toch wenschte ik zekerheid te hebben en daarom antwoord mij openhartig, zijt gij een Christen?"

Prudens zag zijn nicht in het open gelaat, als zocht hij naar het doel dat haar vraag beoogde, evenwel aarzelde

hij niet en gul klonk het uit zijn mond: „Door Gods genade, ja, Prisca.”

„Ik heb mij dus niet bedrogen,” fluisterde Prisca bijna onhoorbaar.

„Maar mag ik nu ook weten, waarde nicht,” zeide Prudens nadat beiden eenige oogenblikken het stilzwijgen hadden bewaard, „waarom deze vraag door u gedaan wordt? Of is deze bekentenis genoeg om u met walging af te keeren van iemand die tot die gehate en verachte, tot die verworpen en zoo dikwerf ten bloede toe vervolgde secte behoort?”

Prudens was opgestaan als om zich onmiddellijk na Prisca's antwoord te verwijderen.

„Blijf zitten Prudens,” antwoordde Prisca, terwijl zij haar neef bij de hand nam, „als iets mij kon verzoenen met die nieuwe secte, althans mij eenige gunstige gedachte daarvan kon geven. dan is het zeker wel, dat iemand zooals gij, zoo goed en zoo edel, daartoe behoort.”

„Noem niemand goed, Prisca” sprak Prudens ernstig, „er is slechts Eén, die goed is namelijk God, die ons geopenbaard is in Jezus Christus, die gekruisigd werd!”

„Miriam vertelde mij daarvan gisteren avond,” zeide Prisca, „en al begrijp ik van haar stelsel nog slechts weinig, toch wil ik wel aannemen dat die nieuwe secte niet zoo gevaarlijk is als men gewoonlijk doet voorkomen. Er zal ook hier wel weer veel overdrijving zijn en zooals ik reeds zeide, het feit dat gij en uw moeder, waaraan ik niet twijfel, den godsdienst der Christenen belijden, is mij reeds een waarborg, dat hetgeen men van de gruwelen der Christenen verhaalt, laster moet zijn. Evenwel begrijp ik niet dat menschen van onze geboorte, een godsdienst kunnen voorstaan, die alle verschil van standen opheft! Me dunkt dat geheel de maat-

schappij alleen daardoor reeds op losse schroeven wordt gezet en het is daarom ook te billijken, dat onze regering en die van vorige keizers tegen een zoo geweldadige omkeering van de bestaande toestanden, zich verzetten."

Prisca had de laatste woorden met zekere warmte uitgesproken.

„Mag ik mijn lieve nicht vragen," vroeg Prudens bedaard, „vanwaar zij die wetenschap heeft? Zeker niet uit de geschriften der Christenen! Deze toch leeren wel degelijk dat er verschil van standen is!"

„Maar ge zit toch aan met menschen van allerlei slag, zelfs met slaven!" antwoordde Prisca, „en tot uw bijeenkomsten en maaltijden heeft immers ieder toegang?"

„Onder één voorwaarde altijd, dat men Jezus als den éénigen Zaligmaker belijdt en door doop en belijdenis het voorrecht verkregen heeft, deelgenoot van het lichaam van Christus, dat is Zijne kerk op aarde, genoemd te worden."

Prisca haalde de schouders op, want de zin der laatste woorden ontging haar ten eenenmale.

„Maar daarom," vervolgde Prudens, „wordt het verschil in standen niet opgeheven, noch ook de grondslagen der maatschappij ondermijnd. Zooeven nog hebt ge zelf erkend, dat uwe ervaring u geleerd heeft, den mensch niet te beoordeelen naar zijn kleeding. Ge erkent dus zelf, dat er nog een ander kenmerk bestaat, om onzen naaste naar waarde te schatten. Dat kenmerk hebben wij in onze belijdenis, wanneer die tevens gestaafd wordt door een heiligen levenswandel. En volgens die belijdenis zijn alle menschen in het oog van een rechtvaardig en heilig God gelijk, hetzij vrijen, hetzij dienstbaren. Allen zijn zij het maaksel van Zijne hand, ook

al heeft het den Almachtige behaagd den een meerdere gaven te geven dan den ander.

„Dit alleen reeds zou genoegzaam pleiten voor de erkenning dat het Christendom onderscheiden standen aanneemt. Terwijl God, de eenige, eeuwige en volmaakte Schepper, die niets gemeen heeft met Jupiter, wien men allerlei menschelijke neigingen toedicht, den een met een krachtigen lichaamsbouw en ongestoorde gezondheid bedeelde, gaf Hij den ander een zwak, of mismaaakt lichaam, dat zijn bestaan onder veel zorg en smart voortsleept. Terwijl de een ter wereld komt met geestesgaven, die hem geschikt maken om te heerschen, ziet men een ander die in alle eenvoudigheid zijn weg vervolgt en slechts geboren schijnt om te gehoorzamen. Anderen weer, in weelde geboren, loopt het in de wereld alles mede; terwijl hun natuurgenoeten, ondanks groote inspanning en vlijt, het niet verder brengen dan een schamel stuk brood te verdienen. En waar de Schepper sommigen, zooals u, beste nicht, bedeeft met een schoon gelaat en sierlijke gestalte, heeft hij het in Zijn wijsheid goed gevonden, anderen een gestalte te geven die niets aantrekkelijks heeft. Het is daarom een geheel onjuiste meening alsof de Christenen het verschil van standen niet zouden erkennen of dat zouden willen opheffen. Maar, dit is de groote zaak, die de heidenen niet bevatten kunnen en die de leer van Jezus onderscheidt van alles wat tot nu toe op de wereld als vrucht van menschelijk vernuft verkondigd werd. Voor God zijn allen zonder onderscheid gelijk. Allen hebben van hem een onsterfelijke ziel ontvangen, geschapen tot eeuwige zaligheid of veroordeeld tot een eeuwigdurend gemis van Zijn gunst. Den eersten mensch schiep God rein en heilig, want alles wat uit Zijn hand komt is goed en volmaakt.

„Maar de mensch door hoogmoed geleid, heeft door ongehoorzaamheid dat heerlijk beeld Gods verloren, heeft zich aan de zonde overgegeven en is aan den dood onderworpen geworden. En voor altijd zou hij onder den toorn Gods gebleven zijn, wanneer God niet in grenzelooze erbarming, Zijn eenigen Zoon, onzen Heere Jezus Christus op aarde had gezonden, in de gestalte van een dienstknecht. Die Jezus, door de Joden veracht als de zoon van den timmerman van Nazareth, was Gods Zoon, Zijn bloed zou verzoening en verlossing aanbrengen, voor millioenen uit de joden en heidenen. En dat bloed heeft de gezegende Zone Gods gestort op het kruis, waaraan een Pontius Pilatus, niettegenstaande hij door zijn vrouw gewaarschuwd was, en zelf van Jezus onschuld getuigde, Hem liet nagelen. Die smadelijke dood nam de schande weg, die op ons rustte en met den profeet van het oude Israël, zeggen wij: door zijn striemen is ons genezing geworden.

„Waar dus de Christenen onderling, zonder onderscheid, maar ook zonder opheffing van stand, erkennen voor een heilig God schuldige zondaren te zijn, onbekwaam tot eenig goed en hun zaligheid en vrede voor de toekomst alleen van dien Jezus, van dien Zone Gods te verwachten, daar zitten zij als broeders en zusters aan één tafel, en geeft de meer vermogende van zijn overvloed aan den minder bedeelde. En aangezien het besef levendig is, dat ook de slaaf, in het oog van den Schepper, niets minder is dan zijn heer, volgt daaruit vanzelf dat de Christen, wanneer hij Gods gebod opvolgt, dezen slaaf niet kan beschouwen als een voorwerp, alleen bestemd om hem te dienen of te gehoorzamen, maar als een broeder aan wien hij door geestelijke banden verbonden is.”

Prudens had met vuur gesproken en de eerste begin-

selen der Evangelieeler ontvouwd, zooals ieder geloovige zou doen, wanneer hij het Christendom tegen valsche voorstellingen te verdedigen had, en zeker had hij Prisca, die met aandacht had toegeluisterd, in zijn ijver de leer der Christenen verder verklaard, wanneer het tweetal niet plotseling was gestoord.

„Zoo vroeg reeds samen en in zoo'n druk gesprek,” klonk het eensklaps, terwijl de welgedane gestalte van den Senator zich vertoonde.

„Ik moet erkennen Prudens, dat ge uw schade na lange afwezigheid, wel zoekt in te halen, al moet ik tevens zeggen, dat het mij aangenamer zou zijn, als gij daarvoor een meer passend uur hadt gekozen.”

Prudens zag zijn oom aan en las op diens gelaat meer verstoordheid dan welwillendheid.

Het zou hem gemakkelijk gevallen zijn zich op het verzoek van Prisca te beroepen, maar een blik van zijn nicht zeide hem genoeg om te zwijgen.

„Ik denk u later nog wel eens te ontmoeten Prudens,” sprak de Senator op vrij koelen toon en gaf daarmede te kennen, dat de jonge man nu wel vertrekken kon.

„Ik heb met mijn dochter eenige zaken te bespreken,” vervolgde Prisca's vader en Prudens begreep, hoe ongevoon en vreemd hem de handelwijze van zijn oom ook voorkwam, dat men van zijn tegenwoordigheid wenschte ontslagen te zijn. Met een beleefden groet voor den vader en een hartelijken handruk van Prisca, nam hij dus afscheid, terwijl hij nog steeds in het onzekere bleef waarom Prisca hem had willen spreken.

HOOFDSTUK IX.

Vader en dochter.

Ter nauwernood had de zoon der weduwe van Marcus Anthonius den tuin verlaten, of de Senator richtte het woord tot zijn dochter, die niet zonder bevreemding het gedrag haars vaders tegenover Prudens had gadege-
slagen.

„Het komt mij voor dat gij bijzonder op Prudens tegenwoordigheid gesteld zijt,” zeide de Senator tot zijn dochter, terwijl hij haar met een onderzoekenden blik aanzag.

Prisca haalde onverschillig de schouders op.

„Ik zeide Prudens gisteren avond na den maaltijd, dat het mij genoeg zou doen hem spoedig weder te zien, en het is dus de eenvoudigste zaak ter wereld, dunkt mij, dat u hem hier aantrof. Prudens was altijd zeer voorkomend jegens mij, omdat we elkander steeds goed konden lijdén.”

„En toch hebt ge zeer verkeerd gedaan hem, zonder mijn voorkennis, hier uit te noodigen,” antwoordde de Senator.

Prisca zag haar vader verwonderd aan.

„Er steekt toch geen kwaad in zijn bloedverwanten uit te noodigen,” sprak zij, haar vader vragend aan-

ziende. „En hoe kon ik weten verkeerd te handelen, daar hij nog gisteren op uw eigen uitnoodiging aan den maaltijd deelnam?”

„Wat gisteren nog redelijk was, is dikwerf heden niet te billijken. Als ik uw handeling verkeerd noem, heb ik daarvoor zeer gegronde redenen en ik moet u daarom verzoeken van heden af allen verderen omgang met Prudens te vermijden.”

„Maar, vader!” riep Prisca uit, „wat moet dat beteekenen? Wat is er gebeurd, dat gij zoo eensklaps in uw gevoelens jegens Prudens zijt veranderd?”

„Hoor eens Prisca, ge weet dat ik niet gewoon ben aan de eerste die het vraagt rekenschap van mijn daden te geven, en dat ik allereerst van mijn dochter onvoorwaardelijk gehoorzaamheid verwacht!”

„Ik geloof vaderlief!” antwoordde Prisca, „dat mij allerminst het verwijt geldt, als zou ik aan de gehoorzaamheid, die ik u verschuldigd ben, te kort zijn gekomen. Integendeel heb ik steeds alles gedaan, wat ik dacht dat u aangenaam kon zijn en ook mij meer bemoeid met de zorgen van onze huishouding, dan menige jonkvrouw in dat geval zou gedaan hebben. Reeds lang ben ik de kinderschoenen ontwassen en had reeds jaren gehuwd kunnen geweest zijn, wanneer ik niet voortdurend bekommerd ware geweest, of alles hier in huis zóó zou gebleven zijn, als gij het begeert. Mij dunkt, dat ik in dit geval wel eenige opheldering mag vragen waarom ik den omgang met Prudens zoo eensklaps moet staken.”

De Senator scheen eenige oogenblikken te overwegen of hij Prisca die opheldering zou geven, dan wel of hij zich boos zou maken wegens de tegenspraak, die in de woorden zijner dochter doorstraalde.

„Volg mij in mijn kamer,” sprak hij eindelijk, „wat

ik te zeggen heb, behoeft door geen nieuwsgierige afge-
luisterd te worden."

Prisca volgde haar vader, en in diens vertrek gekomen zijnde sprak de Senator, terwijl hij zich aan de tafel had nedergezet waarop onderscheiden perkamenten rollen, boeken en wastafeltjes, bestemd om daarop korte mededeelingen te griffelen, verspreid lagen.

„Het is wellicht goed ook, dat ge weet Prisca, hoe de zaken eigenlijk staan. Ga hier zitten, mijn kind," vervolgde hij, Prisca een rustbank aanwijzende, „wat ik u te zeggen heb, zal u wellicht meer treffen dan ge vermoedt."

Het scheen den Senator moeite te kosten het onderwerp, dat voor hem bijzonder pijnlijk of hinderlijk scheen, mede te deelen.

„Ge weet Prisca, dat ik Prudens steeds gaarne zag en ik moet bekennen, dat hij bij mij geen tegenstand zou ontmoet hebben indien hij u tot vrouw begeerd had. Zelfs verwonderde het mij, dat hij daarop nooit gezinspeeld heeft. Toch had ik de hoop niet opgegeven, u eenmaal met hem gehuwd te zien, want het karakter van Prudens steekt gunstig af, bij wat ik bij de jongelieden van zijn leeftijd hier dagelijks opmerk. Doch ik heb na hetgeen ik gisteren uit zijn mond hoorde en van onzen nieuwen vriend Catulus vernam, voor altijd die hoop opgegeven. Het verblijf aan het hof des Keizers te Nicomedië, waarvan ik mij zooveel beloofde, schijnt eer in het nadeel dan in het voordeel van Prudens gewerkt te hebben, want mochten we er vroeger aan twifelen, thans is het zeker dat Prudens een beslist aanhanger is van de secte der Christenen."

Wanneer de Senator gedacht had dat zijn dochter bij die, in zijn oog verschrikkelijke beschuldiging, ontstellen

zou, dan had hij zich al zeer vergist; want oogenschijnlijk zeer bedaard wachtte Prisca af, wat haar vader verder mede te deelen had.

„Ik verzwegg steeds voor u, dat Prudens' vader mede tot die gevaarlijke secte behoorde en dat uw tante weigerde de gebruikelijke plechtigheden bij zijn overlijden in acht te nemen. In plaats van zijn lijk te verbranden en de asch in het familiegraf op den weg naar Appia bij te zetten, liet zij hem begraven volgens de wijze der Christenen, zoodat ik niet eens weet waar zij met dat lichaam gebleven zijn. Het was een schande voor de familie, die niet weinig opspraak verwekte. Gelukkig voor uw tante was men in die dagen toegevend, veel te toegevend voor die gevaarlijke lieden en heden zal men daarvan, wanneer de regeering niet krachtig optreedt, de wrange vruchten plukken. Van Prudens echter had ik steeds gunstige verwachtingen. Zijn verblijf in het leger, en later aan het hof zou, naar ik mij voorstelde, wel in staat zijn, de dwaze opvoeding die zijn moeder hem had gegeven te wijzigen, doch ik ben deerlijk bedrogen. En nog zou ik om uwentwil zijn bezoeken door de vingers zien, wanneer de omstandigheden niet dringend geboden alle zwakheid ter zijde te stellen. Ge hebt zelf gehoord tot welke misdaden de Christenen in staat zijn. Daar moet dus een eind aan gemaakt worden en heden wellicht wordt het decreet van den keizer afgekondigd, dat alle burgerschapsrechten aan de Christenen ontzegt en hun geheele uitroeiing ten doel heeft. Ge begrijpt dus levendig, mijn kind dat het voor mij allerminst aangaat iemand langer in mijn huis te dulden, die wellicht straks, tenzij hij den goden zou willen offeren en de leer van Christus afzweren, aan het kruis kan genageld worden evenals de gevloekte stichter van zijn secte.”

Prisca had steeds gezwegen. Maar de bleekheid van haar gelaat en een lichte huivering, die haar bij de laatste woorden haars vaders door de leden voer, zeiden genoeg, dat het geen onverschilligheid was, die haar het spreken belette.

Prudens aan het kruis genageld! En zoo even nog erkende haar vader dat hij, wat karakter en bescheidenheid betref, zoo gunstig afstak bij de dolzinnige jeugd, die slechts leefde voor genot en zich aan de meest woeste uitspattingen overgaf.

Wat Prisca in de laatste dagen reeds van het Christendom had vernomen en het gedrag van Prudens, was voor haar het bewijs dat hier overdreven werd, en had haar geheel andere gedachten gegeven van de secte, die, door haar vader gevloekt, straks volgens zijn getuigenis zou uitgeroefd worden. Daar was iets, dat met haar begrippen van recht en billijkheid niet strookte. Zonder de secte der Christenen toegedaan te zijn, voelde zij dat het misbruik van macht was, menschen, zooals Prudens of zijn moeder, ja zelfs als Miriam, aan den martelpaal te binden, alleen omdat zij hun God stelden boven Jupiter of andere goden, die de Romeinen meer vereerden.

„Gij antwoordt niet,” sprak Prisca's vader.

Prisca die zich aan haar gedachten had overgegeven, schrikte bij die vraag op.

„Ik zal uwen wil eerbiedigen, vader,” antwoordde zij, „en Prudens in dit huis niet meer ontvangen. Uw mededeeling echter heeft mij niet verrast. Ik wist reeds dat Prudens de nieuwe secte toegedaan is. Alleen verwondert het mij dat iemand, die ons zoo na verwant is, van wien gij zelf erkent, dat hij zich gunstig onderscheid van anderen, alleen omdat hij een anderen God dient dan wij, in ons huis niet mag geduld worden. Eerlijk gezegd

vind ik het jammer voor Prudens, maar hem er minder om achten kan ik niet."

Prisca's vader stond bij die bekentenis zijner dochter op alsof hem een adder had gestoken. Een doodelijke bleekheid overtoog zijn gelaat en maakte daarna plaats voor een verontrustenden gloed. Zijne aderen zwollen op het voorhoofd, zijn breede gestalte beefde van drift en verontwaardiging.

Met een door toorn verkropte stem viel hij zijn dochter in de rede: „Ik heb wel recht om op mijn hoede te zijn voor een zoo gevaarlijk mensch! De verrader en brandstichter! Zelfs mijn dochter heeft hij reeds verleid, en haar voor zijn gevloekten godsdienst gewonnen! Maar ieder zal weten, dat ik als de getrouwe dienaar van Cesar en als lid van den Romeinschen Senaat mijn plicht zal vervullen! Ik zal hem en zijn schijnheilige moeder verpletteren en allen, die den ezelskop aanbidden. Ja, liever dan dat ik mijn dochter tot de gevloekte secte liet gaan, zag ik haar tot prooi der hongerige leeuwen in het Arena!"

Verschrikt was Prisca op die uitbarsting haars vaders opgesprongen. Tevergeefs greep zij de ruime plooiën van zijn gewaad onder betuiging dat zij er niet aan dacht, de Christenen na te volgen; de vertoornde vader wierp haar woest van zich af. Zijn eenig kind, zijn oogappel, had de partij van de veroordeelde Christenen opgenomen! Die gedachte alleen vervulde den Senator, terwijl kalm beraad hem allicht had kunnen doen inzien dat de tegenheid, die Prisca voor Prudens koesterde, en een natuurlijk gevoel van recht, de voornaamste beweegredenen waren, die haar anders dan haar vader deden oordeelen; beweegredenen, die volstrekt niets met de leer der Christenen gemeen hadden.

HOOFDSTUK X.

Het keizerlijk decreet.

Toen Prisca den volgenden morgen na een onrustigen en slapeloozen nacht uit haar slaapvertrek trad om zich naar de weelderig ingerichte en rijk met marmer versierde badkamer te begeven, wist Affa reeds te vertellen van de bijzondere drukte en levendigheid, die in Rome's straten zichtbaar was.

In die straten waar men vreemdelingen van allerlei natiën kon ontmoeten; waar de voortbrengselen van iedere luchtstreek verkocht werden, en de vruchten en en rijkdommen van het verre zuiden evengoed verkrijgbaar waren als de koopwaren van het koele noorden; waar de Egyptenaar even onbelemmerd rondliep als de inboorling van Hispanie of de zoon van het onbeschaafde Germanje; waar de vernuftige Helleen in de druk bezochte gaarkeukens aanzat met den levendigen Galliër; in die straten bleef men thans hier en daar in groepen staan om het gewichtige onderwerp te bespreken, dat aller aandacht scheen te trekken.

In de boekwinkels vooral waren geen handen genoeg om aan het verlangen van de vele koopers te voldoen, die als om strijd een afschrift wilden machtig worden van het decreet, dat door den keizer was uitgevaardigd.

Trad men een van die winkels binnen, dan kon men een aantal slaven zien, die de woorden van het decreet, door een hunner langzaam voorgelezen, zoo spoedig mogelijk op schrift stelden. Hun vlugge pennen waren echter niet in staat aan de talrijke aanvragen der koopers te voldoen en menigeen, het wachten moede, begaf zich evenals de minder bevoorrechte, voor wie zulk een afschrift te kostbaar was, naar de openbare plaatsen waar het decreet was aangeplakt.

Een bonte menigte van allerlei landaard verdrong zich vooral op het Forum om den inhoud van het decreet te lezen, dat aan een pilaar tegenover den Puteal Libonis, de zitplaats van den magistraat, was vastgehecht.

Op een afstand kon men reeds het afschrift DOMINI NOSTRI DIOCLETIANUS ET MAXIMINIANUS, INVICTI, SENIORES, AUGUSTI PATRES IMPERATORUM ET CÆSARUM ¹⁾ met groote letters lezen.

Die buitengewone belangstelling was niet zonder grond. Na een tijdperk van bijna geheele godsdienstvrijheid werd hier op nieuw aan een geheele klasse van belijders eener bijzondere secte, niet alleen den oorlog, maar geheele uitroeijing aangekondigd.

De belijders van den Christus moesten van den aardbodem verdelgd worden, een groote ook thans weder vruchteloze poging werd door de hel gedaan om het werk van Jezus den Nazarener te verstoren.

De strengste straffen werden in dat keizerlijk besluit, dat niet alleen te Rome maar overal waar de Romeinsche adelaars geplant waren, was afgekondigd, bedreigd tegen de Christenen. Al hun kerken in alle provinciën des

¹⁾ Wij, Dicoletianus en Maximinianus, de onverwinnelijke, wijze, door
luchtige vaders van keizers en cesars enz.

Rijks moesten geslecht worden terwijl ieder Christen, die het waagde een geheime bijeenkomst tot een godsdienstig doel bij te wonen, ter dood veroordeeld werd. Hun gewijde geschriften moesten uitgeleverd en de bezittingen hunner kerken van staatswege in beslag genomen worden.

Verder werden zij onbevoegd verklaard tot het vervullen van ambten en eereposten, terwijl christenslaven nimmer in vrijheid konden worden gesteld.

Tevens werden de rechters gemachtigd om iedere aanklacht tegen een Christen als geldig aan te nemen, en door aanwending van de pijnbank de waarheid te ontdekken.

Het kan geen bevreemding wekken dat zulk een decreet verschillend werd beoordeeld. De voorstanders van de oude heidensche plechtigheden juichten den maatregel des keizers toe; zij die in de Christenen alleen de aanhangers van een secte zagen, die de omwenteling der maatschappelijke toestanden bedoelde, noemden het een daad van wijs beleid der regeering; de bezoekers van het Arena en de openbare spelen vergastten zich reeds bij voorbaat op de prikkelende tooneelen, die bij de martelingen der Christenen niet zouden uitblijven; terwijl de handelsstand reeds becijferde welke verliezen zouden geleden worden, daar menig Christen zich, omdat openbare betrekkingen voor hen moeielijk verkrijgbaar waren, op den handel had toegelegd en daarin zich een goeden naam had weten te verwerven.

Dat decreet, waarvan de wederga alleen bij de ouden van dagen bekend was, had nog een bijzondere aantrekkelijkheid. Men vertelde toch dat het plakkaat, nadat het op het Forum was vastgehecht, ondanks de bewaking door vertrouwde krijgsknechten, in den nacht door de Christenen was afgescheurd, zoodat men het den

volgenden dag in allerijl had moeten vervangen. De onzinnigste verhalen gingen daarover van mond tot mond, en daar men het feit niet op natuurlijke grondslag kon verklaren, nam men eenvoudig aan dat de Christenen het geheim bezaten zich onzichtbaar te kunnen maken. In die dagen van het grofste bijgeloof was dit niet vreemd.

Voor Affa was die zaak zoo eenvoudig mogelijk. Nadat zij haar meesteres het verhaal gedaan had van het verdwijnen van het decreet, trachtte zij Prisca te beduiden, dat de zaden van zekere utheemsche planten, onder bijzondere omstandigheden geplukt, met bijzondere voorwaarden en onder het uitspreken van zekere bezweringen tot poeder gemalen, den gebruiker daarvan in staat stelden zich niet alleen onzichtbaar te maken, maar zich zelfs door de lucht in een oogwenk naar verre oorden te verplaatsen.

Dat bijgeloof bleef, men denke slechts aan de heksenprocessen, door alle eeuwen heen stand houden en is zelfs in onze dagen nog niet geheel verdwenen.

Prisca scheen echter door haar donkerkleurige dienstmaagd niet van die mogelijkheid overtuigd. Zij wist hoe de Christenen, ook in het leger, werden aangetroffen en de mogelijkheid dat een der krijgslieden, die de wacht had moeten houden, het decreet had verwijderd, zonder dat zijn opvolger het had bespeurd, kwam haar aannemelijker voor, dan de oplossing die Affa wist te geven.

Het meeste belang stelde zij er in het decreet te lezen en Affa werd dus uitgezonden om een afschrift te koopen.

„Zeg Miriam, dat ze mij bij het bad behulpzaam zij,“ had Prisca bevolen terwijl Affa uitging, en weinige oogenblikken daarna betrad de ons reeds bekende dienstmaagd het vertrek van de schoone Romeinsche jonkvrouw.

Prisca had zich reeds voorgesteld dat Miriam, die zeker ook van het keizerlijk besluit kennis gekregen had, daardoor niet weinig verschrokken en ontdaan zou zijn. Doch hoe weinig beantwoordde de jeugdige Christin aan de voorstelling, die Prisca zich van haar had gemaakt. Met bijzondere zorg had Miriam het haar opgemaakt, en met opgeheven hoofd en een blij gelaat nijdde zij zich voor haar meesteres.

Met verwondering keek Prisca het meisje aan. Een woord toch van haar lippen en Miriam werd aan de rechters overgeleverd, die dat broze lichaam aan de wreedste folteringen konden onderwerpen.

„Heeft Affa u niet verteld van het besluit des Cesars, dat heden tegen de Christenen is uitgevaardigd?” vroeg zij.

„Affa heeft het mij wel gezegd, maar ik kende den inhoud van dat stuk reeds,” gaf Miriam ten antwoord.

Verbaasd en ongeloovig zag Prisca haar dienstmaagd aan, maar deze haalde van tusschen de ruime plooiën van haar kleed, een blaadje perkament te voorschijn ter grootte van eens mans hand, waarop met kleine maar duidelijke letters geheel het decreet geschreven was.

„Hoe komt ge daaraan?” vroeg Prisca, terwijl zij met snelheid het stuk doorlas.

„Wij Christenen hebben ook aan het hof onze vrienden, en nog vóór de keizer het decreet ter onderteekening ontving, was een afschrift in handen van den presbyter onzer gemeente en werd een ieder onzer gewaarschuwd voor het naderend onheil.”

„Waarom hebt gij die waarschuwing in den wind geslagen? Heb ik u niet reeds gezegd dat, wanneer mijn vader wist wat ik weet, ge dan geen uur meer zeker zijt van uw leven; dat één woord van mij voldoende is om u in het verderf te storten?”

Miriam schudde het hoofd. „Mijn Heiland,” antwoordde zij daarop, heeft gezegd: „Vreest niet voor degenen die het lichaam kunnen dooden en de ziel niet kunnen dooden; maar vreest veel meer Hem, die beide, ziel en lichaam kan verderven in de hel. Worden niet twee muschjes om een penningske verkocht? En niet één van deze zal op de aarde vallen zonder den wil van uwen hemelschen Vader. En ook uwe haren des hoofds zijn alle geteld. Vreest dan niet, gij gaat vele muschjes te boven.”

Prisca wist niet wat zij meer bewonderen moest, de schoone eenvoudige, veelzeggende woorden die Miriam daar aanhaalde, of de kalme berusting en waardige houding der Christin.

„Maar als ik dat ééne woord eens uitsprak?”

„Dat woord zult gij niet uitspreken,” antwoordde Miriam. „Den dood vrees ik niet. Al zou mijn lichaam in het Arena een prooi worden van het wild gedierte, dan nog zal ik mijn Vader, die in de hemelen is loven, want zooveel eerder zal ik den Heere Jezus, mijn Verlosser, van aangezicht tot aangezicht aanschouwen. Wanneer ik evenwel vrees voor u gekoesterd had, dan had ik mij lang vóór het decreet was afgekondigd, kunnen verwijderen. Ik ben overtuigd, dat een arm meisje als ik, die niets in de wereld bezit, dan een bespotten en gekruisigden Jezus door u niet zal worden overgeleverd aan onmenselijke beulen. En voor het overige laat ik het aan den Almachtige over, die zelfs de haren mijns hoofds heeft geteld. Als van één zijde mij gevaar zou dreigen dan is het alleen van Affa, die vermoedt dat ik Christin ben.”

Prisca dacht een oogenblik na.

„Waarin hebt gij gelezen,” vroeg zij aan Miriam, „dat gij een bovenaardschen Vader bezit, die zelfs de haren des hoofds heeft geteld.”

„Dat is ons beschreven in het evangelie van Mattheus en uw tante zal u gaarne zulk een boek geven, wanneer gij het begeert te lezen.”

„Ga dan straks heen, breng haar mijn groete over en vraag haar mij dat evangelie eens te zenden. Zeg dan tevens aan Prudens mijn neef, dat ik hem gaarne zal ontmoeten heden middag om drie uur bij de Septa Julia, daar ik hem een gewichtige mededeeling wensch te doen.”

Op dat oogenblik kwam Affa met het verlangde afschrift, en Prisca verzekerde zich met een oogopslag, dat geen letter ontbrak aan het stuk, dat Miriam haar ter lezing had gegeven.

Terwijl Miriam zich verwijderde om aan de opdracht harer meesteres te voldoen, zeide Prisca tot Affa: „Het zou kunnen zijn, dat onder de bedienden of slaven van mijn huis gevonden werden, die het Christendom zijn toegedaan. Ik wensch echter niet in moeilijkheden te komen of dat mijn vader daarmede gemoeid werd. Mocht door uw babbelzucht iemand uit dit huis, wie dan ook, in verhoor genomen worden, dan zal ik het u wijten. Wacht u dus voor uw tong, als ge niet wilt dat ik u naar mijns vaders buitengoed zend met de boodschap aan den huismeester om die babbelachtige tong te doorpriemen.”

HOOFDSTUK XI.

De Koning der verschrikking.

Het was een groote teleurstelling voor Prisca, toen Miriam terugkeerde met de boodschap, dat Prudens en zijn moeder vertrokken waren, zonder dat de oude bediende, die het huis bewaakte, wist waarheen. Als eenige bijzonderheid wist Miriam mede te deelen, dat Prudens den avond te voren van zijn moeder afscheid had genomen, en vergezeld van een bediende, die een met reiskoffers beladen paard aan de hand geleidde, waarschijnlijk naar de landgoederen zijner moeder was vertrokken.

De weduwe zelf was eerst in den vroegen morgen te voet heengegaan en zou, zoo had zij aan den ouden man, die in huis achter bleef, gezegd geruimen tijd afwezig blijven.

Prisca vermoedde dat Miriam niet alles meedeelde, wat zij betreffende Prudens en zijn moeder had vernomen maar voor het oogenblik drong zij er niet op aan meer te vernemen. Het was haar genoeg dat zij op eigen veiligheid bedacht waren geweest, want Prisca zag zeer terecht in dat de vervolging allereerst gericht zou worden tegen hen, die meer of minder met aardsche middelen gezegend waren.

Toen Prisca na het ontbijt in den tuin rondliep en op de plaats kwam, waar zij met haar neef het laatst samen

was geweest, vroeg zij zich te vergeefs af wat toch wel de oorzaak was, dat zij in den laatsten tijd zoo geheel anders dan vroeger over de Christenen dacht. Kwam het door het lezen van het geschrift dat haar tante haar had gegeven, of had de warme verdediging der nieuwe secte door Prudens haar denkwijze van vroeger gewijzigd? Wat belette haar toch Miriam het huis te ontzeggen, of haar dienstmaagd als een aanhangster van den godsdienst der Christenen bij de overheid aan te klagen?

Zeker, het kloekmoedig optreden van Miriam, en haar rondborstig uitkomen voor den God, dien zij beleed, dwong Prisca onwillekeurig eerbied af. Er moest, zoo erkende de Romeinsche jonkvrouw, in dien godsdienst een geheime kracht zijn, die aan een zwak meisje als Miriam den moed gaf, al de bespotting en verachting, de verguizing en mishandelingen, die zij, in vroeger jaren vooral, had moeten ondergaan, te verduren en, zelfs nu levensgevaar en de marteldood dreigden, zich de belijdenis van dien God niet te schamen.

De nieuwsgierigheid van vroeger maakte voor belangstelling plaats, en die belangstelling drong Prisca om Miriam op te dragen haar de boeken te verschaffen, welke haar de geheimen van dien godsdienst konden ontsluiten. Die taak was op dat tijdstip verre van gemakkelijk.

Terwijl voor eenige dagen nog, bij sommige boekhandelaren, tegen hoogen prijs, afschriften van de evangeliën en andere bijbelschriften te verkrijgen waren, klopte men thans te vergeefs aan en was het zelfs gevaarlijk er naar te vragen.

De moeielijkheid om de gewenschte geschriften machtig te worden, was voor Prisca een drijfveer te meer om Miriam aan te sporen die tot iederen prijs te verkrijgen. Daarbij kwam nog de bekoorlijkheid van de verboden vrucht.

Het zou toch vroeger niemands aandacht getrokken hebben, wanneer men een van de geschriften der Christenen in handen van Prisca had gezien. Men wist in het huis van den Senator, dat de beschaafde en ontwikkelde dochter des huizes een bijzonderen smaak had voor handschriften en geleerde boeken. Maar thans was dit anders. De keizer had bevolen dat al de geschriften en boeken der Christenen moesten uitgeleverd en verbrand worden, en zware straffen bedreigden een ieder, die het gebod des Keizers niet nakwam.

Het moeten toch wel gevaarlijke boeken zijn die de Christenen hebben geschreven, dacht Prisca dan, doch wanneer het Miriam gelukt was weder een dier boeken machtig te worden en Prisca heimelijk den inhoud met steeds grooter belangstelling had doorlezen, dan vroeg zij zich te vergeefs af waarom die geschriften voor den Staat of den Keizer gevaarlijk werden geacht.

Hoe meer zij las en herlas, zooveel te meer werd zij door de schoonheid en reinheid der evangelieeler aangegrepen. In geen enkel opzicht werd verzet tegen den Keizer gepredikt, integendeel werd gehoorzaamheid aan de gestelde machten geleerd, dewijl Jezus zelf had gezegd „den Keizer te geven wat des Keizers is.”

Alleen zelfverblindings of ongegronde haat kon een vervolging, als thans tegen de Christenen woedde, in het leven hebben geroepen.

Zoo kwam geleidelijk en langzaam een geheele omkeering in de denkbeelden van de Romeinsche jonkvrouw, die haar hart ontvankelijk moest maken om straks den kruisdood van Jezus Christus, als noodzakelijk tot de redding van zondaren te leeren beschouwen.

Het was een langzame maar zekere weg, dien de Heere met deze door het heidendom verblinde jonkvrouw hield.

Miriam, die de belangstelling van haar meesteres zooveel mogelijk aanwakkerde, twijfelde dikwerf of Prisca er wel ooit toe komen zou zichzelf als een verloren en vloekwaardig schepsel te beschouwen, in het kruis van Jezus nog iets anders te zien, dan een gewonen, in die dagen gebruikelijken marteldood.

Zoolang de persoon van den Christus voor Prisca niet boven alles dierbaar was geworden, kon het Christendom niets aanbieden, dat in eenig opzicht voor de jonkvrouw begerlijk kon zijn. Integendeel was de hevige vervolging, die met den dag feller werd, wel geschikt om iederen naamchristen of zwakke belijders afvallig te maken. Velen, die tot de christengemeente behoorden, keerden uit vrees voor het verlies van leven en goederen tot het heidendom terug en offerden in het openbaar aan de goden. Anderen weder zochten zich tegen de vervolging te vrijwaren, door hun boeken en gewijde geschriften af te geven, terwijl hun tegen betaling van groote geldsommen oogluikend werd toegestaan, dat zij den afgoden niet offerden. Maar voor hen, die over zoo groote sommen niet konden beschikken, of die niet geneigd waren in eenig vergelijk met de heidensche priesters te treden, zag het er donker uit.

Het aantal der standvastige belijders, die als offers vielen van de toemeloze woede en vervolging der Romeinen, werd met den dag grooter, terwijl bij een ieder die slechts verdacht werd het Christendom aan te hangen, huiszoeking werd gedaan.

Iederen dag moesten Prisca en Miriam aanhooren met welk een duivelsche woede jeugd noch ouderdom, rijk noch arm, door rechters en priesters werden gespaard en de verhalen, die Catulus, thans de dagelijksche gast van Prisca's vader, daarvan gaf, vervulden de jonkvrouw met afgrijzen.

De Senator echter hoorde die verhalen met blijkbaar welgevallen aan, en Catulus die een zoo werkzaam aandeel nam aan de vervolging der Christenen, klom met den dag in zijn schatting. Voor dien nog jeugdigen ijveraar voor den dienst der afgoden, en die reeds zoo hooge betrekking in het leger des keizers bekleedde, was, zoo meende de Senator, een schitterende toekomst weggelegd en niets zou hem aangeneramer geweest zijn, dan dat Prisca er in toestemde de echtgenootte te worden van den Christenvervolger.

Iedere toespeling daarop, en zelfs een langdurig onderhoud dat de Senator hierover met Prisca had, was echter zonder vrucht gebleven. Het meisje had ronduit geweigerd en hem te kennen gegeven, dat zij de tegenwoordigheid van Catulus slechts verdroeg uit eerbied voor haar vader.

Bij iedere weigering werd de Senator meer en meer vertoornd, omdat hij die weigering alleen verklaarde door den invloed, dien Prudens op Prisca had uitgeoefend.

Aan dien aandrang van haar vader werd op het onverwachtst een einde gemaakt, door een gebeurtenis, die van het grootste gewicht voor Prisca's verderen levensloop zou zijn.

Eenige weken na de uitvaardiging van het keizerlijk edikt, werd Prisca in den vroegen morgen gewekt door Miriam, daar de villicus haar een gewichtige mededeeling had te doen.

Een onheil vermoedende, haastte Prisca zich eenige kleederen aan te doen, en begaf zich, bevende van ontsteltenis naar het vertrek, waar de villicus in gezelschap van Culpernicus en Salvius, de vrienden van den Senator, de jonkvrouw wachtten.

„Waar is mijn vader? Is er iets met hem gebeurd?” was Prisca's eerste uitroep.

Salvius, die als redenaar in den kring zijner vrienden werd gevierd, had op zich genomen, de jonkvrouw bekend te maken met het onheil dat haar getroffen had. Zoo goed dit mogelijk was na een nacht in zwelgerijen doorgebracht, kweet hij zich van die taak en deelde aan Prisca mede, dat haar vader na een maaltijd bij Catulus door een toeval getroffen, plotseling was ineengezakt en overleden.

Aanvankelijk zwijgend had Prisca met gevouwen handen en bevende lippen Salvius aangehoord, doch toen in diezelfde oogenblikken het zielloos lichaam van den Senator werd binnengedragen, barstte zij in weegeklaag uit en wierp zich op de draagbaar.

Met afschuw weerde zij Catulus, die haar van de draagbaar wilde verwijderen af, en alleen door zachten aandrang van Miriam mocht het gelukken Prisca naar haar vertrekken te geleiden.

„O! de waarzegster heeft wel gelijk gehad,” riep zij uit „dat ik mij voor dien man moest wachten. Het ongeluk is dan toch gekomen!” En weenende wierp Prisca zich op haar rustbed.

Miriam achtte het niet raadzaam de jonkvrouw in deze oogenblikken te storen. Ook haar had dit plotseling sterfgeval getroffen en met ontzetting dacht zij wat het lot kon wezen van een man, die een zoo groot aandeel had gehad in de vervolging der Christusbelijders en zoo, te midden van een drinkgelag, werd opgeroepen om voor Gods rechterstoel te verschijnen.

Waar zou zij woorden vinden om de dochter van dien man te troosten? Haar mond was als gesloten en eerst den volgenden dag, toen Prisca een weinig kalmer was, mocht zij de jonkvrouw wijzen op de broosheid van het leven en de noodzakelijkheid om bereid te zijn, wanneer de dood komt.

De dagen, die nu volgden gaven een ongewone levendigheid in huis, want het stond vast dat de asch van den Senator met al de pracht en ceremoniën, die bij zulke gelegenheden werden in acht genomen, in de grafstede zijner vaderen moest bijgezet worden.

Catulus had ongevraagd de leiding dier plechtigheid op zich genomen, en Prisca gevoelde zich te veel ontdaan en te diep bedroefd om zelf zich daarmede te belasten. En toch was het niet alleen droefheid die haar zwijgend de maatregelen deed aanzien, die Catulus den villicus voorschreef. Inwendig gevoelde zij iets, dat haar de heidensche ceremoniën eener begrafenisplechtigheid deed afkeuren, maar zij gevoelde zich te zwak om daarvoor uit te komen.

De wasmaskers en de kleederen van reeds overleden familieleden, steeds zorgvuldig daartoe bewaard, werden te voorschijn gehaald en een aantal bedienden daarmede bekleed. Op den dag der begrafenis verbeelde deze groep de overleden familie, die den Senator naar het doodenrijk vergezelde. Voorafgegaan door de muzikanten, liep een man, die de kleeding droeg van den overledene en die mede op het gelaat een masker droeg, dat in was gegoten, de trekken deed zien van den Senator, en die in gang en gebaren zooveel mogelijk dezen nabootste.

Het lijk zelf lag zichtbaar voor iedereen op een draagbaar, en gevolgd door Prisca en haar vrouwen en door een aantal vrienden en talloze bedienden, begaf zich de stoet naar de Via Appia waar aan den weg een prachtig grafteeken van marmer was gebouwd.

Hier werd door Salvius een redevoering gehouden, waarin al de vermeende goede eigenschappen en de groote verdiensten van den overledene werden opgesomd en door Orontes in een lang gedicht de lof van den Senator bezongen.

Onder oorverdoovende muziek werd het lichaam door eenige priesters op een houtmijt verbrand en de asch verzameld in een vaas die in de marmeren zaal, welke achter het grafteeken was gebouwd, werd neergezet naast de vele andere, die daar reeds bewaard werden.

HOOFDSTUK XII.

De wolf in schaapskleederen.

Met diepe droefheid was Prisca, door Miriam ondersteund, huiswaarts gekeerd en geheel ontdaan als zij was, had zij niet eens bemerkt, dat de vrienden haars vaders haar vergezelden om in het huis van den overledene het gebruikelijke doodonmaal te genieten.

Zonder eenige aandacht te schenken aan de voorbereidselen, die de villieus op last van Catulus voor dien maaltijd had gemaakt, doorliep zij de groote zaal, exedra genoemd, die de gasten moest ontvangen, en begaf zij zich naar haar vertrekken, om daar ongestoord het verlies dat zij geleden had te kunnen beweenen.

Wat er ook tusschen den Senator en zijn dochter soms had plaats gegrepen, toch vermocht dit de kinderlijke liefde, die Prisca voor haar vader koesterde, niet uit te dooven, en meer dan ooit gevoelde de jonkvrouw behoefte aan de nabijheid van bloedverwanten, die zij ten volle kon vertrouwen. Het was haar als stond zij eenzaam en verlaten te midden van al den rijkdom, en met uitzondering van Miriam, was er niet een onder de velen die haar omringden, aan wien zij haar vertrouwen zou willen schenken.

Was haar tante of Prudens nog maar in haar nabijheid!

Doch die beiden hadden in de droeve dagen, die Prisca had doorleefd, niets van zich doen hooren.

Prisca vermoedde wel wat de oorzaak van hun afwezigheid moest zijn en met wrevel in het hart, overdacht zij hoe blinde haat en verwoede vervolging, vooral de invloed van Catulus, oorzaak waren van de afwezigheid der bloedverwanten, die haar het meest lief waren.

Met de handen voor het gelaat zat de rijke Romeinsche daar neder, en hoorde het verward gedruisch niet, dat van uit de emedra opging, waar de vele gasten de uitvaart van den Senator vierden, en die in steeds opgewondener stemming onder den invloed van den wijn, die uitvaart meer op een bruiloftsfeest dan op een doodenmaal deden gelijken.

Voor het oog van Prisca herhaalde zich voortdurend het afschuwelijk schouwspel der lijkverbranding, en niets was in staat om die vreeselijke herinnering weg te vagen.

Steeds zag zij het lichaam haars vaders, dien zij ondanks alle verschil van meening toch zoo lief had gehad, daar op de houtmijt nederliggen. Bij vernieuwing zag zij hoe de vlammen dat overschot omringden en als met nieuw leven bezielde. Hoe dat lichaam zich wrong, en armen en beenen bewoog als of het leefde en zich verzette tegen de barbaarsche gewoonte der lijkverbranding, tot dat het als bukkende voor de overmacht, door de vlammen verteerd werd.

Zoó zat Prisca daar uren achtereen. Het middagmaal, dat Miriam haar had gebracht, bleef onaangeroerd. De hulp harer vrouwen had zij geweigerd en ten slotte Miriam, zoowel als Affa gelast haar alleen te laten.

En inmiddels zwoegden en draafden de slaven door het huis, om onder het opzicht van den villicus, spijzen en dranken aan te dragen voor de gasten, die, hoewel

de avond reeds begon te vallen, nog niet dachten aan heengaan.

Naar de heerschende begrippen van dien tijd zouden zij trouwens zich schuldig hebben gemaakt aan gebrek aan vereering van den doode, wanneer zij diens uitvaart niet met een zwelgpertij hadden besloten. Bij alle volken bijna vindt men dat wanbegrip terug en zelfs onze maatschappij, waar meer beschaafde vormen in de plaats zijn getreden van heidensche gebruiken en waar het Evangelielicht is doorgedrongen, heeft zich nog niet geheel losgemaakt van gewoonten, die in dergelijke omstandigheden dikwerf stuitend en onkiesch zijn.

Slechts een van hen onthield zich van te groote luidruchtigheid en betrachtte eenigszins de matigheid, die door alle andere gasten geheel uit het oog was verloren. Het was Catulus, wiens donkere scherpe blik over alles ging, en wiens aandacht niettemin op geheel andere zaken dan op den maaltijd of de redevoeringen, die ter gedachtenis van den overleden Senator gehouden werden, gevestigd scheen.

Het was alsof hij reeds lang op een wenk of uitnoodiging had gewacht, want toen Affa, de Egyptische dienstmaagd, bij hem kwam en hem eenige woorden toefluisterde, stond hij haastig op en volgde haar.

Nabij het vertrek gekomen waar Prisca was, schoof Affa behoedzaam het zware gordijn, dat voor den ingang hing, ter zijde.

Het zwakke licht der avondschemering hulde alle voorwerpen in een geheimzinnig halfdonker, maar in het midden van het vertrek, met het aangezicht naar het venster gekeerd, was de gestalte van Prisca in haar rouwkleed van witte stof met purper borduursel, duidelijk zichtbaar.

Een oogenblik aarzelde Catulus dat vertrek binnen te treden, totdat Prisca, in haar mijmeringen door het gefluister van Affa opmerkzaam gemaakt, opstond en de gestalte van Catulus gewaar wordende, verschrikt een schrede achteruit trad.

„Vergeef mij, jonkvrouw,” sprak deze, „dat ik u wellicht in treurige overpeinzingen stoor. Maar er zijn oogenblikken in het leven, die ons meer dan ooit aanspraak geven op de gehechtheid en de trouw van oprechte vrienden. Daarvan overtuigd heb ik het gewaagd u hier te komen bezoeken. . . .”

Prisca gaf den spreker geen gelegenheid den zin te voltooien, maar met verontwaardiging vroeg zij: „Wie geeft u het recht hier ongevraagd binnen te komen?”

Die vraag op scherpen toon uitgesproken sloeg Catulus niet uit het veld.

„Alleen het recht, dat trouwe vriendschap en oprechte vereering voor uw vader, kan doen gelden,” was het antwoord. „Ik begrijp eenigszins de smart,” vervolgde hij, „die u vervult en ik zou ontrouw zijn aan de belofte, die ik uw waardigen vader nog voor weinige dagen deed, om u in dagen van beproeving als deze, met raad en daad bij te staan.”

„Die belofte kan mijn vader nooit van u gevraagd hebben,” riep Prisca uit, „en ik verzoek u, wanneer ge werkelijk mijn smart eerbiedigt, dit vertrek te verlaten!”

„Inderdaad, gij doet mij onrecht, Prisca!” sprak Catulus, die naderbij was getreden, „uw vader heeft mij meermalen verzekerd, dat hij bekommerd was over uwe toekomst, en hij besprak dikwerf met mij den toestand waarin gij, wanneer de goden hem zouden oproepen, zoudt achterblijven. „Met hoeveel talenten ook begaafd,” sprak uw vader, „zal mijn eenig kind alleen in de wereld

staan, en ik ken niemand aan wien ik met meer vertrouwen haar belangen kan toevertrouwen dan aan u." Zoo sprak uw vader, Prisca, en in deze oogenblikken van smart geloof ik geheel in zijn geest te handelen, wanneer ik beproeven wil u, mocht het zijn, eenigen troost toe te brengen en u te verzekeren, dat ik mij geheel ter uwer beschikking stel. In den toestand waarin gij thans verkeert, kunt gij natuurlijk niet blijven. Een vooruitstrevende en onderzoekende geest als de uwe, door uw vader zoo hoog geroemd, moet niet belemmerd worden door de dagelijksche zorgen die een grooté huishouding meebrengen.

Daarom vooral was het de wensch uws vaders dat uw lot en leven verbonden werd aan een man die u oprecht bemint en die de zorgen op zijn schouders nam. En daarom, meende ik, dat dit oogenblik het geschiktst was om u van mijn trouw en genegenheid de verzekering te geven."

"En ik meen," hernam Prisca, die bevende van toorn, Catulus had laten uitspreken, „dat ge geen slechter oogenblik had kunnen uitkiezen om mij uw leugens te verkondigen! Hoe, schaamt ge u niet met dergelijke voorstellen te komen, terwijl de asch mijns vaders nauwelijks koud is? Op denzelfden dag, waarop ik u ongevraagd het vertrouwen schonk, om de treurige plechtigheid van heden te regelen, een vertrouwen dat men anders aan zijn naaste bloedverwanten schenkt!"

„Waarom zijn die bloedverwanten niet hier?" vroeg Catulus spottend, daar hij maar al te duidelijk inzag dat zijn voorstellen werden afgewezen.

„Het antwoord op die vraag zult gij beter kunnen geven, dan ik. In ieder geval past het u niet, daarop te wijzen en nog eens, ik ontzeg u het recht mij hier te

vervolgen! Nog eenmaal verzoek ik u dit vertrek te verlaten!"

„Luister naar rede, Prisca," vervolgde Catulus, „en verzet u niet tegen den wil uws vaders. Uw bloedverwanten kunnen u niet helpen, want ik weet wie gij daarmede op het oog hebt. Laat ik u alleen zeggen dat het van mij afhangt, of zij binnen weinige dagen voor den rechter zullen staan en hun dwaze navolging van den God der Christenen, met hun leven boeten evenals uw dienstmaagd Miriam! Ik zie dat ge u verbaast, maar verwonder u niet al te zeer, ik weet tot in bijzonderheden uw doen en laten, en het zou mij weinig moeite kosten de rechters te overtuigen, dat gij de bevelen des keizers hebt overtreden. Daarom, wees verstandig en sla de aangeboden hand niet af!"

„Ik heb slechts één antwoord," zeide Prisca, „en dat is: vertrek! Wat ik voor u gevoelde was nooit genegenheid, maar thans weet ik het, het is afschuw!"

„En als ik nu weigerde heen te gaan?" sprak Catulus, de hand naar Prisca uitstreckende.

„Dan zal ik naar de vrienden mijns vaders gaan en u aanklagen, wijl gij het durft te wagen de Romeinsche rechten met voeten te treden. Waarlijk men moet vreemdeling in Rome zijn om zich zulke vrijheden te durven veroorloven!"

„Het eerste zal wel niet noodig zijn, want de overste Catulus verwijdert zich reeds," klonk plotseling een stem, die van een zwaar gesluiserde vrouw bleek te zijn, welke door een andere deur het vertrek binnentrad.

In zijn plannen door de komst van een derde zoo onverwacht gestoord, verwijderde Catulus zich werkelijk, op den voet gevolgd door Affa, die het loon wenschte te ontvangen voor den dienst, dien zij den indringer had

bewezen. Catulus, die in Affa een bereidwillig werktuig tot de volvoering zijner plannen zag, beloonde haar met eenige geldstukken.

„Ge weet waar ge mij vinden kunt,” sprak hij. „Zie nauwlettend toe, opdat ik tot in de kleinste bijzonderheden wete wat uw meesteres doet. Morgen moet ge mij kunnen vertellen wie die vreemde bezoekerster is en wat zij kwam doen. Als ik over u tevreden ben, zal ik niet karig zijn.”

Affa beloofde gretig aan het verlangen van den Romeinschen overste te voldoen, en terwijl Catulus, zinnende op wraak, zich met een aantal der gasten verwijderde, haastte zij zich terug naar het vertrek van Prisca, om zoo mogelijk iets van het gesprek en het doel van de komst dier vreemde dame op te vangen.

Het geluk scheen haar dien avond niet dienstig; want toen zij weder het vertrek betrad, vanwaar zij Prisca zou kunnen beluisteren, vond zij daar Miriam. De tegenwoordigheid van haar medekingster belette Affa het gordijn te naderen, en Miriam scheen op de vragen van de Egyptische wie de vreemde was, die bij Prisca was toegelaten, niet te willen of te kunnen antwoorden.

Wanneer Miriam echter had gewild, zou zij Affa zoo veel hebben kunnen mededeelen, dat Catulus meer dan tevreden zou zijn geweest.

Zij toch was het, die bekend met het verblijf der diacones, deze de begeerte van Prisca, om haar bloedverwanten te spreken, had medegedeeld en de weduwe was onmiddellijk bereid gevonden met Miriam mede te gaan, al gebood ook de voorzichtigheid zich voor de bezoekers van Prisca's huis zooveel mogelijk te verbergen.

Een oogenblik slechts was Prisca door de onverwachte verschijning onthutst, doch zoodra had de bezoekerster

haar sluier niet opgeheven, of weenende was Prisca haar tante om den hals gevallen.

„Wat ben ik blijde u te zien!” riep zij uit. „Waarom zijt gij toch weggebleven, juist in die dagen, dat ik uw hulp en uw bijstand zoo noodig heb? Zooeven nog werden door een onbeschaamde, dien mijn vader nog wel met zijn vriendschap vereerde, mij voorstellen gedaan, die niemand in deze omstandigheden zou durven doen, en toen ik die verontwaardigd van de hand wees, bedreigingen geuit, die mij met angst vervullen. Zoo alleen kan ik het hier niet uithouden; de man, die gij zooeven hebt gezien, jaagt mij vrees aan. Ik bid u neem mij mede naar uw huis.”

De diacones had de gejaagde en verschrikte Prisca, aan wie al de fierheid die zij tegenover Catulus had be- toond, was ontzonken, met moederlijke teederheid in de armen gedrukt.

„Ik weet, mijn kind,” sprak de weduwe, „welk een zware beproeving u is opgelegd, en ik ken den man, die u zooeven verliet.”

„Kent gij hem,” vroeg Prisca verrast.

„Ik ken hem, al is het heden de eerste maal dat ik zijn aangezicht, hoewel vluchtig, kon zien. Hij is niet alleen eerzuchtig en geldgierig, maar wreed en bloed- dorstig; een diep bedorven karakter en een vijand en vervolger. . . .”

De weduwe aarzelde den zin te voltooien, doch Prisca deed dit voor haar.

„Ik weet het,” zeide zij, „hij is een vervolger der Christenen, en omdat hij ook u bedreigt, hoop ik bij u steun te vinden, tegen dien gemeenschappelijken vijand.”

„Mijn kind,” antwoordde Prisca's tante, „ik behoef het voor u niet langer te verhelen. Gij weet dat ik,

zoowel als Prudens, tot de Christenen behoort, die men te vuur en te zwaard tracht te verdelgen. Onze bezittingen, die voor een deel aan de aanklagers komen, zijn daarbij een lokaas te meer om ons zoo mogelijk voor den rechter te brengen. Gij begrijpt dat dit wel een van de voornaamste redenen is geweest waarom ik mij hier liever niet liet zien. Hoe zal ik nu in staat zijn u hulp en bijstand te verleen?"

„Ach, lieve tante," sprak Prisca, „laat mij hier niet alleen. Laat mij met u medegaan; waar gij zijt, kan ook ik wezen."

„Neen kind, dat kunt gij niet, en hoezeer het mij ook spijt moet ik u verzoeken, daar niet op aan te dringen. Ik wil u echter wel een goeden raad geven. Ik ben met u overtuigd dat het wenschelijk is dat gij Rome verlaat en u onttrekt aan een omgeving, die wellicht voor uw vader paste, maar niet voor een jong meisje. Begeef u dus naar een der buitenverblijven, die uw vader u heeft nagelaten. Daar kunt gij rustig en stil leven, en laat de zorgen voor uw bezittingen over aan den Villicus. Verzuim vooral niet, geld en kostbaarheden mede te nemen, want ik voorzie, dat teleurgestelde verwachtingen allicht wraakzuchtige handelingen in het leven zullen roepen, waardoor omstandigheden kunnen ontstaan, die voor een deel door het bezit van geld, veel geld, onschadelijk kunnen gemaakt worden. Neem daartoe den Villicus in uw vertrouwen, zonder hem kunt gij in dit geval niet veel doen. Hij is een oud, in den dienst uws vaders vergrijsd man. Ontsla den stoet van bedienden, die ge hier in huis hebt. Zij veroorzaken niets dan kosten en lasten; als gij uw slaven de vrijheid geeft zullen zij u dankbaar zijn en gij zult zoovele vrienden daardoor krijgen als gij nu vijanden hebt."

„Maar, tante!” riep Prisca uit, „de slaven alleen, die wij hier hebben, vertegenwoordigen een groote waarde.”

„Zooveel te meer reden om ze vrij weg te zenden! Men zal de edelmoedigheid van de jonkvrouw, die den slaven haars vaders de vrijheid schonk, prijzen en de ongelukkigen zullen u dankbaar zijn. Doch ik geef slechts raad, gij kunt natuurlijk doen wat gij goedvindt.”

„Ik zal uw raad opvolgen!” antwoordde Prisca na eenig nadenken. „Maar ik blijf bij mijn meening, dat ik van hier wensch te vertrekken zonder dat men weet waarheen. Ik herhaal het, wanneer Catulus weet waar ik mij bevind, zal hij mij steeds met zijn voorstellen en bedreigingen vervolgen.”

Prisca's tante knikte toestemmend, en bleef eenigen tijd nadenkend zitten.

Eindelijk sprak zij: „Ik heb er wat op gevonden.”

„Tusschen de Via Nomentana en die van Tubertina woont op een klein landgoed een mijner vrienden, die u zonder twijfel met liefde zal ontvangen. Begeef u daarheen. Hoe groot de waarde van hetgeen gij bezit ook zijn moge, ge kunt hem gerust alles toevertrouwen.”

„Daár zal niemand u zoeken, ge zult daar veilig zijn tegen alle aanslagen, en ik kan u daar zoo dikwerf bezoeken als ik wil. Als ge dat goedvindt, laat u dan morgen vroegtijdig naar de poort van Nomentana brengen. Wandel dan naar buiten en ik zal zorg dragen, dat ge daar iemand vindt die u verder brengen zal. Als Miriam u vergezelt, kan zij het een en ander dragen, dat ge mee wensch te nemen.”

Tante en nicht bleven nog eenigen tijd bijeen en toen de eerste even geheimzinnig als zij gekomen, vertrokken was, werd Affa ontboden, om den Villicus te roepen.

Deze, een klein mager manneke, een merkwaardige

tegenstelling met de krachtige figuren, die het oude Rome gewoonlijk te aanschouwen gaf, verscheen met de diepste buigingen voor de erfgename van den Senator.

„Ik heb een vertrouwelijke zaak met u te bespreken, Gajus,” sprak Prisca. „Ga daar zitten en luister goed toe, want ik heb ernstige zaken te behandelen.”

De Villicus deed wat hem gezegd werd en keek de gevreesde meesteres onrustig met zijn donkere oogen aan.

„Ge zult wel verwacht hebben, Gajus, dat het plotseeling overlijden van mijn geliefden vader eenige verandering in dit huis zal veroorzaken.”

De Villicus begon onrustig heen en weer te schuiven. Blijkbaar vreesde hij dat hem de betrekking van huismeester en intendant zou worden opgezegd.

„Die veranderingen zullen echter,” vervolgde Prisca, die de bewegingen van den Villicus had opgemerkt, „voor u niet nadeelig zijn, althans wanneer ik mij overtuigd mag houden, dat gij mij genegen zijt.”

De Villicus sprong bij de laatste woorden op, en met de hand op het hart sprak de reeds vergrijsde dienaar: „Het zou mij leed doen wanneer slechts de geringste twijfel daaraan bij u bestond.

„Reeds vele jaren heb ik uw vader in de tegenwoordige betrekking gediend; toen gij nog zóó klein waart,” en de Villicus wees zeer laag bij den grond, „heb ik u door den tuin gedragen als mijn eigen kind. Hoe, zou ik u niet genegen zijn? Integendeel, ik zou door een vuur gaan als ik wist dat ik u daarmee ook maar den geringsten dienst zou kunnen bewijzen!”

Prisca scheen getroffen door de woorden van den ouden Villicus. Vroeger had zij hem bijna geen aandacht waardig gekeurd, en thans, zij gevoelde het, was daar een hart, dat warm voor haar klopte.

Met te meer vrijmoedigheid vervolgde zij :

„De overste Catulus deed mij heden avond voorstellen tot een huwelijk en toen ik niet dadelijk daarin toestemde, bedreigde hij mij. Wat dunkt u daarvan?”

„Ik dacht het wel!” antwoordde de Villicus, en de vuist ballende vervolgde hij: „de schelm heeft zeker gedacht, dat hij al heer en meester hier was, want hij deelde zijn bevelen uit, alsof hij de Senator, uw gelukzalige vader, in persoon was. En hij heeft u bedreigd, zegt gij, hoe durft die vreemdeling zoo onbeschaamd zijn! Als hij zich weer durft aanmelden, zal ik dien overste, al ware hij de gezant des keizers in persoon, door onze Nubiërs de deur uit laten werpen.”

Het mannetje maakte zich werkelijk driftig en boos en Prisca moest al haar bedaardheid en ernst bewaren.

„Om geen opspraak te verwekken en tevens om door dien man, die veel invloed heeft, niet verontrust te worden, heb ik besloten, de huishouding zooals die nu bestaat, op te heffen. Ik wensch dat gij, tot later order, dit huis bewaart en in den toestand onderhoudt, waarin het zich bevindt. Van tijd tot tijd zal ik mij komen overtuigen, dat alles geschiedt zooals ik het begeer. De vrijgeborenen van mijn bedienden, het zijn slechts weinigen, kunt ge in dienst houden. Zij zullen uw bevelen opvolgen alsof ik zelf tegenwoordig ware. De slaven, die slechts overtollig zijn en wier diensten ik niet langer begeer, zult ge na mijn vertrek aanzeggen, dat zij vrij zijn en kunnen gaan waar het hun goeddunkt. Gij zult hun ieder zooveel geven als noodig is om gedurende de eerste maanden in eigen onderhoud te kunnen voorzien.

„Gij moet daarop uw rekening inrichten en het overschot wensch ik morgen vroeg, behoorlijk ingepakt met uw verantwoording, hier te hebben.

„Hoewel ik weet dat ik u vertrouwen kan, geloof ik toch dat het beter is, dat gij niet weet op welk landgoed ik mij bevind. Ik zal het u spoedig genoeg doen weten en u iemand zenden met een bewijs van mijn hand, aan wie gij verantwoording zult doen van de pachtsommen, die gij te ontvangen hebt. Wat uzelfen betreft, gij kunt van dit oogenblik het loon dat mijn vader u betaalde, verdubbelen.”

De Villicus wist niet of hij waakte of droomde. De slaven vrij heenzenden was iets dat zijn begrip te boven ging, ze heen te zenden met een geldelijke belooning, deed zijn verbazing ten toppunt stijgen.

Er viel echter weinig over te praten, want Prisca scheen haast te maken en legde hem, toen zij bemerkte dat hij iets zeggen wilde het stilzwijgen op.

Dit alleen maakte nog den meesten indruk op den Villicus, hij zou heer en meester blijven in huis en nog wel met verdubbeling van loon! Doch de meesteres moest morgen vroeg, vóór zij vertrok, een staat van haars vaders vermogen, met de gereede penningen tevens, in haar bezit hebben.

Het was voor den Villicus een heele arbeid, maar getroost door de toekomst die hem tegenlachte, zette hij zich neer en werkte tot laat in den nacht. *

Met voldoening zag hij op zijn becijferingen neer toen deze met de voorhanden geldspeciën over een kwamen, en nauwelijks had Miriam den volgenden morgen den Villicus verwittigd dat haar meesteres hem kon ontvangen, of gevolgd door een viertal slaven, overhandigde hij Prisca een perkament vol cijfers, en een viertal reiskoffers, die volgens den staat, een waarde bevatten, die zelfs Prisca verbaasde.

De Romeinsche besloot het grootste gedeelte weder

aan de hoede van den rentmeester toe te vertrouwen en nam slechts zooveel mede als Miriam gevoelig kon dragen.

Aan den rentmeester werd tevens gelast Prisca's kleederen naar het op twee uren van Rome gelegen buitenverblijf van den Senator te doen brengen, zoodat iedereen in huis, en ook Affa niet anders meende, dan dat de jonkvrouw zich daarheen zou begeven.

Weinige uren daarna liet Prisca zich door haar Nubiërs naar de poort van Nomentana brengen, waar Miriam reeds te voren te voet was heengegaan.

Wel keken de beide dragers de jonkvrouw met eenige bevreemding na, maar zij waren te veel aan de nukkige invallen van Prisca gewoon, dan dat zij lang zouden nagedacht hebben over het bevel, dat zij hun meesteres niet behoefden af te wachten.

Met den ledigen draagstoel keerden zij alzoo huiswaarts, terwijl Prisca langzaam den zonnigen, stoffigen weg opwandelde. Kooplieden en landbouwers, die hun voertuigen met vruchten en veldgewassen naar de stad brachten, beschouwden met nieuwsgierige blikken de deftig gekleede jonkvrouw, die daar alleen voortschreed, en reeds begon Prisca zich minder op haar gemak te gevoelen, toen zij tot hare blijdschap op eenigen afstand Miriam zag zitten.

De dienstmaagd, die met moeite de kleine, doch zware lederen tasschen had gedragen, had zich ter zijde van den weg neergezet, toen zij haar meesteres in de verte ontwaarde.

Weldra gingen beiden eenigen tijd sprakeloos voort, totdat Miriam eindelijk vroeg waar Prisca voornemens was heen te gaan.

Tot haar verwondering hoorde Miriam nu eerst van de

afpraak, die tusschen de tante en haar nicht was gemaakt, maar toch helderde het gelaat van Miriam spoedig op. want na eenig nadenken meende zij het plan van de weduwe van Anthonius te doorzien.

Het bleek weldra dat de dienstmaagd zich niet had bedrogen.

Na weinig tijds te zijn voortgegaan, werd het tweetal aangeroepen door een jeugdigen landbouwer, die een kar waarvoor een muilezel gespannen was, in de richting van de stad voortleidde.

De stem kwam Prisca welbekend voor, maar wie schetst de verbazing van de jonkvrouw, toen zij in den boer haar neef Prudens herkende, die het tweetal verwelkomde en uitnoodigde op de kar plaats te nemen.

Prisca had wel dadelijk de reden van die vermomming willen weten, doch Prudens drong op spoed aan en Prisca, die behagen begon te scheppen in het avontuurlijke dat haar tocht begon te krijgen, liet zich door haar neef op het vrij onaanzienlijke voertuig helpen, terwijl Miriam nevens haar plaats nam.

In een sukkeldrafje ging het nu voort.

Spoedig verliet Prudens den grooten weg en sloeg een zijpad in, dat met een bocht weer stadwaarts leidde. Het heuvelachtig terrein en het groene geboomte, zoowel als het dichte kreupelhout ter zijde van den weg deden Prisca bijna het doel vergeten, waarom zij dien tocht ondernomen had. Al pratende met haar neef, naderde het gezelschap een eenvoudig landhuis, dat achter dicht hout verscholen, van den weg bijna onzichtbaar was en dat meer aan het huis van een landbouwer, dan aan het zomerverblijf van een rijken stedeling deed denken.

Nauwelijks hield de kar voor de woning stil of uit den ingang kwam Prisca's tante, op den voet gevolgd

door een eerbiedwaardig grijsaard, de jonkvrouw te ontmoet.

Na een hartelijke omhelzing nam de weduwe Prisca bij de hand en leidde haar tot den grijsaard.

„Ziehier, broeder Fabius, mijn nicht Prisca, die het stadsgewoel is ontvlucht om onder uw dak voor eenige dagen gastvrijheid te zoeken. Ik heb u haar geschiedenis reeds medegedeeld en het is u bekend, dat zij goederen en bezittingen genoeg heeft om zich met alle weelde te omringen. Maar haar gemoed, door treurige gebeurtenissen in de laatste dagen geschokt, heeft behoefte aan kalmte en rust.”

„Ik hoop dat de jonkvrouw die hier moge vinden”, antwoordde de grijsaard, en terwijl hij Prisca de hand reikte sprak hij: „Wees welkom onder mijn eenvoudig dak, mijn dochter. Gij zult u het gemis van vele dingen, die gij in uw eigen woning hebt, moeten getroosten; maar mocht gij hier het ééne noodige vinden, dan zult ge die kleine ontbering als niets tellen.”

„En daar is onze lieve zuster Miriam ook!” sprak de oude, dien wij Fabius hoorden noemen, „wel, het doet mij groot genoegen, dat de jonkvrouw u heeft medegebracht.”

Miriam nijdde zeer diep, toen zij de haar toegestoken hand drukte.

Terwijl het geheele gezelschap, door den grijsaard voorafgegaan, binnenging, gevoelde Prisca, wat zij trouwens bij eenig nadenken te voren reeds had kunnen vermoeden, dat zij in het huis van een Christen haar intrek had genomen. Hoe zouden de vrienden harer tante bij mogelijkheid nog den ouden heidenschen godsdienst kunnen aankleven?

„Die grijze Fabius maakt een gunstigen indruk,” dacht zij, „en ik zal van naderbij het leven van die geheimzinnige belijders van den Nazarener kunnen gadeslaan.

In ieder geval ben ik vooreerst van dien gehaten Catulus bevrijd."

„Zult ge met ons tot aan het middagmaal blijven?" vroeg de oude aan Prisca's tante en aan Prudens.

„Ge weet, waarde broeder, dat ik het gaarne zou doen, maar ik heb nog veel te verrichten. Als gij het goedvindt, zou ik liever mijn nicht de vertrekken wijzen, die gij haar zoolang wilt afstaan."

„Doe alsof gij thuis waart. Gij weet den weg in mijn woning en overtuig u tevens of alles zoo is ingericht, dat het verblijf uwe nicht aangenaam kan zijn."

Prisca volgde, daartoe uitgenoodigd, haar tante, die zich in het huis bewoog, als kende zij daarvan ieder vertrek, iederen hoek.

Het huis bevatte meer vertrekken dan men van buiten wel zou vermoeden, en de weduwe wees Prisca er twee aan als haar toekomstig verblijf. Beide hadden het uitzicht over een wel aangelegden tuin, die ruimschoots van allerlei vruchtboomen en bloemen was voorzien. In een dier vertrekken was een oude vrouw bezig met nog het een en ander op zijn plaats te zetten.

„We komen u reeds overvallen, zuster!" sprak Prisca's tante.

„Hoewel wij eerst sedert weinige uren van de komst der jonkvrouw verwittigd zijn", antwoordde de aangesproken vrouw, „heb ik mij toch gehaast alles in orde te hebben. Ik hoop dat uw nicht tevreden zal zijn; ik zal gaarne zooveel mogelijk het een of ander veranderen wanneer zij dat begeert."

„Het ziet er hier werkelijk aantrekkelijk uit," zeide Prisca. „Het uitzicht is overheerlijk!"

Daarna de beide vertrekken even rondgaande ver volgde zij: „Ik zal het hier best kunnen schikken.

Mag ik u evenwel vragen, waar de badkamer is?"

"Die zult ge hier moeten missen, Prisca," zeide haar tante. "Maar het bezwaar is niet groot, nu ge Miriam bij u hebt. Met een weinig goeden wil kan men zich met minder behelpen en op een buitenverblijf als dit, moet men het niet te nauw nemen."

Prisca was niet moeielijk te voldoen. Het geheele „avontuur" zooals zij haar uitstapje geliefde te noemen, kreeg zooveel bekoorlijks, dat zij zich gaarne met minder weelde, dan zij gewoon was, wilde vergenoegen.

Daar de oude vrouw het vertrek had verlaten, zeide Prisca tot haar tante: „vóór wij naar beneden gaan, moest u mij toch eerst zeggen waarom u den gastheer *broeder* noemt. Ook bevreemde het mij, dat hij Miriam *zuster* heette. Wat moet ik daarvan denken, en hoe moet ik dien grijsaard wel noemen?"

De oude spotzucht was bij Prisca even boven gekomen en lachend had zij haar tante die vraag gedaan.

"Noem gij hem: „vader Fabius." Hij is er oud genoeg voor. En als gij hier eenige dagen wilt vertoeven zal hij u zeker wel willen verklaren hoe hij mijn broeder, en hoe Miriam zijn zuster kan zijn."

"Vader Fabius is Christen, niet waar?" vroeg Prisca. De spottende toon was geweken en de Romeinsche jonkvrouw zag haar tante bij die vraag met haar donkere oogen onderzoekend aan.

"Het was mijn voornemen, Prisca, vóór ik van hier ging u dit te zeggen; want ik zou niet willen dat ge niet vooraf daarvan verwittigd waart.

Vader Fabius is Christen en mocht ge meenen, dat het verblijf u daarom minder zou passen, dan kunt ge dadelijk met mij terugkeeren. Ik denk dat Prudens reeds op mij wacht."

„O, het eerste is volstrekt niet het geval,” antwoordde Prisca. „Ik zie er voor mij volstrekt geen gevaar in. Niemand zal mij nog voor een Christin houden!”

„Helaas!” zuchtte de weduwe. „Doch haasten we ons, men zal niet weten waarom wij zoolang weg blijven.”

„Is de jonkvrouw tevreden?” vroeg de oude toen het tweetal beneden was gekomen.

„Ik denk hier aangename dagen door te brengen,” antwoordde Prisca, „want ik zie, dat gij veel van bloemen en planten houdt. En mijn kamers zien er reeds zeer gezellig uit.”

„Ik hoop dat gij hier zeer lang zult willen vertoeven,” sprak Prudens, „dan kom ik u dikwijls bezoeken, wat misschien anders moeilijk zou zijn.”

„In ieder geval zult ge dagelijks van ons hooren,” voegde Prisca's tante er aan toe. „En nu, lieve nicht, wij moeten vertrekken!”

Prisca's tante zag vader Fabius aan en deze, als wilde hij dien blik beantwoorden, knielde neder, gevolgd door al de anderen, met uitzondering van Prisca, die van deze beweging niets begreep, en die op de plaats waar zij zich bevond, bleef zitten.

Men scheen op de jonkvrouw echter geen acht meer te slaan en vader Fabius bad luid en ernstig tot den voor Prisca onbekenden God. Hij bad als iemand, die door doodsgevaren was omringd en met een ernst, alsof het de laatste samenkomst van vrienden kon zijn! Wat Prisca het meest trof, hij bad voor den keizer en voor de vijanden, die dronken van het bloed der heiligen, voortgingen de kerk van Christus, den gezegenden Verlosser, te verwoesten om die, ware het mogelijk, te verdelgen.

De grijsaard bad voor hen, die in boeien zuchtten en

dat hun getrouwheid mocht worden gegeven, wanneer zij van hun Heer en Koning zouden moeten getuigen. Hij bad, zooals Prisca zich nimmer een voorstelling van een gebed had gemaakt en dat niet tot een zichtbaar beeld, maar als tot een Vader die in zijnen middelijken nabijheid was.

Toen de oude het amen uitsprak, werd dit door allen waaronder ook Miriam behoorde, overluid herhaald. Een oogenblik heerschte er een stilzwijgen, dat eerst verbroken werd toen Prisca's tante de vraag deed: „Wat dunkt u, lieve nicht, wilt ge dat ik u naar huis geleide, of wenscht gij hier te blijven?”

„Ik wensch hier te blijven,” was het antwoord. „Alleen houd ik u aan uwe belofte om mij dikwijls en spoedig te bezoeken.”

De belofte werd opnieuw herhaald en na een hartelijk afscheid vertrokken Prudens en zijn moeder.

HOOFDSTUK XIII.

Het verloren schaap opgezocht.

„Er zal nog wel een half uurtje verlopen eer het middagmaal gereed is, niet waar Constantia?” vroeg de oude Fabius aan de vrouw, die Prisca op haar kamer bezig had gezien.

„Als de jonkvrouw er lust in heeft, zullen we den tuin bezichtigen. Ik merkte reeds dat gij smaak voor bloemen en planten hebt.”

Prisca maakte gaarne van die uitnoodiging gebruik en terwijl Miriam naar boven ging, om in de kamers het een en ander zoo te rangschikken en klaar te zetten, als zij wist dat haar meesteres gewoon was, ging de oude met zijn gast den tuin in, die met zorg en kennis was onderhouden.

Aan de vruchtboomen vooral, en zij waren menigvuldig in den tuin, was meer dan gewone zorg besteed, hetgeen bijzonder de aandacht van Prisca trok.

Haar vriendelijken geleider, die haar op iedere plant of bloem, die bijzondere eigenschappen had, opmerkzaam maakte, ontging dit niet.

„Gij bewondert mijn vele vruchten,” sprak hij. „maar het zal u verklaarbaar voorkomen dat ik mij op de aankweeking daarvan bijzonder toeleg, wanneer ik u zeg, dat ik die zelf te Rome aan de markt breng.”

Prisca zag den zeventigjarigen Fabius verbaasd aan. Er was zooveel in het voorkomen van den grijsaard, dat niet overeen kwam met het beroep van een fruithandelaar; er heerschte in het huis, waar zij haar intrek had genomen, betrekkelijk nog zooveel smaak en weelde, dat het Prisca onverklaarbaar was. Zij was echter nog te kort in het huis van Fabius om haar bevreesding kenbaar te maken. De oude ging echter voort met haar den tuin rond te wandelen, en gaf bij zijn verklaring der planten, die tot geneeskundig gebruik konden aangewend worden, blijk van zooveel kennis, dat Prisca nog meer in haar opvatting versterkt werd, geen gewoon landbouwer of boomkweeker, voor zich te hebben.

Door Miriam uitgenoodigd, begaf het tweetal zich naar binnen, waar de maaltijd gereed stond, terwijl Prisca opmerkte dat ook voor haar dienstmaagd een plaats aan den disch bestemd was.

Constantia, de huisvrouw van Fabius, scheen er niet op te letten, hoe onaangenaam dit de Romeinsche jonkvrouw aandeed, want haar uitnoodiging was voor Miriam even hartelijk als zij voor Prisca was.

Voorshands moest Prisca zich in dien toestand schikken, hoewel zij zich voornam haar tante, zoodra zij weder kwam, op die in haar oogen groote wanverhouding te wijzen.

De spijsen echter waren uitstekend toeberaid en Miriam hoewel naast haar meesteres aangezeten, verloochende haar dienstvaardigheid niet, zoodat de jonkvrouw zich reeds met die nieuwe verhouding eenigszins begon te verzoenen.

De maaltijd met een kort gebed aangevangen, werd besloten met het lezen van een gedeelte van den reeds aan Prisca bekenden brief van den Apostel Paulus aan de Romeinen, en toen na de dankzegging Miriam de huisvrouw behulpzaam was bij het wegruimen van het

tafelgereedschap, ontspoon zich tusschen den ouden Fabius en Prisca een gesprek over het gelezene.

„De gansche wereld verdoemelijk voor God” was voor Prisca, hoe weinig zij den zin dier woorden begreep, zóó hard, zóó stuitend, dat zij al haar vernuft, al haar kennis aanwendde om haar ergernis over zulk een voorstelling van den gewijden schrijver aan Fabius mede te deelen. Maar deze bleek in de kennis van de geschriften der heidensche wijsgeeren vrij wat beter thuis te zijn dan Prisca. Hun zoeken en streven naar een oplossing van het groote wereldraadsel, waartoe de heilige oorkonde der Schrift alleen den sleutel bezit, de tegenspraak, die de stelsels van de grootste wijsgeeren onderling bevatten, werd door den ouden Fabius met aanhalingen dier schrijvers duidelijk aangetoond.

Hij bewees Prisca hoe het gemis der kennis van den levenden God, bij de Romeinen zoowel als bij de onderworpen volken, met uitzondering der Joden, tot de grofste vormen van bijgeloof, van afgodendienst en menschvergoding had geleid. Hij bewees haar uit de geschiedenis hoe de meest volmaakte zedeleer der wijsgeeren aan het menschenhart niet dien innerlijken vrede kon schenken, waaraan het behoefte gevoelde. Hij beschreef de jonkvrouw kort en zakelijk, hoe door den val van Adam in het Paradijs de zonde, heerschappij over den mensch gekregen hebbende, het gansche menschedom deed zuchten onder den toorn van een rechtvaardig God.

Maar tevens ook vertelde de oude Fabius met een opgewektheid en warmte, die van zijn liefde tot den Heiland getuigde, hoe voor drie eeuwen de door God beloofde Verlosser werd verwekt, van wien door alle eeuwen heen, de profeten hadden getuigd. Hoe zijn smadelijke dood, tot in bijzonderheden voorzegt, juist zoo

en niet anders moest plaats hebben, om den vloek af te wenden, die op een verloren wereld rustte, en bij die voorstelling verscheen de gehate Nazarener in een geheel ander licht, dan waarin Prisca Hem tot nog toe had beschouwd.

De avond begon reeds te vallen en Prisca werd niet moede den grijsaard aan te hooren, die met zooveel overtuiging wist te spreken. Hoe zinledig kwamen haar nu de wijsgeerige gesprekken van de vrienden haars vaders voor, hoe wreed en onrechtvaardig de vervolging van een schare van belijders, die matigheid, liefde en godsvrucht, zelfkennis en zelfverloochening predikte.

Toen na het eenvoudig avondmaal de gastheer ook de jonkvrouw uitnoodigde mede de knieën te buigen voor den Ongezienen doch alom tegenwoordigen God, knielde Prisca de heidin mede voor Hem die in Zijn groote barmhartigheid, vóór zij het zelve wist, krachtig was aangevangen aan het behoud harer ziel te arbeiden.

Op haar kamer gekomen, waar Miriam haar meesteres bij het ontkleeden behulpzaam was, wenschte Prisca haar nieuwsgierigheid bevredigd te zien.

Miriam liet zich niet lang noodigen, want in het feit dat Prisca mede had geknield zag zij een verblijvend teeken voor de toekomst.

„Vader Fabius,” zeide zij, „is een onzer presbyters. Hij is een geleerd man, die ook in de geneeskunde uitmunt. Over een deel van de gemeente der Christenen binnen Rome is hij opziener, en alleen om aan de vervolging te ontgaan heeft hij de stad verlaten en zich hier gevestigd. Men heeft reeds een prijs uitgeloofd voor zijn ontdekking, maar zijn vijanden hebben hem te vergeefs gezocht. En toch gaat hij meermalen in de week naar de stad, en als koopman in vruchten, soms door zijn eigen vrienden niet herkend, bezoekt hij zijn ge-

meente en wekt haar tot trouw en standvastigheid op. Helaas, hij zal het niet lang meer behoeven te doen, want het aantal der belijders van onzen godsdienst vermindert met den dag. Reeds moesten velen met hun bloed de belijdenis onzes Heeren bezegelen, anderen zuchten in de gevangenis, wachten tot ook hun beurt daar is, om door lijden tot heerlijkheid in te gaan."

"Zijt gij zelf nooit bevreesd het lot van zooveel uwer geloofsgenooten te moeten deelen?" vroeg Prisca.

"De vrees is van mij weggenomen", antwoordde Miriam, "ik heb het integendeel een eere leeren achten, om den naam mijns Heilands smaadheid te worden aangedaan, en ik benijd dikwerf hen, die zooveel eerder dan ik, verwaardigd worden de eeuwige heerlijkheid te aanschouwen en onzen dierbaren Jezus van aangezicht tot aangezicht te zien. Wat toch beteekenen eenige oogenblikken van smart bij een hemel van eeuwige gelukzaligheid?"

"Maar ge moet over die smart niet gering denken," zeide Prisca, "want volgens hetgeen ik er reeds van hoorde, moeten de folteringen, die uw geloofsgenooten dikwerf moeten ondergaan, afgrijselijk zijn."

"Zeer velen," antwoordde Miriam met overtuiging, (en die overtuiging bestond bij vele Christenen van die dagen), "worden door een wonder des Heeren voor die smart ongevoelig gemaakt; hoe zouden zij anders onder zoo gruwelijke folteringen standvastig blijven en juichen van de heerlijkheid, die zij reeds als in de verte aanschouwen? En staat er niet geschreven hoe Stefanus, toen de Joden hem steenigden, den Heere Jezus aanschouwde in al zijn heerlijkheid?"

Prisca kon op hetgeen Miriam aanvoerde niets antwoorden en nadat de dienstmaagd haar verlaten had, bleef zij nog lang in nadenken verzonken.

HOOFDSTUK XIV.

Naar de Catacomben.

Wij laten voor een wijle Prisca aan de zorg harer vrienden over en begeven ons terug naar Rome, waar Catulus in een *insula*, een huis dat bij gedeelten wordt verhuurd, zijn intrek heeft genomen.

Blijkbaar verkeert de overste in een onaangename stemming, want wrevelig ziet hij naar het bonte gewoel dat zich op straat vertoont.

„Dat de Senator nu juist moest sterven op een oogenblik dat ik het bijna bij hem gewonnen had,” mompelde hij, „daar heb ik nu zooveel geld voor uitgegeven en straks blijkt het voor niets.

„Maar we zullen den moed nog niet opgeven, zijn trotsche dochter zullen we wel tot rede brengen, al wees zij mij eergisteravond de deur; en als zij eenmaal mijn vrouw zal geworden zijn, dan zal ik die woekeraars, die me zoo lastig beginnen te vallen, wel den mond stoppen.”

De woekeraars begonnen Catulus te vervolgen, en nog weinige oogenblikken geleden had een van hen bij den overste aangedrongen op betaling van een reeds lang uitgestelde schuld. Om toch een goeden indruk op den Senator en zijn vrienden te maken, had de overigens

onbemiddelde krijgsoverste schulden gemaakt, in de hoop de rijke erfdochter tot vrouw te verkrijgen, en we zagen reeds hoe zijn eerste pogingen bij Prisca schipbreuk leden.

„Ik zal een anderen weg dienen in te slaan.” vervolgde hij, „en daartoe kan de Egyptische slavin wellicht van groot nut zijn. Voor een handvol goudstukken doen zulke schepsels wat men maar verlangt!”

Nauwlijks had hij deze woorden geuit of een zijner krijgslieden deelde hem mede, dat de slavin, die reeds meermalen bij zijn heer geweest was, hem wenschte te spreken.

Op een wenk van dezen trad Affa binnen, met een bundeltje kleeren in de eene en een koffertje in de andere hand.

„Wel Affa,” sprak Catulus, „ge zijt gepakt en beladen alsof ge op reis moet! Welk nieuws komt ge mij brengen? Is de toorn van uw trotsche meesteres een weinig bedaard, en kan ik heden op een betere ontvangst rekenen? Ge hebt toch zeker niet stil gezeten, en mijne belangen bij uw meesteres naar behooren behartigd?”

„Helaas, edele heer!” antwoordde Affa, „ware de gelegenheid mij daartoe slechts geboden! Maar sedert gisteren morgen heb ik onze meesteres niet teruggezien!”

„Niet teruggezien? Wat bedoelt ge?”

„Onze meesteres liet zich gisteren door haar Nubiërs in de draagstoel tot bij de poort van Nomentana brengen en keerde niet terug, terwijl ik haar goed inpakte, dat naar het buitenverblijf op den weg naar Appia vervoerd moest worden. Ik wachtte tot den avond en ondervroeg de dragers toen zij terugkwamen, maar ook op het buitenverblijf wist men niets van de jonkvrouw. Zij is verdwenen en met haar Miriam, de Christin.”

„Verdwenen! dat is onmogelijk! De Villicus zal toch wel weten waar zijn meesteres heengegaan is. Vraag het hem dus, en tracht het mij heden avond nog mede te deelen.”

„Het spijt mij zeer, maar ook dat zal ik niet kunnen doen. Ik ondervroeg reeds den rentmeester, maar hij zelf scheen verwonderd, dat de meesteres uitbleef. En wat de zaak nog vreemder doet voorkomen, hij liet ons allen ontbieden en zeide ons aan, dat Prisca, ter eere van de nagedachtenis haars vaders ons allen de vrijheid had geschonken. Velen van ons waren alles behalve verheugd, want waar zullen zij heen? De rentmeester gaf ons ieder drie goudstukken en daarmee konden wij vertrekken. Alleen de vrijgeborenen, en hun aantal is zeer klein, zullen in huis blijven of naar buiten worden gezonden.”

„Welk een samenhangsel van allerlei dwaasheden vertelt ge nu, Affa?” riep Catulus uit. „Niemand die gezond van zinnen is, ontslaat zijn slaven, vooral niet in zoo grooten getale!”

„Toch is het waar,” antwoordde Affa, „en zooals u zien kunt, heb ik alles wat mij toebehoort, bijeengepakt.”

„En wat zijt ge voornemens te doen?”

„Een landgenoot van mij, een waarzegster, in de aanzienlijke kringen zeer bekend, en die bij de brug van Aricia woont, zal mij wel voor eenige dagen huisvesting willen verleen, tot dat ik mij weder verhuurd heb. Als gij mijn vriendin soms wilt raadplegen, dan twijfel ik niet, of gij zult tevreden zijn.”

Catulus haalde minachtend de schouders op.

„Toch niet, edele heer, gij behoeft aan haar wetenschap niet te twijfelen. Ook de dochter van den Senator

geloofde niet aan haar kunst, en toch voorspelde zij haar uw komst en den dood haars vaders."

"Heeft Prisca werkelijk die waarzegster geraadpleegd?" vroeg Catulus nog ongeloofig.

"Werkelijk, mijnheer, en gij kunt zelf nagaan, hoe juist de voorspellingen van mijn vriendin waren."

"Nu, wellicht zal ik haar kunst ook eens beproeven. Mocht ge nog het een of ander te weten komen, dan verwacht ik, dat ge mij dit onmiddellijk zult komen mededeelen. Uw bekendheid met de bedienden van het huis kan wellicht van dienst zijn."

Affa beloofde dit en daar zij nog aarzelde om heen te gaan, gaf Catulus haar van zijn geringen voorraad een goudstuk.

"Ge ziet, dat ik uw diensten beter weet te beloonen, dan uw meesteres!" sprak hij. "Vergeet dit niet!"

Affa vertrok, Catulus achterlatende ten prooi aan teleurgestelde verwachtingen en kwalijk bedwongen woede.

Zoo viel dan het geheele gebouw waarop hij zijn toekomst had gebouwd als een kaartenhuis ineen!

Hij wist niet wat te denken van hetgeen Affa hem had medegedeeld. Zekerlijk bestond er verband tusschen Prisca's weigering op zijn voorstellen en haar plotseling vertrek; maar waar kon zij heengegaan zijn? En wat deed haar tot het dwaze besluit komen om de huisslaven vrij heen te zenden? Dat zou alleen de belijder van den ezelskop kunnen doen dacht Catulus, die lieden hadden dergelijke onzinnige invallen.

Daar schoot Catulus plotseling een gedachte door het hoofd. Zou de dochter van den Senator soms in het geheim tot de belijders van den Nazarener behooren? Bij eenig nadenken verwierp hij die gedachte, hoewel het vreemd genoeg was, dat Prisca niet alleen verkeerd

had met haar tante en Prudens, die zeer beslist tot het Christendom behoorden, maar ook aan een dienstmaagd bijzonder vertrouwen had geschonken, hoewel zij wist dat ook deze den goden niet offerde.

Zou die tante in deze zaak wellicht de hand hebben gehad? En zich plotseling voor het voorhoofd slaande riep Catulus uit: „Dwaas, die ik ben, het voornaamste vergat ik Affa te vragen: Wie was de vrouw die zoo ongelegen mijn onderhoud met Prisca kwam storen? Het zou mij niet verwonderen of de weduwe van Anthonius is bevreesd geweest dat de rijke nicht in verkeerde handen zou komen, en deze zal haar overgehaald hebben het ouderlijk huis te verlaten.”

Catulus balde de vuist van haat en woede. In de laatste dagen was hij, hoeveel moeite hij zich ook gaf, steeds ongelukkig geweest.

Van het groot aantal personen, die door zijn toedoen voor den rechterstoel waren gebracht als beschuldigd tot het Christendom te behooren, hadden niet weinigen die beschuldiging weten te wederleggen en den goden in het openbaar geofferd. En de overigen waren arme kleine burgers en slaven, die zoo goed als niets in de wereld bezaten. Voordeel had hem al de moeite, die hij zich gegeven had, tot nog toe niet opgebracht.

Als het hem gelukken mocht, Prudens, dien hij haatte, al ware het alleen omdat deze zich in de genegenheid van Prisca mocht verheugen, en tevens diens moeder in handen te krijgen, dan zou het aandeel van hun goederen dat hem van rechtswege zou worden toegewezen, groot genoeg zijn om al zijn schulden te betalen, en misschien zou de dwaze genegenheid van Prisca voor haar neef voor goed geweken zijn.

Maar het tweetal hield zich schuil en zoolang geen

veroordeelend vonnis over hen was uitgesproken, bleven hun goederen, volgens de wet, onaangetast.

Toch gaf Catulus den moed niet op te avond of morgen een goeden slag te slaan. Hij kende de gebruiken der Christenen te goed, om niet te weten dat zij zoo min mogelijk hun onderlinge bijeenkomsten zouden nalaten. Gelukte het hem, de plaats dier bijeenkomsten op het spoor te komen, dan maakte hij op eenmaal de gevaarlijke secte binnen Rome onschadelijk. De keizer zou hem eervolle onderscheidingen toekennen, en met zijn aandeel in de bezittingen der veroordeelden zou tevens zijn aanzien stijgen.

Met vernieuwden moed, en geprikkeld om Prisca's verblijf op te sporen begaf Catulus zich eerst naar den rentmeester van den Senator, en toen het hem bleek dat ook deze op nadere berichten van zijn meesteres wachtte, ging hij naar de beruchte bedelaarswijk, waar de Egyptische slavin hem gezegd had, dat de waarzegster woonde, waar zij haar intrek zou nemen.

Lang behoefde hij niet te zoeken, want op zijn vraag waar deze woonde, wees men hem een woning aan, die uitwendig niet veel verschilde van de andere huizen in die buurt, maar inwendig er niet zoo arm en verwaarloosd uitzag.

Bij zijn nadering vloden eenige kinderen, die bij den ingang van het huis speelden, verschrikt voor den krijgsman weg, en op hun geschreeuw trad Affa naar buiten.

In de meening dat Catulus gekomen was om de door haar geroemde kunst harer vriendin te raadplegen, noodigde zij hem uit binnen te komen, en zij haastte zich om de waarzegster van het bezoek kennis te geven.

Catulus hield haar echter tegen.

„Mijn komst heeft een ander doel, Affa, dan om mij

de dwaze praatjes van uw vriendin op de mouw te laten spelden. Ge vergat mij heden morgen te vertellen wie de vrouw is geweest, die zoo onverwacht 's avonds bij uw meesteres binnen kwam. Ge weet dat ik u dit verzocht, en juist wat voor mij van belang kan zijn, hebt ge verzuimd te vertellen."

"Mijnheer," antwoordde de slavine, „wees niet verstoord op mij, want wanneer ik had kunnen te weten komen, wie die dame is geweest, had ik het u immers gezegd. Miriam, die deze vrouw door het posticum binnen heeft geleid, kon het mij wel zeggen; maar wat ik ook heb gedaan, zij bleef onwillig om aan nieuwsgierigheid, zooals zij het noemde, te voldoen."

"Weet gij zeker dat die dame door Miriam bij Prisca werd binnengeleid?" vroeg Catulus.

"Dat weet ik zeker," antwoordde Affa, „want een der slaven zag haar door de deur voor het dienstpersoneel bestemd, het huis binnenkomen."

"Ik dank u, dan weet ik genoeg," zeide Catulus en wilde zich verwijderen.

Dit was echter tegen de verwachting van Affa.

"Zal mijn edele heer, nu hij toch eenmaal hier is, de schoone gelegenheid laten voorbijgaan om het orakel te raadplegen?"

En het ongeloovig gezicht van Catulus ziende, begon Affa in het breede de kunst van haar vriendin op te vijzelen.

Uit nieuwsgierigheid ging Catulus naar het achtervertrek waar de waarzegster gewoon was de lieden te ontvangen, die haar kwamen raadplegen.

Doch ternauwernood was hij daarbinnen en had hij waargenomen dat de afgodsbeelden en de hiëroglyphen, die aan de wanden waren afgebeeld, geheel andere vor-

men vertoonden, dan die der Romeinen en Grieken, of een geschreeuw, gepaard met vloeken en verwenschingen deed zich buiten hooren.

Hoewel geen ongewoon verschijnsel in die buurt, trok het de aandacht van Catulus.

„Wat beteekent dat leven?” vroeg hij aan Affa.

„Ik denk, dat de dronken Hyphax thuis gekomen zal zijn, en men hem den toegang nu weigert.”

„Wie is Hyphax?” vroeg Catulus terwijl hij zich naar voren begaf, om het geweld, dat buiten heerschte, te gaan zien.

„Hyphax doet van alles, maar meest drinken. De jongens schelden hem voor Hyphax den Christen, omdat hij, zoo men zegt, vroeger tot die secte behoorde. Zijn vrouw is van verdriet en armoede gestorven en sedert dien tijd is hij er niet beter op geworden.”

Catulus was gewoon van iedere omstandigheid, die hem voorkwam, partij te trekken. De uitdrukking „Hyphax de Christen” deed bij hem onmiddellijk het plan ontstaan, zich te overtuigen of de rustverstoorder werkelijk tot de secte der Christenen had behoord, en dan daarvan partij te trekken.

Zonder verder acht te slaan op Affa, begaf hij zich naar den overkant, waar Hyphax met den huiseigenaar, bij wien hij inwoonde, in hevigen twist was.

Een oogenblik luisterde Catulus toe, en de omstanders ter zijde duwende, sprak hij den huiseigenaar haastig eenige woorden toe, die daarop onmiddellijk van toon veranderde.

„Deze overste wil u spreken, Hyphax,” sprak hij, „ga dus binnen, dan zullen we later wel over onze kleine rekening spreken!”

Wel een weinig verbaasd, maar zich trotsch opheffende

als wilde Hyphax den omstanders toonen, welke aanzienlijke personen hem kwamen bezoeken, betrad hij het huis, waarvan hem de toegang zoo even nog werd betwist.

Na een korte onderhandeling volgde Catulus Hyphax naar diens woonkamer, die overal de kenteekenen droeg van verwaarloozing en armoede.

„Uw huisheer schijnt mij toe een lastig man te zijn!” sprak Catulus, die naar een aanleiding zocht om met Hyphax in gesprek te komen, terwijl hij zich zonder verdere plichtpleging op het gescheurde en onzindelijke rustbed neerzette.

„Wat zal ik u antwoorden?” zeide Hyphax, ditmaal vrij nuchter, omdat hem al sedert eenige dagen de middelen ontbraken om aan zijn hartstocht te voldoen. „De tijden zijn slecht en er valt weinig te verdienen, zoodat het moeilijk valt steeds op tijd de huur te voldoen. Maar dit is dunkt me nog geen reden om een fatsoenlijk man op straat te laten staan. Toen mijn vrouw nog leefde behoefde ik mij over dergelijke dingen het hoofd niet te breken. Zij zorgde daarvoor . . . doch, vergeef mij, edele heer, dat ik u over mijn eigen zaken spreek! Mag ik weten, wat de reden is, dat gij mij met uw bezoek vereert?”

Catulus zag zijn man, die hoe haveloos hij er uitzag, nog eenigen schijn van deftigheid had aangenomen, onderzoekend aan en recht op zijn doel afgaande antwoordde hij:

„Een man als gij, Hyphax, behoeft geen last te hebben van ontevreden schuldeischers, ten minste wanneer ik mij niet in den persoon bedrieg dien ik zoek. Voor alles echter moet ik weten of gij Christen zijt.”

Hyphax verschrok. Zou men hem, omdat hij vroeger de bijeenkomsten der Christenen had bijgewoond, nu nog strafbaar willen stellen?

Met verontwaardiging, uit vrees geboren, antwoordde hij: „Het is alleen laster, wanneer men mij beticht tot de Christenen te behooren. Het is waar, dat ik een tweetal jaren geleden, met mijn vrouw, die tot die secte behoorde, en alleen op haar aandringen, de bijeenkomsten der Christenen heb bijgewoond; maar sedert dien tijd heb ik met die secte niets uit te staan. En misschien had ik mij er nog niet toe laten verleiden, als niet de rijke weduwe van Anthonius mijn vrouw met geld ondersteund had.”

„Ik deed die vraag niet om u vrees aan te jagen,” sprak Catulus, „maar alleen omdat ik reeds lang naar iemand zocht, die mij wellicht op het spoor zou kunnen helpen van de dame, die gij zooeven hebt genoemd. Zoudt gij mij kunnen zeggen, waar het tegenwoordig verblijf van die vrouw is?”

Hyphax keek zijn vreemden gast wantrouwend aan, en haalde de schouders op.

„Zooals ik u reeds zeide, mijnheer, heb ik haar na den dood van mijn vrouw niet meer teruggezien. En dat is reeds eenige maanden geleden.”

„Hoor eens Hyphax, ik houd niet van omwegen,” sprak Catulus, „er is mij zeer veel aan gelegen, om met de verblijfplaats van die weduwe bekend te worden. Ge weet evengoed als ik dat de Christenen zich, na het laatste decreet van onzen loffelijken keizer schuil houden, zoodat het meer dan moeielijk is een van hen op te sporen. Wilt ge mij daarin helpen, dan wacht u een belooning, tienmaal grooter dan deze.”

En den wantrouwenden Hyphax een goudstuk aanbiedende, wachtte Catulus het antwoord af. Op het zien van dat geldstuk flonkerden de oogen van den dronkaard van begeerte. In het bezit van dat geldstuk kon hij zijn

huisheer bevredigen en langer dan een week aan zijn lust tot drinken voldoen.

Toch aarzelde hij het goudstuk aan te nemen. Niet alleen dat hij vreesde dat hem een strik gespannen werd, of dat hij in moeielijkheden zou komen, maar een zwak overblijfsel van vroegere waardigheid deed hem voor den rol van verrader terugdeinzen.

Catulus, die zijn man met bespiedende blikken had gadeslagen, zag den tweestrijd, die Hyphax deed aarzelen, en opstaande als wilde hij heengaan, zeide hij op onverschilligen toon: „Als gij bezwaar hebt om aan mijn verzoek te voldoen, dan”

„Bezwaar, ja eerlijk gezegd, men mag zeggen van Hyphax wat men wil, maar ik zou niet gaarne willen medewerken om anderen in het ongeluk te storten.”

„Wie zegt u dat ik dit verlang? Maar al bedoelde ik zoo iets, kent gij dan het decreet des Keizers niet? Als gij de partij der Christenen neemt, dat moet gij weten, maar dan zeg ik u, dat gij des Keizers vriend niet zijt, en zou het niet onmogelijk zijn, dat gij het lot der Christenen deeldet.”

Deze woorden op koelen toon gesproken misten hun uitwerking niet, en Hyphax, begeerig naar het goud, dat hem steeds tegenblonk en vreezende door zijn aanzienlijken gast verdacht te worden tot de vervolgde secte te behooren, beloofde alles in het werk te zullen stellen, om het verblijf der diacones en de vergaderplaats der Christenen op te sporen.

Ten hoogste voldaan over de onverwachte wending, die zijn zaken hadden genomen, verliet Catulus het huis nadat hij aan Hyphax beloofd had hem over eenige dagen weder te zullen bezoeken, en dat deze, wanneer hij belangrijke berichten mocht hebben, hem aan de door Catulus aangeduide woning kon vinden.

Het eerste dat Hyphax deed, nadat zijn vreemde gast hem had verlaten, was zijn huisheer bij zich te ontbieden, om dezen onder een stortvloed van verwenschingen, voor den aangedanen smaad, de achterstallige huurpenningen te voldoen, en daarna zich naar een gaarkeuken te spoeden, die in het oude Rome overvloedig aanwezig waren.

In die gaarkeuken, aan beide zijden door houten beschotten in kleine vertrekjes verdeeld, vleide Hyphax zich op het aanligbed neer, en deed zich te goed aan een overvloedigen maaltijd. En om dien waardig te besluiten, liet hij zich een kan zuidelijken wijn brengen.

Met den krans van het frissche eikenloof, dien de bedienende slaaf hem op het hoofd had gelegd, maakte Hyphax in zijn verwaarloosde kleeding al een heel vreemd figuur, en wanneer hij niet reeds bij voorbaat een van de groote zilverstukken, die hij van zijn huisheer van het goudstuk teruggekregen had, in betaling had gegeven, zou het de vraag geweest zijn of men iemand, met het voorkomen van een bedelaar, zoo grif had bediend.

Terwijl de eene beker na den andere van het zoete maar vurige vocht door het keelgat verdween, overdacht Hyphax hoe hij aan den eisch van den overste zou voldoen.

„De godin Fortuna is mij van daag al bijzonder gunstig geweest,” sprak hij bij zichzelf. „Wie had kunnen denken, dat ik heden hier als een patriciër zou aanliggen! Er gaat toch niets boven een heerlijken maaltijd en een goeden dronk, en met welbehagen zette Hyphax op nieuw den beker aan de lippen. „Zulk een leventje zou me wel bevallen, en als die vreemde overste zijn woord houdt, dan zal ik vooreerst geen gebrek behoeven te lijden. Maar,” hier wreef Hyphax zich het voorhoofd, „wat hij verlangt is niet gemakkelijk na te komen. Als hij mij

niet verzekerd had, dat hij geen kwaad bedoelde, dan zou ik nog niet weten, wat ik zou doen."

"Wel beschouwd," was de slotsom van Hyphax's overdenkingen, „vraagt men van mij slechts een aanwijzing, die het mij wel gelukken zal te doen, en wat daarvan de gevolgen zullen zijn, daarover behoef ik mij toch niet te bekommeren!"

Half waggelend bereikte Hyphax zijn woning, en terwijl hij nadacht hoe hij het best het gewenschte doel zou kunnen bereiken, viel hij in een diepen slaap, waaruit hij eerst den volgenden morgen ontwaakte.

De herinnering aan den vorigen dag kwam Hyphax als een droom voor; maar toen hij in zijn gordel de groote geldstukken betastte, die hem nog waren overgebleven, stond de werkelijkheid hem spoedig klaar voor den geest en daarmede de verplichting, die hij op zich genomen had.

Die taak scheen hem thans minder gemakkelijk toe dan den avond te voren. Om toch toegang tot de bijeenkomsten der Christenen te verkrijgen, zou hij zich als een berouwhebbend zondaar moeten aanmelden, en daartegen zag hij niet weinig op. Leefde zijn vrouw nu nog, dan zou hij eenvoudig met haar mede gaan, en de eenvoudige ziel zou zich verheugd hebben in de schijnbare bekeering van den man, die haar zooveel verdriet had aangedaan. Nu dit niet het geval was, moest Hyphax op andere middelen zinnen.

Allereerst begaf hij zich naar het hem welbekende huis, waar noodlijdende Christenen gewoon waren niet te vergeefs om onderstand aan te kloppen. Maar tot zijn verbazing vernam hij dat de vorige bewoonster verhuisd was, zonder dat men wist waarheen.

Daar Hyphax aan de waarheid daarvan twijfelde bleef

hij langen tijd rondom het huis dwalen, maar te vergeefs. Ook op andere plaatsen waar hij gewoon was, in vroegere dagen Christenen te ontmoeten, zag hij niet één bekend gezicht, terwijl iedereen bij wie hij onderzoek deed, hem wantrouwend aanzag.

Moedeloos begaf hij zich, na zooveel vergeefschen arbeid, naar de gaarkeuken om bij een stevigen en rijkelijk besproeiden maaltijd, zich voor dien tegenspoed schadeloos te stellen.

Daar Hyphax in den loop van den dag het zich ook niet aan het noodige had laten ontbreken, bemerkte hij met schrik, dat het zijn laatste zilverstuk was, dat hij den slaaf ter betaling gaf en dat hem slechts eenige koperen en bronzen penningen restten.

Het onbezorgde leven voor Hyphax zou spoedig uit zijn, tenzij hij weldra gelukkiger mocht zijn, en met nieuwen moed begaf hij zich den volgenden dag weder op weg.

De penningen, die hem overgebleven waren, had Hyphax, die steeds dorst had zoolang hij geld in den buidel bezat, spoedig verteerd, zoodat voor een middagmaal thans niets overschoot. Het laatste hinderde hem evenwel niet, want in de weken, die voorafgingen was dit hem meermalen overkomen. Niet wetende waarheen hij zijn schreden zou richten, dwaalde hij dus doelloos door Rome's straten, hier en daar stilstaande voor de rijke uitstalling onder het gespannen zeil van het huis eens koopmans, of met wangunst den versierden of vergulden wagen van een aanzienlijken patriciër nastarende.

Op eenmaal maakte de onverschilligheid, waarmede hij het gewoel in de groote stad beschouwde, voor oplettendheid plaats.

Een oud man, die langzaam een kleine kar met vruchten beladen voor zich uitdreef, trok zijn aandacht.

„Jupiter moge mij straffen!” mompelde Hyphax, „als dat niet de presbyter is, die in de laatste uren aan het sterfbed mijner vrouw stond!”

En den oude opmerkzaam aanziende, vroeg Hyphax zich af wat de oorzaak kon zijn, dat een man als vader Fabius, die van hooge geboorte en niet zonder aardsche middelen was, daar als een gewoon koopman langs de straten ging.

„In ieder geval zal ik spoedig weten of ik den rechten man voor heb”, vervolgde hij en op den koopman toetredende, fluisterde hij met eerbiedigen groet doch duidelijk genoeg dat de grijsaard het kon verstaan, de woorden waaraan de Christenen elkander herkenden.

„*Deo gratias!*” herhaalde Fabius, terwijl hij Hyphax van onder de donkere wenkbrauwen beschouwde.

„Zijt gij het Hyphax?” vroeg de grijsaard.

„Ja, mijn vader, en ik ben gelukkig u te ontmoeten, want reeds lang heb ik naar uw verblijfplaats gezocht! Doch laat mij die kar voortduwen, dat werk past voor uw hand niet, al verricht gij daarmede zeker het een of ander liefdewerk om een ongelukkige te helpen.”

„Neen, mijn zoon,” antwoordde de oude, „ik heb bijzondere redenen om dit zelf te doen, doch wilt ge mij vergezellen tot aan het huis van Dionisius, dan zal het mij aangenaam zijn, want reeds lang heb ik begeerd u te spreken!”

Het tweetal schreed aldus voort en Hyphax verbaasde zich in stilte dat er zich nog zooveel Christenen tusschen de menigte van voorbijgangers bevonden, want nu en dan hoorde hij de bijna fluisterend uitgesproken groet: „Geloofd zij de Heere Jezus Christus!” waarop de oude dan met een „*Deo Gratias!*” antwoordde.

Na eenigen tijd voortgegaan te zijn, waarbij de oude

reeds lang de druk bezochte straten verlaten had, bereikte men de woning door den ouden Fabius aangeduid, die in een der vele stegen van de wijk Suburra gelegen was.

De kleine kar werd onder een afdak ter zijde van het huis geplaatst en Hyphax uitgenoodigd mede binnen te treden.

Het voorhuis leverde al de kenteekenen op van het handwerk van den bewoner, en wat Hyphax onbekend scheen werd hem door den onde medegedeeld, dat hier het huis was van Dionisius, steenhouwer en *fossor*.

De aanduiding van fossor of doodgraver deed Hyphax huiveren, maar spoedig verdween die indruk, toen Dionisius, mede een reeds bejaard man, gevolgd door den ons reeds bekenden Prudens het tweetal verwelkomde.

Wie Prudens vroeger in zijn schitterenden wapenrok had gezien, zou hem thans niet herkennen, want het geschubde pantser had plaats gemaakt voor een langen witten kiel, zooals de steenhouwers gewoon zijn te dragen.

„Gij hebt uw omgang door Rome's straten al weer voltooid, eerwaarde vader,” sprak Prudens, die aan Hyphax onbekend was. „Hebt gij reden tot tevredenheid?”

„Meer dan dat, mijn zoon,” antwoordde Fabius, „de Heere heeft mij kennelijk bewaard en beveiligd. Ik heb verscheidene van onze broeders en zusters bezocht, en opgewekt standvastig te blijven in den strijd voor de eer en den naam van onzen God en Verlosser. Hij is met ons en zal ons ten leste de overwinning schenken, want te ieder uur mogen wij Zijn wederkomst, die Hij beloofde, verwachten. Als Hij voor ons is, wie zal tegen ons zijn?”

„Zoo is het!” antwoordde Dionisius, „doch ik zie, gij

hebt nog iemand medegebracht. Is ook hij een onzer broederen?"

„Hij is het," sprak de presbyter, „want het teeken des heiligen doops heeft hij ontvangen. Ik moet er helaas bijvoegen dat hij in den laatsten tijd tot de afgedwaalde broederen moet geteld worden, want Hyphax, zoo heet hij, heeft de wereld lief en zou de groote verdrukking, die aanstaande is, moeielijk kunnen dragen."

„Ik zou denken eerwaarde vader," sprak hierop Prudens, „dat die verdrukking reeds een aanvang genomen heeft?"

„Ge vergist u, mijn zoon, deze is slechts een lichte verdrukking, eene zooals de apostel Paulus die gekend heeft en die haast voorbij gaat. De groote, ontzettende en nooit gekende verdrukking, die 's Heeren komst voorafgaat, moet nog komen. Maar ook de tegenwoordige zal onzen vriend Hyphax opgewekt hebben zich weder te voegen bij de vrienden, die hem van harte welkom heeten?"

Hyphax, die anders zijn woord wel kon doen, gevoelde zich in dat gezelschap gansch niet op zijn plaats, al had hij ook vroeger, met zijn vrouw in dergelijke kringen verkeerd. Ware het aan zijn keus overgelaten, dan was hij het huis dat hij thans was binnengetreden, spoedig weder ontvlucht; maar de gedachte aan den overste, die hem een zoo groote som gelds beloofde, deed hem zich schikken naar de omstandigheden. Hyphax begreep dat hij zich hier als een boetvaardige zondaar moest aanstellen, wilde hij in den kring der Christenen weder aangenomen worden.

„De presbyter," antwoordde Hyphax, „heeft mij juist beoordeeld. Zoolang alles voor den wind gaat heeft men weinig behoefte aan de genegenheid der broederen. Maar wanneer men in een geval verkeert als ik, als men een goede vrouw naar het graf heeft moeten dragen, en

alleen op de wereld staat, dan ontwaakt de begeerte om zich bij de gemeente weer aan te sluiten."

"Maar Hyphax," viel Dionisius hem in de rede, "dat is toch het ware beginsel niet! Hebt gij geen andere begeerte, die u het gezelschap der broederen doet zoeken? Tegenspoed in huiselijken kring kan in 's Heeren hand een middel zijn u daartoe te drijven, maar het middel is nog lang niet het doel!"

"Vergeef mij, waarde broeder," sprak de huichelende Hyphax, "wanneer ik mij niet zoo juist uitdruk als ik het wel bedoel. Ik ben maar een eenvoudig man, die de juiste bewoordingen zoo niet weet te kiezen."

De oude Fabius kwam Hyphax ter hulp, in de meening verkeerende dat deze een veranderde levenswijze begeerde, wilde hij de toetreding tot de gemeente waartoe Hyphax, door doop en belijdenis behoorde, niet bemoeielijken.

De weinige woorden, die hierop doelden, werden door Dionisius begrepen, en het gezelschap zette zich aan tafel om den maaltijd te gebruiken.

Doch hoe ontstelde Hyphax bij het binnentreden van de eetkamer, toen hij daar Prudens' moeder, de hem zoo welbekende diacones ontmoette! Hij had al zijn tegenwoordigheid van geest noodig, om zijn ontroering niet te verraden, en alleen door de hulp van den presbyter Fabius, die zich niet weinig voorstelde van Hyphax' terugkeer tot de vervolgde kerk, ontging hij een scherp verhoor van de weduwe.

Hyphax, wien steeds, hoe onaangenaam hij zich in dit gezelschap gevoelde, het doel voor oogen bleef waarvoor hij was uitgegaan, verheugde zich bij de ontdekking, dat de rijke diacones met haar zoon, naar het hem voor kwam, een schuilplaats had gevonden bij Dionisius.

Zonder toevallige ontdekking of verraad, zou het bij niemand opkomen, de weduwe van Anthonius in het huis van den doodgraver te zoeken, en het was ook daaraan wel toe te schrijven, dat de nasporingen van Catulus tot nog toe vruchteloos waren geweest.

Van den eerwaardigen Fabius, die zich zooveel moeite getroostte om zelfs met levensgevaar het deel der gemeente van Rome, dat aan zijn hoede was toevertrouwd, te bezoeken, was niet anders te verwachten dan dat hij ook een afgedwaalden broeder als Hyphax trachtte terecht te brengen.

Weinig toch kon de grijsaard vermoeden, niet alleen met een afvallige, maar wat erger was, met een verrader te doen te hebben.

Met zachtheid en ernst tevens, sprak hij alzoo Hyphax toe, hem vermanende de wereld te verlaten en de onzalige gewoonte te laten varen, die hem zoo ver van de gemeente had doen afdwalen. Opnieuw bepaalde hij hem bij de belijdenis, door hem in de gemeente afgelegd, en bij den doop, die hem werd toegediend, en de verrader wist bij die woorden zulk een boetvaardige houding te huichelen, dat zelfs de moeder van Prudens geloofde aan de ontwaking van Hyphax' geweten.

Alleen Prudens meende de oprechtheid van zijn berouw te moeten betwijfelen; en hoewel hij dit niet openlijk wilde zeggen, nam hij zich toch voor een groote mate van voorzichtigheid in acht te nemen.

„De dagen, die de Kerk thans doorleeft, zijn moeielijk en zwaar,” sprak de dienaar van het Evangelie, „de vervolging, die over haar is losgebroken is nog pas een begin, en reeds ontbreken velen aan onze vergaderingen, daar zij in banden zuchten, of reeds met hun bloed de belijdenis van het kruis bezegelden. Wij kunnen u niets

anders aanbieden dan een kruis, zooals onze Heiland eens te dragen had. Maar met dat kruis ook het rijke Evangelie dat Jezus Christus een geheele verzoening van onze zonde en schuld heeft gewrocht; en ook voor u, Hyphax, die ons zoo menigmaal bedroefde, staat geschreven; „Wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, die zal zalig worden.”

Hyphax scheen zoo bewogen te zijn, dat hij aanvankelijk niet wist wat te antwoorden, doch na eenige oogenblikken sprak hij: „Ik heb reeds lang begeerd, mijn vader, weder in den schoot der gemeente te worden opgenomen, en te vergeefs zocht ik op de bekende plaatsen, waarheen ik mij vroeger met mijn vrouw begaf, naar de bijeenkomst der geloovigen. Mag ik op uw vriendelijkheid rekenen, mij in die bijeenkomsten weder in te leiden en mij te zeggen, waar zij thans gehouden worden?”

„Dionisius zal u wel terecht willen helpen, want hoewel onze dagelijksche samenkomsten uit vreeze voor de vervolgers afgebroken zijn, vinden we nu en dan gelegenheid samen te komen.”

„Dionisius, de doodgraver?” vroeg Hyphax verwonderd.

„Zeker,” antwoordde Fabius, „waar het ons niet meer mogelijk is, boven den grond een plaats te vinden, waar we rustig en veilig zijn, hebben wij, als de Christenen van vroegere dagen, onze toevlucht moeten nemen onder den grond. In de verblijfplaatsen der dooden zijn we tot nog toe niet vervolgd.”

„De gemeente komt dus in de Catacomben samen?” vroeg Hyphax, wien een dergelijke verblijfplaats nog minder scheen te bevallen.

„Verontrust u dat? Dionisius zal u wel willen toonen

dat de Catacomben niets afschrikwekkends hebben, niet waar, mijn broeder?"

De aangesprokene verklaarde zich bereid Hyphax de Catacomben te laten zien, en deze, al zijn moed samenvattende volgde den doodgraver, die van Prudens vergezeld, hem voorging naar de steenhouwerswerkplaats die achter het huis lag.

Groote steenen met half voltooide grafchriften en figuren waren hier en daar verspreid en Hyphax keek reeds nieuwsgierig rond, toen Dionisius een waskaars ontstak. Nadat Prudens een steen op zijde had geschoven met den zwaren ijzeren koevoet, die voor dat doel bestemd was, vertoonde zich aan de oogen van den bevenden Hyphax een trap die hij, voorafgegaan door Dionisius, die de waskaars droeg, en gevolgd door Prudens, moest afdalen.

De kille kelderlucht, die een groot verschil maakte met de warmte, welke boven heerschte, deed hem huiveren; maar aangemoedigd door Dionisius en gewaarschuwd voor een oneffenheid hier en daar in den bodem, volgde het drietal een lange gang, waarvan het eind door Hyphax niet kon worden gezien. De bodem was droog en vast, zoodat het voortgaan niet moeielijk viel.

„Zijn dit nu de Catacomben?" vroeg Hyphax wien het zwijgend voortgaan niet scheen te bevallen.

„Nog niet, mijn broeder," sprak de *fossor*, „nog deze trap en dan zullen we de eerste verdieping weldra bereiken; want zooals boven den grond met verdiepingen gebouwd is, hebben we er hier drie uitgegraven."

Men daalde opnieuw een trap af en weder stond het kleine gezelschap aan een gang, die iets hooger en ook breeder was dan de voorgaande.

„Hier," sprak de doodgraver, „zijn wij aan de eerste

verdieping en de dikke waskaars hoog boven zich houdende, wees hij Hyphax hoe ver die gang reikte.

Het scheen wel een smalle straat, die zich, zoover dit bij het kaarslicht mogelijk was te zien, oneindig ver uitstreckte.

Op regelmatige afstanden waren zijgangen gegraven of uitgehouwen en op de hoeken nissen, waarin urnen en aarden grafampjes geplaatst waren, die bij begrafenissen zekerlijk ontstoken werden.

In dezen doolhof van gangen ging Dionisius steeds voor, en hoe opmerkzaam Hyphax ook toekeek, om den gevolgdèn weg zich in het geheugen te prenten, moest hij spoedig bij zich zelf erkennen dat het hem moeielijk zou vallen alleen den terugweg te vinden.

„Hoe ver strekken deze gewelven en gangen zich uit, vader Dionisius?” vroeg Hyphax.

„Zekerlijk onder het grootste deel van Rome,” was het antwoord, „en zonder overdrijving kan ik er aan toevoegen, dat hier meer menschen bijgezet zijn, dan thans zich in Rome's straten bevinden.”

„Bestaat er geen kans hier te verdwalen en is er maar één toegang?” vroeg Hyphax weer.

„De Catacomben hebben meer dan een toegang. Die, welke ik u binnenleidde, dient slechts om de grafsteenen gemakkelijk van uit mijn werkplaats naar beneden te brengen. En van verdwalen is voor mij geen sprake en ook onze broeder Prudens is reeds in korten tijd vrij wel vertrouwd met de kenteekenen, die ons helpen den weg te herkennen. Maar voor een oningewijde, een vreemdeling is dit anders, en ik zou vreezen dat wanneer deze eenmaal aan het dwalen geraakt, aan hulp niet meer valt te denken. Hoe luide hij in deze gewelven, waar steeds doodsche stilte heerscht, ook moge roepen,

het zou daarboven niet gehoord worden; want terecht mogen de Catacomben een doodenstad geheeten worden, ja het aantal straten en pleinen boven den grond, wordt overtroffen door het aantal gangen en dwarsgangen, die in den loop van drie eeuwen hier werden gegraven.

„Ik wist niet dat de Catacomben reeds zoo oud waren,” sprak Prudens hierop.

„Ik geloof toch,” sprak Dionisius, „dat men reeds in den eersten christentijd begonnen is, het voorbeeld van de discipelen des Heeren te volgen. Dezen toch legden naar de wijze der joodsche aartsvaderen het lichaam onzes Heeren in een steenen graf. Het kan dus niet bevreemden, dat ook de heidenen, eenmaal tot het kruis bekeerd, met de gewoonte hebben gebroken om de lijken der overledenen aan de vlammen prijs te geven, en dat zij hun geliefde betrekkingen liever een begrafenis gaven, zooals onze Heiland die had. En in die meening werd ik versterkt, toen ik eenmaal een gebroken grafsteen willende herstellen, tusschen de kalk waarmede de steen was ingemetseld een kleine munt vond, waarvan het jaartal en de naam des keizers, onder wiens regeering zij geslagen werd, het duidelijk bewijs leverden van den ouderdom van het graf.”

„Maar waar zijn dan nu die graven?” sprak Hyphax, rondom zich ziende.

Dionisius keek Prudens glimlachend aan.

„Mijn vriend, gij loopt reeds een kwartier lang tusschen de dooden. Achter iederen steen dien gij hier aan den wand ziet, rust het gebeente van een doode. In de wanden der gangen is in den zachten zandsteen een ruimte uitgehouwen waarin het lijk is neergelegd, en daarna met een steen gesloten; zooveel steenen gij dus hier ziet, zooveel graven! Het zou mij zelfs niet ver-

wonderen dat wij hier bijna een millioen dooden zouden kunnen tellen. En hoevelen heb ik niet reeds hier bijgezet!"

„Gij bekleedt zeker reeds lang de betrekking van fossor?"

„Zeker haast vijftig jaar," antwoordde Dionisius, „want zooals ge weet gaat deze van vader op zoon over. Ik herinner mij nog zeer goed den tijd dat ik uw vader," hier richtte de *fossor* het woord tot Prudens, „met lijnwaad omwikkeld, en met welriekende en bederfwerende kruiden omringd, in gindsche nis plaatste. Ik heb u die plaats reeds eenmaal gewezen."

Op eenige schreden afstands wees Dionisius op een steen en Hyphax zoowel als Prudens, de laatste met meer gevoel dan de eerste, lazen:

**M. ANTONI
VS. RESTVTV
S. FECIT. YPO
CEVSIBI. ET
SVIS. FIDENTI
BVS. IN. DOMINO**

**Marcus Anthonius
Restitutus heeft deze
grafsteen voor hem
en zijn gezin doen
vervaardigen. Zij ge-
looven in den Heere.**

„Het is een groot voorrecht," sprak de oude doodgraver, „als zulk een getuigenis naar waarheid op den steen gebeiteld mag worden. Ik heb voor een bedroefden vader wel eens een grafschrift voor zijn kind gebeiteld, waarbij ik dacht: „Zou het wel waarheid zijn? Want ach, in deze dagen van droeve beproeving, ziet men eerst in wiens hart de oprechte liefde tot den Heere Jezus gewerkt is. Als de hitte der beproeving nadert, versmelt veler liefde als was voor het vuur!"

„Sterken wij ons, broeder, met het woord onzes Heeren: „Die overwint, en die mijn werken tot het einde toe bewaart, ik zal hem macht geven over de heidenen!” Mijn vader, bij wiens grafsteen ik thans sta, mocht door Gods goedheid getuigen, dat zijn gezin in den Heere geloofde. Dat geloof zegt mij, dat onze verdrukking haast ten einde is. „Ik zal hem macht geven over de heidenen,” heeft onze verheerlijkte Zaligmaker gesproken en Zijn woord is getrouw en waarachtig. Nu nog zijn wij, Christenen, een handvol verworpelingen, gejaagd en verdrukt, kwalijk behandeld en met smaad overloden. Maar de trotsche dienaars van Jupiter en Zeus, de vereerders van Isis en den stier van Apis, zij zullen van Zijn aangezicht weggevaagd worden; want Jezus zelf heeft het gezegd! Heel de aarde zal eenmaal buigen voor het kruis van den vervloekte en wanneer de wijsheid der wereld de menschheid tot de diepste ellende, ja der wanhoop nabij zal gebracht hebben, zal het kruis van Christus worden als het teeken van de slang in de woestijn!”

„Dan zal het niet alleen meer heeten: *Deo gratias*. maar *Te Deum gloriam!*” antwoordde de doodgraver.

Het drietal vervolgde den weg in de gangen, welke voor den ouden Dionisius, die bijna een menschenleeftijd daartusschen had doorgebracht, geen geheimen hadden.

„Hier hebt ge een nis, waar in kleuren de heilige Mozes, naar ik gis, is afgebeeld. De beide tafelen, die hij draagt, doen mij althans aan dien Godsman denken en zeker heeft de overledene, die zich te voren dat graf toebereide, zijn kinderen of betrekkingen willen herinneren, dat men zichzelf niet moet beschouwen in den spiegel van eigen maaksel, maar in den spiegel der wet. In dien spiegel toch ziet de mensch hoezeer hij Gods beeld heeft verloren, en dan eerst zal hij behoefte gevoelen om de

armen uit te strekken naar het kruis! En hier," vervolgde de oude verder, „ziet gij aan de hoeken van een grafsteen de afbeelding van een visch en een duif. Gij zult ze op meerdere steenen aantreffen. De visch wordt, zooals gij weet, door de Grieken *Ichthus* genoemd en als we nu iederen letter als de beginletter van een woord nemen, dan valt het niet moeielijk daarmede de woorden te vormen: Jezus Christus, Zoon van God, Verlosser.

„Het zinnebeeld van de duif behoef ik niet nader toe te lichten!"

„En hier zijn wij genaderd aan de kruisgang, waar de geloovige broeders en zusters nog in de afgeloopen week vergaderden. De houten tafel aan het eind van die dichtgemetselde gang, heeft voor de agape en voor het Heilig Avondmaal gediend.

De *Catechumenen* of leerlingen zitten in die gang, die eenige treden lager ligt. Het woord van den Presbyter kunnen zij duidelijk hooren en met de gemeente zeggen zij het *Credo*, de twaalf artikelen van ons allerheiligst geloof op. Doch de gemeenteleden zelven kunnen zij niet zien. Met voordacht heeft de Presbyter in overleg met de diakenen het zoo geschikt, om te voorkomen dat niet een wolf in schaapsvacht binnengekomen zijnde, de gemeente verderve!"

Het kwam Hyphax voor dat de oude met deze woorden op hem doelde en toch was dit niet zoo.

Het geweten van Hyphax begon te kloppen en beschuldigde hem van laag verraad. Prudens zag hoe hij zijn verlegenheid ter nauwernood kon verbergen, en opzettelijk vroeg hij den ouden Dionisius om de gunst ook eens leidsman te mogen zijn, ten einde te beproeven of ook hij in dien doolhof reeds voldoende den weg wist.

Hij nam dus de waskaars van Dionisius over en ter-

wijl het tweetal hem volgde, geleidde hij hen juist een tegenovergestelde richting uit als van waar zij gekomen waren.

„Rechts om! Prudens!” riep de oude; maar Prudens scheen wel doof te zijn, want hij verhaastte zijn schreden, zoodat Dionisius en Hyphax, wilden zij niet in de duisternis achterblijven, genoodzaakt waren hem te volgen.

„Ge volgt den ouden weg!” riep de doodgraver.

„Ook deze leidt immers naar buiten!” riep Prudens.

Hyphax had geen tijd rondom zich te zien, want het scheen dat Prudens bijzonderen haast maakte om het einde van de dwarsgang te bereiken, die zij opnieuw waren ingeslagen.

Eindelijk stond Prudens stil en blies de kaars uit, die bijna was afgebrand.

Een zwoele warmte kwam het drietal te gemoet en na nog weinige schreden stond het gezelschap in de open lucht, niet ver van de wallen, die de stad tegen aanvallen van buiten moesten beschermen.

„Heb ik u niet spoedig den naasten uitgang gewezen?” vroeg Prudens met een gemaakten lach.

„Dat hebt ge wel,” zeide Dionisius, „maar we zijn nu ook een heel eind van huis.”

„Het is een heerlijke avond en ik voor mij wandel liever boven dan beneden den grond. Hyphax zal het wel met mij eens zijn.”

Hyphax beaamde dit, terwijl hij mompelde: „die Prudens vertrouwt mij niet!”

De uitnoodiging van Dionisius, om naar het huis van den doodgraver terug te keeren, wees Hyphax beleefd van de hand, terwijl hij beloofde weldra bij den fossor terug te keeren om te vernemen, wanneer de eerstvolgende bijeenkomst der broederen zou plaats hebben.

Toen Hyphax zijns weegs was gegaan, zeide Prudens niet zonder eenige gemelijkheid:

„Het was een groote onvoorzichtigheid van vader Fabius, dien man met de plaats onzer bijeenkomsten bekend te maken, en ik kan mij zulk een gedrag van den anders zoo scherpzinnigen man niet verklaren.”

„Maar Prudens,” zeide de oude. „waar denkt gij aan? Zoudt ge werkelijk meenen dat Hyphax zoo diep gevallen is, dat hij den vijand zou dienen? Dat zou toch al te snood zijn!”

„Ik ben er zóó van overtuigd, dat ik een langer verblijf mijner moeder in uw woning gevaarlijk acht. Ik ben er zeker van dat zij van dezelfde meening is. Die Hyphax is tot alles in staat. Hij heeft een hartstocht; daaraan te kunnen voldoen is voor hem een levensbehoefte. De man, die hem de middelen wil en kan verschaffen om zich dagelijks een roes te drinken, kan alles van hem gedaan krijgen. Zijn zedelijk gevoel is verstompt, zijn berouw is niets dan huichelarij. En daarom, wees op uw hoede!

„In één ding verheug ik mij, dat Hyphax al heel schrandere zal moeten zijn om de plaats onzer bijeenkomsten op te sporen!”

De oude fossor schudde nadenkend het hoofd en vervolgde zwijsend met Prudens den weg huiswaarts.

Bij hun thuiskomst bleek het dat de oude Fabius vóór het sluiten der poorten de stad had verlaten; maar ook dat de moeder van Prudens, bij nader nadenken tot dezelfde gevolgtrekkingen als haar zoon was gekomen.

Ook zij had aan Fabius gezegd, dat het gedrag van den Presbyter tegenover Hyphax niet van onvoorzichtigheid was vrij te pleiten. Zij kende Hyphax reeds zoo lang en had hem dikwerf in den huiselijken kring gade-

geslagen, en terecht merkte de diacones op dat een man, die een kranke vrouw zoo kon behandelen als Hyphax dat indertijd de zijne deed, geen aanspraak op den naam van Christen kon maken.

Wel had de Presbyter haar eenigszins gerustgesteld en haar op de groote verplichting des Christens gewezen, om de reddende hand uit te steken naar een afgedwaalden en berouwhebbenden broeder, maar toch had hij haar niet kunnen overtuigen, dat het berouw van Hyphax uit een oprechte bron voortkwam.

En toen ook Prudens dezelfde gedachten uitsprak, en het voorstel deed voor eenige dagen het huis van Dionisius te verlaten, stemde de weduwe dadelijk toe.

„Dionisius kan mede op zijn hoede zijn, wanneer men hem zou willen ondervragen, en op de nadering van vreemden de vlucht nemen. Niemand toch zal den moed hebben hem in het doolhof, waarin hij zoo thuis is, te volgen.”

Met leedwezen zag de oude fossor den volgenden morgen vroeg het tweetal heengaan, om te voet den langen weg naar het buitenhuis van Fabius af te leggen.

HOOFDSTUK XV.

Het licht breekt door.

De zon stond reeds vrij hoog aan den hemel en goot met zijn warme stralen tevens een afmattende en verzengende hitte op het aardrijk neer.

Vermoeid trad de diacones, leunende aan den arm

haars zoons, het voorhuis binnen, waar Miriam bezig was met huiselijken arbeid.

Verrast en verheugd liep zij op de diacones toe en kuste haar de handen.

„Hoe verheugd ben ik u weer te zien, en hoe blijde zal mijn meesteres zijn!” riep Miriam uit. „Uw nicht heeft reeds zoo dikwijls naar u gevraagd, ik ga haar dadelijk uw komst vertellen!”

„Doe dat niet, mijn zuster!” zeide de weduwe, de dienstmaagd tegenhoudende, „zeg mij liever, waar is mijn nicht?”

„Zij is den hof met vader Fabius binnengegaan; beiden zijn tegenwoordig zoo vertrouwelijk, dat ik goede hoop voor de toekomst heb.”

„Ik zal haar opzoeken en haar in dat vertrouwelijk samenzijn verrassen,” zeide de diacones en Prudens een wenk gevende, begaf zij zich alleen naar den tuin.

Weldra ontwaarde zij het tweetal dat in ernstig gesprek gewikkeld scheen. In een prieel, van grove steenklompen gemaakt, waartusschen allerlei gewassen groeiden, zat de oude Fabius, die het eenvoudige kleed van den koopman voor een hem meer passend gewaad had verwisseld. Een rol, waarschijnlijk een handschrift, lag naast hem en Prisca, het hoofd met de hand ondersteunende, scheen met aandacht naar het woord van den grijsaard te luisteren.

Nieuwsgierig naderde de diacones zoo, dat noch Fabius noch Prisca haar nabijheid bespeurden, en verborgen door het heestergewas, ter zijde van de kunstmatige grot, luisterde zij mede toe.

„Gij hebt steeds naar waarheid gezocht, en naar kennis gestreefd,” hoorde Prisca's tante den ouden Fabius zeggen, „en ge moet erkennen dat gij nergens voldoening, veel minder vrede vindt voor uw hart.

„Zie, de begeerte die in u leefde behoort tot die algemeene gaven, die God, de Schepper van hemel en aarde, den mensch schenkt. In iedere ziel, bij den een meer dan bij den ander, stortte Hij een zucht naar wetenschap, een begeerte om het waarom der dingen te leeren. Hij gaf aan de menschenziel gevoel voor kunst, voor schoonheid, een begeerte tot kennis. En al die gaven getuigen van de heerlijkheid en schoonheid, die de mensch bezat, toen hij nog drager was van Gods beeld.

„Doch, zooals ik reeds zeide, dat heerlijk beeld is door de zonde verloren. Ja, evenals men in dat marmeren beeld,” — hier wees de oude op het overblijfsel van een vroeger tuinsieraad, dat van het voetstuk, waarop het rustte, was afgeworpen — „nu door weer en wind verweerd, slechts flauw de heidensche godheid herkent die het moet voorstellen, evenzoo is het met den mensch gesteld.

„Wat heeft die wijsheid den mensch gebaat? Heeft zij het schepsel nader tot zijn Schepper gebracht? Zie rondom u! Men roemt de beeldhouwwerken der Grieken, men bewondert hun ontwikkeld gevoel voor het schoone. Hunne trotsche tempels mogen hun zuilenrijen verheffen, en ons met verbazing vervullen, het machtige woord hunner redenaars en wijsgeeren ons een oogenblik medesleepen, het zal ons niet nader tot God brengen.

„Daarom zegt de apostel Paulus in zijn zendbrief aan de gemeente van Korinthe: „want nademaal in de wijsheid Gods de wereld God niet heeft gekend door de wijsheid, zoo heeft het Gode behaagd, door de dwaasheid der prediking, zalig te maken, die gelooven.”

„De wijsheid, die ook van God den menschen gegeven was, kon de wereld niet tot de kennis van God brengen en nu behaagt het God het kruis te doen prediken, dat een dwaasheid in de oogen der wereld is.

„Ach, ik kan het mij zoo goed begrijpen welk een dwaasheid het onzen geleerden en verstandigen mannen moet toeschijnen hun zaligheid, de bevrediging van de innerlijke onrust die hen drijft, te zoeken in het zien op een gekruisigden Christus!

„Tegenover de wijsheid der wereld plaatst God het teeken van vervloeking, het schandhout waarop misdadigers voor hun euveldeeden boeten.

„Geloof in dat kruis, zie op dat kruis, als weleer Israël op de koperen slang, en gij zult zalig worden! Zalig, dat is voor nu en in eeuwigheid gelukkig.”

„Maar ook, welk een Goddelijke, hemelsche, majestueuse wijsheid! Een wijsheid, die de engelen Gods begeerig zijn in te zien, een wijsheid die de cherubijnen te vergeefs trachten te doorgronden.

„Door dat verachte kruis, lieve Prisca, heeft God de zaligheid der wereld willen uitwerken; want aan dat vloekhout werd Zijn eeniggeboren Zoon, onze Heere Jezus Christus genageld, om onze schuld en zonde voor Gods aangezicht weg te vagen.

„Ik zie, dat nog eenige twijfel bij u is! In den kruisdood van onzen Heere Jezus iets anders, iets grootscher, de uitwerking van een goddelijk genadeplan te zien, in plaats van een gewone strafbepaling aan een gehaten Jood, die het volk beroerde, is ook een genadegave. O, mocht ik den laatsten twijfel bij u kunnen wegnemen, en de Heere Jezus u de genade schenken geloovig op Hem en zijn offerande te zien!”

„Het is schoon en verheven, wat gij daar zegt,” antwoordde Prisca, die een laatste poging waagde om het reeds wankelend gebouw van haar heidensch geloof te stutten, „maar opofferingen en grootsche daden worden ons van onze goden toch ook verhaald?”

„Laat mij u een wedervraag doen," sprak Fabius, „werd van die opofferingen ooit door een ziener of door een orakel waar ook, honderden jaren te voren een voor-spelling gedaan? Te vergeefs zult ge uw geheugen raad-plegen! Maar hoor dan wat een profeet Gods, nu omtrent duizend jaren geleden, van den Christus schreef. Die profeet en zijn geschriften worden door de Joden hoog-geacht, al zijn zij ook ziende blind en hoorende doof. Het is de groote Jesaja, de man Gods, die van den smadelijken dood des Heeren een beschrijving geeft, als ware hij daarbij tegenwoordig, als zag hij in den geest de krijgsknechten, die de dobbelsteenen werpen om den rok van Jezus!"

De Diacones, die met belangstelling den ouden Fabius had hooren spreken, stoorde hem ook nu niet toen hij het aan onzen lezers welbekende 53ste hoofdstuk van Jesaja voorlas.

„Hoe prachtig! hoe schoon!" riep Prisca uit, die getroffen was door den machtigen eenvoud van het woord Gods, en den rijkdom en de levendigheid van Oostersche zeggingskracht, die uit de woorden van den grooten profeet ons tegenstraalt.

„Het komt er hier niet op aan, mijn dochter," sprak de Presbyter ernstig, „u het verschil te doen opmerken, tusschen het geschreven woord van de mannen, die door Gods geest spraken en de letterkundige waarde van de werken der wijsgeeren van ons volk; maar hier komt het op aan, of gij in Jezus langer den gekruisigden Jood of wel het Lam Gods zien zult, dat voor de zonden, ook uw zonde, zijn dierbaar bloed aan het gevloekte schandhout vergoot! Zoolang gij vrede gevoelt, al bestaat die ook slechts in schijn; zoolang gij u niet schuldig tegenover Gods heilige wet gevoelt; hebt gij dien ge-

kruisigden Jezus niet noodig, zoolang is de prediking van het kruis nog voor u een dwaasheid."

"O, vader, spreek zoo niet!" riep Prisca uit. „Ik bekende u immers reeds hoe weinig vrede daar binnen heerscht, hoe ik mij zelve zondig en slecht, wispelturig en wreed en hard voorkom. De besprekingen, die ik met u had, in de weinige dagen die ik hier doorbracht, hebben mij de overtuiging geschonken, dat ik misleid door een verkeerde voorstelling, heb gedwaald. Maar hoe zal ik de verzekering ontvangen, dat die Jezus ook voor mijn zonden heeft geleden, en zal met die verzekering ook rust en vrede in mijn gemoed heerschen? Zal ik er *beter* op worden?"

„Het geloof in den Heere Jezus Christus geeft een vrede die alle verstand te boven gaat! Door niemand verklaard, door geen Christen, hoelang hij Jezus kende ooit opgelost, geeft zijn zalige gemeenschap een gevoel van rust en vertrouwen, zoodat de wreedste vervolgingen ons niet van de liefde van Christus kunnen scheiden.

„Hem ingelijfd, wordt de ziel zijn deugden deelachtig en de begeerte tot naleving van Gods wet een behoefte des harten. Hoe onvolmaakt ook zoolang wij in dit vleesch zijn, dikwerf onder struikelen en vallen, leeft er dan een wensch in de ziel om meer en meer onzen Heere Jezus gelijkvormig te worden. In dien zin Prisca, wordt men er beter op. Niet uit een maatschappelijk oogpunt. De duisternis heeft altijd het licht gehaat en de wereld heeft God niet gekend. Christus na te volgen in deze dagen, beteekent smaad en schande, ja zelfs den dood te verkiezen boven de wereldsche genietingen. Het gaat gepaard met verlies van aardsche bezittingen, ja dikwerf met verlies van het leven, tenzij de machtige Heere God zijn beschermende en bewarende hand over ons uitstrekt.

„En vraagt gij mij, of die Jezus ook voor u een God en Zaligmaker wil zijn, dan kan ik die vraag wel bevestigend beantwoorden, maar verwijs u liever naar Jezus zelf. Als gij het hem vraagt, uw knieën voor Hem buigt, dan zal het antwoord niet uitblijven; want al is het niet met hoorbare stem, toch zal Hij door Zijn Woord en Geest tot u spreken van vrede. Hij zal getuigen van de heerlijkheid die Hij bij den Vader had, en dat Hij die moest derven voor den tijd dat Hij de schuld van een verloren volk op zijn schouderen nam, zoodat Hij aan het kruis moest uitroepen: „Mijn God, mijn God, waarom hebt gij mij verlaten!” En indien het u, door de werking Zijner genade, waarlijk om Hem te doen is, zal Hij u op zijn tijd de onbedriegelijke verzekering geven: ook voor *u* ben ik in de wereld gekomen, ook *uw* schuld droeg ik, ook *u* heb ik liefgehad met een eeuwige liefde! Ja vóór de wereld op haar grondvesten neergezonken was, en zon en maan en sterren aan het firmament schitterden, werden de namen op de rol van hen die zalig zullen worden geschreven; ja met een eeuwige liefde zag ik op u neer; toen gij naar Mij niet vraagdet en u neerboogt voor afgoden door menschenhanden gemaakt. En als gij, Prisca, eenmaal, slechts eenmaal die stem hebt gehoord, dan zult gij die voor eeuwig kennen en al zou Satan en de wereld u van het tegendeel willen overtuigen, ja zelfs de kinderen Gods aan uw heilstaat twifelen, dan nog zult ge zeggen: Ik heb het gehoord en Hij zelf heeft het mij gezegd, en Zijn woord is getrouw en waarachtig, Ik zal u tot een God zijn! gij zijt de mijne en niemand zal u uit mijn hand rukken.”

„Zoo is het!” riep de diacones uit, van achter het groen te voorschijn tredende. „De liefde van Christus

is onuitsprekelijk, zij gaat de kennis te boven. Geloofd zij zijn Naam."

„Amen, Deo gratias!" antwoordde Fabius op dat wacht- en herkenningswoord der Christenen, terwijl hij zoowel als Prisca verrast opstond.

In weinige woorden had de diacones het doel van haar komst verklaard, en de vermoedens medegedeeld, die het bezoek van Hyphax, zoowel bij haar als bij Prudens had opgewekt.

Met vreugde vernam Prisca het voornemen harer tante om eenige dagen in het huis van Fabius te vertoeven, en hoewel haar gezicht eenigszins betrok, toen zij hoorde dat Prudens nog dienzelfden dag plan had, naar het landgoed dat de weduwe in de Campania bezat, af te reizen, verblijdde zij zich niet te min in dat kortstondig wederzien en haastte zij zich haar neef te gaan verwelkomen.

HOOFDSTUK XVI.

De eedgenooten.

Het was reeds volslagen duister, toen Hyphax, na zijn tocht door de grafgewelven, zijn woning bereikte. Hoewel hij in het huis van Dionisius een goeden maaltijd had genoten had hij toch liever aan zijn drinkzucht willen voldoen.

Te vergeefs onderzocht hij zijn gordel, de laatste penning was verdwenen, en reeds overlegde hij of het nog doenlijk was in het vergevorderde avonduur naar den overste Catulus te gaan, toen hij door een vrouwspersoon werd aangesproken.

„Men had u reeds vroeger thuis verwacht,” sprak Affa, die Hyphax staande hield, „de overste Catulus deed in dit avonduur daarnaar onderzoek.”

„Wie zijt gij?” vroeg Hyphax, „en wat hebt gij met mijn zaken uit te staan?”

„Ik dien evenals gij de zaak van den overste, doch het is hier op de straat de plaats niet daarover te spreken. Wilt ge mijn woning binnengaan, dan zal ik u daarvan overtuigen, en onder een goeden dronk kunnen wij onze gemeenschappelijke belangen bespreken.”

Het uitzicht op dien goeden dronk deed Hyphax zijn aarzeling overwinnen, om het hem welbekende huis van de waarzegster binnen te gaan en hij volgde dus Affa, die allereerst zorgde haar belofte na te komen, door Hyphax een beker wijn aan te bieden.

„In het bijzijn van mijn landgenoot en vriendin”, zeide Affa, „kunnen we gerust spreken. Ik heb voor haar geen geheimen!”

„Zeg liever”, sprak de waarzegster, aan Affa een oogwenk gevende, „dat gij geen geheimen voor mij zoudt kunnen hebben. Zoo zou het mij niet moeielijk vallen u te zeggen waar onze vriend Hyphax heden geweest is.”

Deze keek de waarzegster wantrouwend aan, daar hij vreesde dat men hem zijn geheim wilde ontlokken om daarmede voordeel te behalen.

„Hyphax zal erkennen dat voor mijn kunst niets verborgen is, als ik hem zeg dat hij nog geen uur geleden in het gezelschap van Christenen was!”

Verbaasd keek Hyphax op en de waarzegster zag aan zijn beweging en gelaatstrekken dat zij goed geraden had.

Te recht vermoedde zij dat Hyphax, die anders vrij beschonken thuis kwam, ditmaal in een ander gezelschap was geweest, en dat de bijnaam van „de Christen” dien

men Hyphax had gegeven, niet zonder eenigen grond was.

„Wat zegt gij van de kunst mijner vriendin?” vroeg Affa, zoo liefdallig mogelijk, terwijl zij op nieuw inschonk, om Hyphax daardoor aan het spreken te krijgen.

„De waarzegster heeft gelijk!” antwoordde hij.

„Ik wist het wel,” zeide Affa, „doch wanneer gij ten volle uw doel wilt bereiken, zult gij hare hulp evenmin kunnen ontberen als de mijne.”

„Dat weet ik niet!” zeide Hyphax. „Doch als gij beiden alles zoo juist weet, dan weet gij ook dat ik voor den oversten Catulus een onderzoek heb gedaan, waarvoor hij mij betalen zal.”

„En hebt gij door uw onderzoek het verblijf van Prisca kunnen ontdekken?” vroeg Affa.

„Prisca? wie is dat? Die naam heeft niets uit te staan met de zaak, die de overste mij opdroeg,” zeide Hyphax.

„Ziet gij wel, dat gij mijne hulp niet missen kunt! Om u echter te overtuigen, dat ik geen geldelijk voordeel van u bedoel, moet ik u zeggen dat ik zelf geld genoeg bezit om u te beloonen, wanneer gij mij mede op de hoogte wilt brengen van hetgeen ik weten wil.”

Hyphax doorzag spoedig dat ook aan Affa geld te verdienen was, al begreep hij niet goed hoe de naam van Prisca in verband moest gebracht worden met de zaak der Christenen, die Catulus toch op het oog had.

Hij vroeg daarom: „Is Prisca een Christin?”

„Volstrekt niet!” was het antwoord, „al duldde zij veel te lang, eene Christin in hare nabijheid. Maar het is mogelijk dat ik mij vergis en dat de zaak, die Catulus u opdroeg, daarmede niets te maken heeft,” zeide Affa, hoewel zij van het tegendeel overtuigd was.

„Maar voor u wil ik geene geheimen hebben!” vervolgde Affa met een schijn van openhartigheid. „Prisca

is een adellijke jonkvrouw, die haars vaders huis plotseling verliet, en men vermoedt, dat zij door de Christin, waarvan ik zooveen sprak, geholpen is en een schuilplaats bij dezen of genen Christen gevonden heeft. Ik voor mij heb tegen die secte volstrekt geen kwaad in den zin, maar het zou mij eenige goudstukken waard zijn, wanneer ik wist waar zij zich verborgen heeft. Wist ik slechts waar die Christenen samenkomen, dan zou mij dit wellicht op het spoor kunnen brengen om mijn meesteres Prisca terug te vinden."

"Maar kan nw vriendin hier u dit niet zeggen?" vroeg Hyphax spottend.

"Mijn vriendin kent Prisca niet," loog Affa er stout op los, "en dat is een beletsel voor haar kunst."

"Kom, Hyphax," vleide Affa, "uw vrienden, den Christenen zal geen leed geschieden, zeg mij alleen waar zij samenkomen en ik zal u ruim beloonen."

"De Christenen zijn mijn vrienden niet!" antwoordde Hyphax, die opgewonden werd door den wijn, welken Affa hem rijkelijk toediende. "Maar denkt gij uw meesteres bij de Christenen te moeten zoeken, welnu, vraag het Dionisius, den fossier, hij zal het u wellicht kunnen zeggen!"

"Komen de Christenen dan in diens huis bijeen?" vroeg Affa, een goudstuk in Hyphax hand drukkende.

"Dat kan ik niet zeggen!" antwoordde deze, terwijl hij het zware geldstuk in zijn gordel wegborg.

Affa was eenigszins teleurgesteld, maar ziende dat Hyphax onwillig was zich verder uit te laten en zich voorstellende, nu zij eenmaal eenige zekere aanwijzing had, verder haar doel te bereiken, liet zij Hyphax vertrekken, die met waggelenden tred de straat overstak om zijn woning te bereiken.

Terwijl zij den dronkaard en afvalligen Christen uitliet, flikkerden haar oogen van haat en voldoening.

„Nu ik eenmaal den draad in handen heb,” mompelde zij, „zal ik die ellendige Miriam wel vinden! En eenmaal gevonden zal ik die slang verpletteren!”

HOOFDSTUK XVII.

Het werk der duisternis wordt voorbereid.

Den volgenden dag begaf Hyphax zich met een zwaar hoofd, tengevolge van het overmatig wijngebruik, naar den overste Catulus, waar hij op het noemen van zijn naam, onmiddellijk werd toegelaten.

„Gij hebt lang werk gehad, mijn vriend!” voegde deze hem toe, „om aan mijn opdracht te voldoen. Ik zocht u reeds aan uwe woning, want ik meende dat ge vergeten waart dat ik u een goudstuk gegeven heb. Kunt ge mij nu zeggen waar de weduwe van Anthonius te vinden is?”

„Het heeft mij moeite genoeg gekost, edele heer?” zeide Hyphax, „haar te vinden, maar gisteren was ik zoo gelukkig haar te spreken!”

„Kom, zet u hier eens neer, en vertel mij alles wat ge weet.”

„Ik zag de weduwe in het huis van Dionisius den fossor, waar haar zoon, naar zijn kleeding te oordeelen, zich op het beeldhouwen toelegt.”

„Prudens! meent gij?” vroeg Catulus met eenige verbazing.

„Ja, mijnheer, zoo hoorde ik hem noemen.”

„En wat hebt gij verder in dat edele gezelschap uitgericht? Kom vertel eens alles en zonder omwegen, want de overste Catulus laat niet met zich spotten. Gij schijnt te aarzelen; moet ik het er voor houden dat gij gemeene zaak met de Christenen maakt, met de vijanden des Keizers, dan zou het wel kunnen gebeuren dat u iets anders wachtte, dan de toegezegde belooning!”

De toon van Catulus klonk dreigend en Hyphax begon zich reeds onrustig heen en weer te bewegen, terwijl hij het noodlot vloekte, dat hem met dien man in aanraking had gebracht.

Daar hij intusschen geen kans zag het huis van Catulus te verlaten, zonder dezen volkomen te hebben verteld wat hem was wedervaren, deelde hij den overste zijn bezoek aan de onderaardsche grafgewelven mede.

„Het is dan toch zooals men mij reeds verzekerd heeft,” mompelde Catulus. „Men zal niet boven maar onder den grond moeten zoeken, om het broeinest uit te roeien.”

En zich tot Hyphax wendende vervolgde hij:

„En wanneer zou men het edele gezelschap, waarmede de weduwe van Anthonius en haar zoon verkeert, op die zonderlinge plaats kunnen aantreffen?”

„Dat weet ik niet, edele heer,” antwoordde Hyphax, „de fossor zou mij in de volgende week zeggen op welken dag een bijeenkomst gehouden zal worden.”

„Zorg dat ik dit bijtijds te weten kom! Voorloopig ben ik tevreden,” en Hyphax eenig geld aanbiedende, zeide hij, „later zullen wij afrekenen, als de kleine zaak tot ons beider genoegen zal afgelopen zijn.”

De belooning, die Hyphax ontving scheen hem teleur te stellen en hoewel aarzelend, gaf hij Catulus te kennen,

dat hij om met meer vertrouwen bij den fossor te worden ontvangen, zich van betere kleeding moest voorzien.

Catulus scheen die opmerking gegrond toe, en Hyphax nog eenige geldstukken voortellende zeide hij:

„Zoudt gij de plaats kunnen terugvinden, waar gij uitkwaamt bij het verlaten der grafgewelven?”

„Het was avond, heer, toen ik die verliet. Alleen herinner ik mij, dat de uitgang was in de nabijheid van de wallen bij de poort van Nomentana.”

„Onderzoek dit dan nog eens nauwkeurig, en deel mij uwe bevinding mede.”

Hyphax beloofde dit en ontevreden over den afloop van zijn bezoek, verliet hij het huis van den overste om in het eerste wijnhuis dat op zijn weg lag, zijn wrevel weg te drinken.

Ook Affa trachtte voordeel te doen met de aanwijzingen van Hyphax, en in overleg met Catulus, beproefde zij het verblijf van Prisca en tevens dat van de gehate Miriam te vinden.

Beiden, Hyphax en Affa, moesten de belangen van den overste dienen. De eerste door de vergaderplaats der Christenen op te sporen. Mocht het Catulus gelukken met een aantal belijders van den Christus tevens de voornaamste opzieners en bedienaars der gemeente meester te worden, dan zou een groote belooning en eer en aanzien bij den keizer zijn deel zijn; en mocht hij door de aanwijzingen van Affa tevens een middel vinden om Prisca door bedreigingen te noodzaken in zijn huwelijksplannen toe te stemmen, dan werd hij meester van het groote vermogen dat des Senators dochter bezat. De genegenheid of liefde van Prisca was hem vrij onverschillig; geldzucht was de voornaamste drijfveer van zijne handelingen.

Het gelukte Hyphax spoediger dan Affa aan de opdracht van Catulus te voldoen. Na eenig zoeken en ronddolen vond hij de plaats terug, waar hij met Dionisius en Prudens, den benedengrond verliet.

Kort bij de wallen toch, achter de bouwvallen van een verlaten tempel, door heestergewas bijna onzichtbaar, vond hij een ingang, die zonder twijfel naar de onderaardsche gewelven moest leiden; en hoewel vreesachtigheid hem belette dien ingang binnen te gaan, nam hij de omgeving nauwkeurig op om die ook in den avond terug te kunnen vinden.

Affa was minder gelukkig. Te vergeefs had zij beproefd, onder het voorwendsel van naar een onbekend persoon te vragen, den ouden Dionisius aan het spreken te krijgen. De fossor wist de beantwoording harer vragen behendig te ontwijken. Er bleef haar dus niets anders over dan van tijd tot tijd de omgeving van de steenhouwerswerkplaats te bespieden, of het haar ook gelukken mocht iemand daar binnen te zien gaan, die haar verder op het spoor zou kunnen leiden.

Teleurgesteld dat haar hardnekkige en onvermoeide pogingen zoo weinig gevolg hadden, begaf zij zich na verloop van eenige dagen naar Catulus, dien zij in gezelschap van Hyphax aantrof.

„Het treft juist goed, dat ge heden komt!” riep Catulus haar toe, en na haar wedervaren te hebben aangehoord, vervolgde hij: „Hyphax bericht mij zoo even dat morgen avond, na zonsondergang, een bijeenkomst der Christenen zal plaats hebben. Het is hem onbekend of de weduwe en haar zoon daarbij tegenwoordig zullen zijn, ik voor mij twijfel daar niet aan en heb mijn plan reeds gemaakt, opdat de laatste vooral mij niet meer moge ontsnappen. Vermoedelijk zullen zij, die aan die bijeen-

komst deelnemen, het huis van Dionisius den fossor binnengaan om van daar in de onderaardsche gewelven hunne gevloekte plannen tegen den keizer, het rijk en den godsdienst onzer vaderen te smeden.

„Hyphax heb ik reeds aangewezen om mij den weg te wijzen, opdat de terugkeer aan die samenzweerders worde belet. Aan u, Affa is de taak om u bij den aanvoerder van eenige mijner manschappen te voegen. Met hem zult gij het huis van Dionisius binnen dringen en den aanvoerder volgen, die naar de aanwijzingen van Hyphax, van die zijde de plaats der bijeenkomst zal trachten te bereiken. Mocht men door geweld langs die zijde trachten te ontkomen, dan draag ik u in het bijzonder op, om de weduwe van Anthonius en haar zoon, dien gij kent, te doen vatten. Kom dus een uur vóór zonsondergang hier, dan zult gij den man ontmoeten, met wien gij u naar het huis van Dionisius zult begeven. Stilzwijgendheid behoef ik u niet aan te bevelen, alleen herinner ik u dat bij welslagen onzer onderneming een schitterende belooning u wacht!”

Met kwalijk verborgen vreugde hoorde Affa welk aandeel zij in de onderneming van Catulus zou hebben. Of Prisca's tanto en haar zoon gevat werden, was haar vrij onverschillig, maar kon zij medewerken om de gehate Miriam aan haar vervolgers over te leveren, dan zou zij desnoods van iedere verdere belooning afzien.

Aan Catulus liet zij die gedachte niet blijken, en beloofde op het aangegeven uur tegenwoordig te zullen zijn.

Nadat Affa vertrokken was, richtte de overste het woord tot Hyphax.

„Ik zie, dat ge weinig lust gevoelt opnieuw in die grafgewelven af te dalen. Nu, ik kan mij dat eenigszins voorstellen. Doch wanneer gij meent mij te kunnen mis-

leiden, dan voorspel ik u, dat ge het lot van alle Christenen deelen zult en geen offer zal u baten. Zorg dus op tijd hier te zijn! Ik zie ge hebt u een ander opperkleed gekocht, ge zult dus eenig geld in afrekening wel kunnen gebruiken!"

En Hyphax eenige groote zilveren muntstukken in de hand drukkende, liet hij hem gaan om alle voorbereidingen „voor den grooten slag", zooals Catulus het noemde, te maken.

HOOFDSTUK XVIII.

De uitvoering.

Na lang aarzelen had de presbyter Fabius eindelijk aan Prisca's begeerte toegegeven, om een godsdienstoefening der Christenen bij te wonen. Hoe gaarne de opziener der gemeente van Rome deze heidensche jonkvrouw voor zijn Heer en Heiland ook wenschte te winnen, had hij juist iederen aandrang van Prisca's zijde, om tot de bijeenkomsten der Christenen te worden toegelaten, van de hand gewezen. Niet dat hij van haar zijde eenig verraad vreesde, die gedachte kwam zelfs niet in hem op, maar de presbyter wenschte de overtuiging te hebben, dat Prisca's verlangen om de vergaderingen der geloovigen bij te wonen, wortelde in de oprechte begeerte om den Heere Jezus Christus voor tijd en eeuwigheid toe te behooren.

De oude Fabius vreesde dat het nieuwe van de leer der Evangelien Prisca nog te veel bekoorde en haar

wenschen deed uiten, die haar wellicht later met spijt zouden vervullen.

Toen Prisca, na een langdurig onderhoud, haar verlangen uitsprak om door den Heiligen Doop in de gemeente te worden ingelijfd, werd dit door Fabius geweigerd.

Zou toch dit heilig Sacrament aan haar toegediend worden, dan moest een belijdenis in het midden der gemeente vooraf gaan; en daartoe was vooraf noodig dat Prisca onder de *catechumenen* of leerlingen werd toegelaten.

De eerstvolgende der bijeenkomsten, die door den drang en de vervolging der tijden, niet zoo dikwerf en geregeld als vroeger konden plaats hebben, was bestemd om de jonkvrouw als leerlinge aan te nemen.

Haar tante, zoowel als de presbyter, hadden haar gewezen op het groote gevaar waaraan zij zich ging blootstellen. Zij hadden haar gewezen op het weinig aantlokkende, voor velen zelfs afschuwelijke van de plaats der samenkomsten; maar Prisca liet zich van het eenmaal genomen besluit niet afbrengen. En als een bewijs dat het haar werkelijk ernst was, was haar gedrag jegens Miriam zoozeer veranderd, dat het haar tante, die haar nauwlettend gadesloeg, met verwondering vulde.

De trotschheid, die vroeger uit al haar handelingen sprak, had plaats gemaakt voor een toegeeflijkheid en zachtmoedigheid, die het meest in het oog viel in den omgang met Miriam.

Natuurlijk ontging dit ook de dienstmaagd niet, en terwijl deze zich verheugde over den veranderden goedstoestand van Prisca, beijverde zij zich door het voorkomen van Prisca's wenschen en door vele kleine

diensten, haar de overtuiging te schenken dat, waar in het geloof in den Christus een broeder- en zusterschap naar den geest ontstaat, de maatschappelijke verhouding van heer en dienstknecht, van vrouw en dienstmaagd, eerder versterkt dan verzwakt wordt.

Ook op Prudens, die na een kortstondig verblijf op het landgoed zijner moeder was teruggekeerd, maakte de veranderde gemoedsstemming van Prisca een diepen indruk en de jonkvrouw, door de natuur zoo rijk naar lichaam en geest begaafd, kwam hem zooveel liefelijker voor, nu een zekere eenvoud in de plaats was getreden voor het gevoel van eigenwaarde en de zucht om te behagen, die vroeger uit haar voorkomen zoo duidelijk spraken.

Toch achtte ook Prudens het oogenblik niet gunstig om Prisca in de gemeente, nu zij onder zoo grooten druk verkeerde, binnen te leiden en wyl het hem bleek, dat ook hij onmachtig was, die begeerte tegen te staan, nam hij zich voor in haar belang vooral dubbel waakzaam te zijn.

Van den ouden fossor had hij vernomen dat Hyphax wel teruggekomen was, om den dag der bijeenkomst te vernemen; maar niet ten onrechte vreesde hij dat die afvallige Christen, wiens levenswijze zoo geheel in strijd was met de eerste beginselen der Evangelieleer, den belijders der gemeente eer na- dan voordeelig zou zijn.

Toen hij dus overtuigd was dat Prisca's voornemen niet aan het wankelen kon gebracht worden, had hij, zonder Dionisius te verontrusten, in het geheim die maatregelen genomen, welke de gemeente tegen iederen overval naar hij meende konden behoeden; en op hetzelfde oogenblik toen Catulus zijn plannen smeedde had Prudens, met bovenmenschenlijke inspanning de gang, die van de

tweede verdieping naar de eerste geleidde en verder naar den aan Hyphax bekenden uitgang liep, door steenbrokken en grafzerken zoodanig versperd, dat iedere nadering van die zijde onmogelijk was.

Nauwelijks was de avond gevallen of men zag kleine groepjes mannen en vrouwen de woning van den fossor naderen, die op het herkenningswoord der Christenen onmiddellijk door den ouden Dionisius geopend werd.

Zeker waren allen met den weg bekend, want na een vluchtigen groot begaven zij zich naar de werkplaats van den ouden man, om door den ingang, waar wij vroeger Hyphax zagen binnengaan naar beneden af te dalen.

In het doolhof van gangen, dat de catacomden aanbod, had Dionisius op iederen hoek van den te volgen weg, in de daarvoor bestemde nissen, lampjes ontstoken; zoodat zelfs de oningewijde niet zou kunnen dwalen, en het licht steeds volgende, de plaats der bijeenkomst had kunnen vinden.

Tot op het laatste oogenblik had Dionisius uitgezien naar Hyphax, doch daar deze niet verscheen, was hij hoofdschuddend naar binnen gegaan en mede afgedaald om zich bij de gemeente te voegen, nadat hij de zerk, die den toegang verborg, zoo goed mogelijk op zijn plaats had gesteld.

In de ons reeds bekende kruisgang waren omstreeks driehonderd personen bijeen, die niet allen door het huis van den fossor waren binnengekomen, maar waarvan een deel langs een anderen weg de verzamelplaats had bereikt.

Terwijl de presbyter Fabius, nu met de Romeinsche toga bekleed, de namen zijner gemeenteleden afriep, kon men ontwaren hoe groote verwoesting de vervolging dagelijks in de gemeente aanrichtte. Vele getrouwe be-

zoekers toch ontbraken, en van de meesten heette het gedood, gevlucht, gevangen of een enkele maal ook, ontrouw geworden aan de oude belijdenis. Ook Prisca was tegenwoordig en haar was een plaats onder de catechumenen aangewezen. Prudens en zijne moeder hadden Miriam verzocht bij de jonkvrouw te blijven, omdat het vreemde van de omgeving wellicht niet zou nalaten een minder gunstigen indruk op Prisca uit te oefenen, en aan niemand was het beter toevertrouwd dan aan Miriam om Prisca, op de vele vragen die zij deed, te antwoorden.

De plechtige ernst, die op het gelaat van al de aanwezigen zichtbaar was, de eenvoudige houten tafel met lijnwaad gedekt en waarop nevens een offerschaal, bestemd om straks de giften der geloovigen in te zamelen, de schotel met brood en de beker, voor het heilig avondmaal bestemd, geplaatst waren, konden op nieuw Prisca overtuigen, dat alles wat men haar van de bijeenkomsten der Christenen had medegedeeld, niets dan laster was.

De ernst der aanwezigen toch moest alle gedachten aan uitzinnige of ontuchtige handelingen verbannen, terwijl de eenvoudige teekenen van het nachtmaal des Heeren in tegenspraak waren met de bacchanaliën of zwelgpartijen, waarvan men de Christenen betichtte.

Reeds maakte de gemeente zich gereed om staande de belijdenis des geloofs gezamenlijk uit te spreken, toen Prudens, die mede te vergeefs naar Hyphax had uitgezien, zich bij Miriam voegde.

„Hyphax, van wien ik u heden morgen sprak,” zeide hij fluisterend tot Miriam, „is niet gekomen. Ik vrees dat de bedoelingen van dien man niet zuiver waren, en ik heb heden dubbel spijt, dat Dionisius hem de plaats onzer bijeenkomsten heeft gegeven. Om op alles voor-

bereid te zijn, bid ik u mijn nicht in geen geval te verlaten. In een oogenblik van verwarring zou zij wellicht een verkeerden weg inslaan."

"Blijft gij dus bij de gedachte dat er vrees voor een overval bestaat?" vroeg Miriam.

"Ik weet het niet, men kan niet te voorzichtig zijn."

"Welnu, ik weet een eenvoudig middel om dit te voorkomen. Als gij eenige oogenblikken hier wilt blijven, zal ik weldra terug zijn."

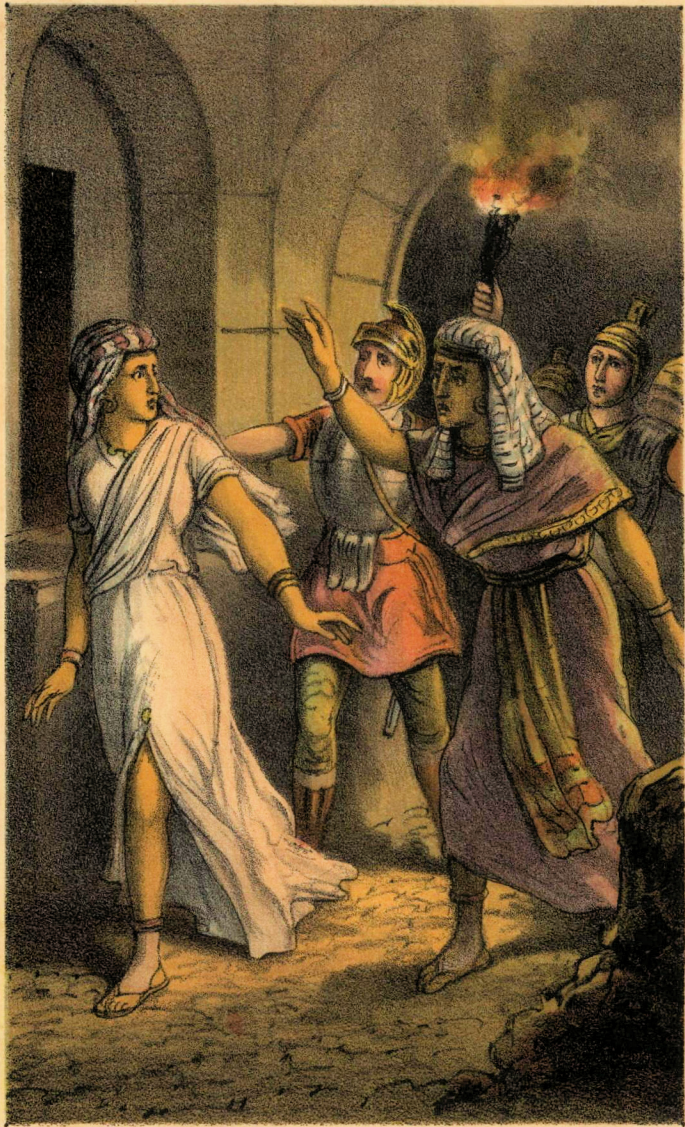
Zonder op Prudens' tegenspraak te letten verliet zij haastig de vergadering, en aan het eind van de gang gekomen zijnde nam zij de urn weg, waarin het katoen brandde, en plaatste die op den hoek van een dwarsgang, die een honderdtal schreden verder was. Terugkeerende nam zij de lamp die verderop geplaatst was en handelde daarmee eveneens, totdat zij de gang was genaderd die naar het huis van den fossor leidde.

Reeds wilde zij zich terugspoeden, toen zij op eenmaal een luiden gil uitstiet. Roerloos van schrik bleef zij een oogenblik staan, want op geen twintig schreden afstands verscheen plotseling de gestalte van Affa, gevolgd door een aantal krijgsknechten.

Als een tijgerin, die een lang beloerde prooi bespringt, zoo snelde de Egyptische op het voorwerp van haar lang gekoesterden haat toe.

Een oogenblik slechts was Miriam als versteend blijven staan, maar de gedachte aan het groote gevaar waarin Prisca, en met haar heel de verzamelde gemeente verkeerde, gaf haar plotseling de tegenwoordigheid van geest terug.

Als een gejaagde hinde vloog zij, meer dan zij liep, door de lange gangen, luid gillende, opdat het geluid van haar stem de gemeente opmerkzaam zou maken op

het dreigend gevaar, en steeds werd zij op den voet gevolgd door Affa.

Bij het eerst door haar verplaatste licht gekomen, schreeuwde zij zoo luid het haar mogelijk was, en die kreet, die tot in de verste gangen weerklonk, deed Prisca doodelijk verschrikt opstaan. Prudens greep haar echter bij den arm, en terwijl hij haar noodzaak te blijven zitten, riep hij den aanwezigen toe de lichten, die in nissen aan de wanden brandden, uit te blazen en zich niet te bewegen.

In een oogenblik was de geheele vergadering in het duister, ieder oogenblik vreezende de vijanden met hun brandende toortsen te zien verschijnen.

Meer dan een half uur werd in angstige spanning en in stil gebed doorgebracht, doch geen vijand verscheen; maar ook Miriam keerde niet terug. Er was geen denken aan, de gestoorde godsdienstplechtigheid onder die omstandigheden voort te zetten, en na een kort woord van den presbyter, werd besloten de catacomben te verlaten langs een der vele uitgangen, die aan Dionisius bekend waren.

Behoedzaam en steeds op overrompeling bedacht, vooruitgegaan door den ouden doodgraver, volgde men het licht dat hij ontstoken had en zonder ongeval bereikte de geheele verzamelde gemeente den bovengrond.

„Wat is er gebeurd? Waar is Miriam gebleven?“ waren de eerste woorden van de verschrikte Prisca, toen zij, begeleid door den presbyter en Prudens, het huis van haar tante had bereikt, waar de bediende, die de woning van de weduwe bewaakte, door de komst van het gezelschap niet verrast scheen.

Niemand kon op de laatste vraag het antwoord geven. Dit alleen was zeker, zij had door haar waarschuwing

een dreigend gevaar afgewend, en men vleide zich dat zijzelf zich in den doolhof van gangen aan de vijanden had kunnen onttrekken.

De hoop dat zij dien avond of zelfs in het nachtelijk uur zou wederkomen bleek ijdel, en met smart dacht de weduwe aan de waarschijnlijkheid dat de getrouwe dienstmaagd het slachtoffer was geworden van haar bezorgdheid en waakzaamheid.

De vrees van de diacones bleek, helaas, niet ongegrond.

Toen Miriam den laatsten kreet had geuit, was zij gestruikeld en Affa had zich op haar geworpen en haar zoolang omkneed tot de achterna komende krijgsknechten het meisje, dat op geen tegenweer was bedacht, gebonden hadden.

Terwijl Affa zich in het gezicht van haar gebonden en op den grond geworpen slachtoffer verheugde, spoedden de soldaten op aanwijzing van Affa, de gang in, die naar hare meening naar de plaats van bijeenkomst moest leiden. Aan het eind echter gekomen zijnde, was geen licht dat hun kon aanwijzen in welke richting zij verder moesten gaan. Te vergeefs dwaalden zij dus, bij het licht hunner walmende fakkels eenigen tijd voort, totdat zij vreesden geheel den weg te verliezen; en zeker hadden de krijgsknechten de gemeente overvallen, wanneer zij niet, door den inval van Miriam, en afgaande op het in de nis geplaatste baken, de verkeerde gang waren ingeslagen.

Na vele vruchteloze pogingen nam de bende den terugtocht aan, de arme Miriam, die het honend spotten en de vragen der krijgslieden onbeantwoord had gelaten, als eenige prooi medevoerende.

De onderneming door Catulus geleid had nog minder gevolg.

Voorafgegaan door Hyphax, had de overste zich met een sterke bende in de gang begeven om de Christenen, wanneer zij, opgeschrikt zouden beproeven te ontkomen, gevangen te nemen.

Reeds had het Catulus veel moeite gekost zijn bijgevoegde soldaten bij het walmend licht der toortsen tot het binnengaan der oude grafgewelven te bewegen; doch eindelijk weigerden zij, trots alle bedreigingen en het uitzicht op groote belooningen, den tocht voort te zetten.

Door geen brandende urnen geleid, zag Catulus spoedig in, dat de onvolledige kennis van Hyphax hem en zijn troep weldra den weg in dat doolhof van elkander kruisende gangen zou doen verliezen.

„Ik begin te gelooven,” sprak de door teleurstelling verwoede Catulus, „dat gij met opzet ons hier laat rond-dolen; want het is reeds de tweede maal, dat ik hier hetzelfde opschrift lees.”

En Catulus wees naar een grafschrift, dat in een steen op den hoek van een der vele gangen was uitgehouwen.

„Ik ben zelf den weg bijster geworden,” antwoordde Hyphax, „maar van dit grafschrift uit, zal ik het nu wel vinden.”

„Welnu, ga gij ons vooruit! Noem dezen fakkel meê, en als gij zeker zijt den rechten weg gevonden te hebben, kunt gij terug komen en ik zal u volgen.”

Hoe ongaarne ook, was Hyphax genoodzaakt de gewelven, die hem zooveel vrees inboezemden, alleen verder door te dringen. Met verhaasten tred volgde hij de breede gang die allengs opwaarts liep. Het kon nu niet missen of hij was op den rechten weg, die naar de trap voerde en naar de volgende verdieping geleidde. Daar bij die dwarsgang moest het zijn! Maar tot zijn verbazing zag Hyphax zich hier den verderen doortocht versperd. De

gang was gesloten door puin en steenen, en er bleef niets anders over dan op zijn schreden terug te keeren en een andere dwarsgang in te slaan. Doch aan het eind gekomen had hij een kruispunt bereikt, vanwaar hij zich dieper in het doolhof kon wagen, doch hoe hoog hij den fakkel ook boven het hoofd hield om zoo ver mogelijk te zien, kon hij noch de trap noch het eind der gangen ontwaren.

Er schoot niets anders over dan tot Catulus terug te keeren, wiens toorn hij terecht vreesde.

De diepe stilte, door niets gestoord, vervulde Hyphax, die was blijven staan, met ontzetting. En waar hij rondblikte, alles sprak van de honderden en duizenden doden, die daar achter de steenen in de wanden den grooten dag des Heeren verbeidden.

Met een vloek keerde Hyphax zich om en met huivering hoorde hij hoe de echo in die eindelooze gangen het geluid van zijn stem teruggaf. Hyphax haastte zich om weer te midden van levende wezens te komen, totdat hij op eens bemerkte in een gang te zijn, die hij nog niet betreden had. Een deel van den wand was met afbeeldingen in kleuren versierd, en dit had hij tot nog toe niet aangetroffen. Veel tijd tot beschouwen was er niet. Zijn toorts werd al korter en korter. Hij moest terug en wel met spoed, wilde hij het gezelschap van Catulus, dat niet ver van den ingang hem wachtte, terugvinden. Doch hoe hij liep en zocht, de breede gang die hij alleen was ingegaan kon hij niet terugvinden, en de toorts werd onheilspellend kleiner!

Het koude zweet pareide hem op het voorhoofd, terwijl hij zoo snel voortging als de vlam van den fakkel, die ieder oogenblik dreigde uit te dooven, gedoogde.

Met ontzetting schoten hem de woorden te binnen van

den ouden Dionisius, dat wie in dit doolhof het spoor kwijt raakte, een verloren man was.

Een oogenblik bleef hij staan om de wanden van de gang, waarin hij zich bevond nauwkeurig op te nemen, ten einde het verloren spoor terug te vinden; en terwijl hij daar stond, waarschuwde de smeltende talk, die van den fakkel op zijn hand druppelde, dat nog weinig tijds, hoogstens een kwartier hem van de duisternis scheidde.

Zoo luid mogelijk schreeuwde Hyphax den naam van den overste en luisterde angstvallig of hij ook eenig antwoord vernam. Maar het geluid stierf weg in de lange gangen of kaatste terug, en de stilte van het graf drukte daarna met te meer zwaarte op den wanhopenden Hyphax.

Eindelijk was ook de laatste vlaswiek verbrand, en de grafstilte ging nu met de diepste duisternis gepaard.

Nog gaf Hyphax den moed niet op. Al tastende langs de wanden liep hij voort, steeds hopende aan het eind van een gang het schijnsel te zullen ontwaren van de fakkels, die Catulus' soldaten bij zich hadden. Maar bij iederen hoek, dien hij bereikte, wachtte hem een nieuwe teleurstelling.

Uitgeput van vermoeden zink hij ten slotte neer, lang nadat Catulus, het wachten moede en niet anders denkende dan dat Hyphax hem had bedrogen, met zijn soldaten onverrichterzake was afgetrokken.

HOOFDSTUK XIX.

In den kerker.

Onder der toeloop van een steeds aangroeiend getal nieuwsgierigen werd de ongelukkige Miriam door de soldaten voortgesleept. Verwoed, omdat de onderneming was mislukt en de toegezegde belooning voor het grootste deel hun zou ontgaan, wreekten zij zich op de Christin, die onder al den smaad en de beledigingen, zoowel van Affa als van de voorbijgangers, die zich in het avonduur langs de straten van Rome voortbewogen, met een waardige kalmte en innerlijke blijdschap het vreeselijk lot tegemoet ging, dat den gevangenen Christenen steeds wachtte.

Met kalmte, omdat zij zich een dusdanig lot als een zekere weldaad had voorgesteld; met blijdschap, omdat de vruchteloze pogingen der soldaten om den toegang tot de bijeenkomst der Christenen te ontdekken, haar de verzekering gaven, dat de vrienden zich in veiligheid bevonden.

Onder slagen en stooten voortgedreven bereikte Miriam met den stoet de gevangenis, om daar voorloopig te worden opgesloten.

Die gevangenis, waarvan er onderscheidene te Rome waren en enkele nog heden te zien zijn, verschilde hemelsbreed met de gevangnissen van onzen tijd, die voor landloopers en bedelaars een uitlokkend verblijf schijnen te zijn.

Zij bestond uit twee vierkante, boven elkander liggende en uit steen gehouwen onderaardsche vertrekken. Een ronde opening in de zoldering was bestemd om licht

en lucht door te laten, terwijl door dezelfde openingen de gevangenen werden neergelaten en hun voedsel werd verschaft. Op den bodem van dien kuil, zooals deze plaats terecht kon genoemd worden, waren niet zelden scherven van aardewerk geworpen, wat den gevangenen, die meerendeels blootsvoets waren, ondragelijke smarten veroorzaakte en den grond ten eenenmale ongeschikt maakte voor slaappleats.

Wanneer het bovenste vertrek vol was, werden de later komende gevangenen in het daaronder liggende gelaten, en men kan zich voorstellen hoe weinig lucht en licht daar binnendrong.

IJzeren ketenen met zware ringen, in den muur vastgeklonken, waren bestemd om hen, van wie eene poging tot ontvluchten te vreezen was, iedere gelegenheid daartoe te benemen.

Toen Miriam langs een ladder, die onmiddellijk achter haar werd opgetrokken, in dat verblijf van ellende was nedergedaald, had zij bij het schijnsel van de fakkel der wachters, die haar beneden brachten, in der haast menig gezicht herkend van Christenen, die in de laatste weken de bijeenkomsten niet hadden bijgewoond.

Nadat de wachters, die zich verder over haar niet bekommerden, vertrokken waren, bleef zij in volslagen duisternis staan, niet wetende wat zij verder zou aanvragen, toen zij bij de hand werd gegrepen, en een onbekende stem haar toeriep: „Voorzichtig, mijn dochter, op eenige schreden afstands is de opening die naar den benedensten kuil leidt. Zet u hier neer en vertel ons waarom men u hier heeft gebracht. Is het ook om den naam en de zaak onzes Heeren dat u smaadheid wordt aangedaan?”

Miriam, in de duisternis bij de hand geleid, zette zich

naast den onbekende neder en antwoordde: „Geloofd zij de Heere Jezus Christus, dat Hij mij, onwaardige dienstmaagd, heden heeft willen gebruiken om Zijn kudde aan de vervolgers te doen ontkomen.”

„Amen!” spraken vele stemmen, en dat „Amen” werd herhaald door hen, die in het lager gelegen vertrek waren opgesloten.

„Vertel ons, zuster, uw wedervaren,” werd daarop van onderscheiden zijden gehoord, en Miriam, die gevoelde hier voor een aantal personen te spreken die eenzelfde Heiland beleden, was niet angstvallig om de gebeurtenissen mede te deelen, die wij hierboven beschreven.

Toen zij haar verhaal geëindigd had, ging een juichkreet op van de tot den marteldood bestemde broeders en zusters, wien men niets anders ten laste kon leggen, dan dat zij weigerden de knieën te buigen voor de afgoden, en alleen hun zaligheid verwachtten van een in de oogen der Romeinen oproerigen en gekruisigden Jood.

Velen van hen, die rondom Miriam neergezeten waren, hadden familiebetrekkingen of dierbare vrienden, die eenige uren te voren gevaar geloopen hadden in de handen van Catulus' krijgsknechten te vallen. Hoe onverschrokken zij zelf den marteldood tegemoet gingen, verheugden zij zich, dat Miriam als een middel in 's Heeren hand gebruikt was om vele medegeloovigen van den dood te redden, en die vreugde uitte zich door een psalm des lofs.

Wij mogen het betreuren dat noch de zangwijzen noch de juiste bewoordingen bewaard zijn gebleven van de psalmen, zooals de Christenen die in de eerste eeuwen hebben gezongen. Enkele lofliederen heeft de Roomsche kerk aan die Christenen toegeschreven, doch de ge-

schiedkundige juistheid daarvan valt moeielijk te bewijzen. Toch staat vast dat de Christenen onder Diocletianus voor den openbaren eeredienst, zoowel vóór als tijdens de vervolging, hun kerkliederen hebben ontleend aan de heilige dichters van den ouden dag.

Nauwelijks had een der gevangenen het lofied aangeheven, of allen stemden in, en uit dien onderaardschen steenklomp steeg een „Halleluja” op, zooals in geen kathedraal gehoord wordt. Geen orgeltonen of snarenspeel gaven aan dat gezang bezieling, gevoel en leven; maar oprechte harten, door de almachtige hand Gods uit vrijen en slaven, tot Zijn dienst gewekt en met liefde voor Zijn naam bezielde, juichten Hem ter eere, die hen straks door den marteldood heen, deelgenooten zou maken van Zijn eeuwige heerlijkheid.

En ter nauwernood was het gezang verstomd, of de ellendigen, die daar beneden in vuil en lompen, te midden van de kille muren, waarlangs het water neerdroop, waren neergezeten, vernieuwden het gezang.

Te vergeefs riepen de verwoede wachters van boven, en maanden zij de gevangenen tot stilzwijgen aan; de Christenen stoorden zich aan hun bedreigingen niet.

De zekerheid, dat weinige dagen, misschien nog maar weinige uren hen scheidden van de heerlijke toekomst, die hun geestesoog in de duisternis der gevangenis aanschouwde, maakte hun tongen los, en met een opgewektheid, door de bewakers aan uitzinnigheid toegeschreven, zongen zij bij aanvang het lofied, dat zij op heerlijker wijze voor den troon des Lams zouden herhalen.

Geen klaagzang van een bedrukten geest werd gehoord; maar lofliederen, die in den mond van bruiloftsgasten passen, die zich gereed maken de feestzaal der eeuwige vreugde binnen te treden.

Slechts even had Miriam de aanwezigen gezien en zooals wij reeds zeiden, enkelen van aangezicht herkend, en hoewel zich onder die gevangenen gegoede personen bevonden, bestond toch het meerendeel uit ellendigen, die met verlangen naar het eind hunner verdrukking uitzagen. Grootendeels slaven of slavinnen, van der jeugd af aan gekweld, voortgezweept, tot harden ingespannen arbeid veroordeeld, dikwerf minder geacht dan de huisdieren van heer of meesteres, aan familiebetrekkingen ontrukkt en als koopwaar behandeld, als pariah's en verworpelingen beschouwd, had de leer der Apostelen door Gods geest hun een hemel van zaligheid geopend, had het Christendom hun een Middelaar gepredikt, die van den troon Zijns Vaders was nedergedaald om den minste van hen gelijk te worden, om door de aanneming der knechtsgestalte in een bloedige offerande een eeuwige verlossing teweeg te brengen.

En die Jezus, in wien zij hadden geloofd, wiens naam zij hadden aangenomen, in wiens gemeente zij door den doop waren ingelijfd, stond gereed hen straks te ontvangen in zijn hemelsche heerlijkheid!

Hoe zou dan marteling, kruis, of wilde dieren hen kunnen afschrikken! Slechts een spanne tijds scheidde hen van het Vaderhuis, waar zij eeuwig van aardsche ellende en vervolging bevrijd zouden zijn.

Wanneer het gezang eenige oogenblikken zweeg, was het om elkander op te wekken en de groote daden Gods te vermelden, die Hij aan hen verheerlijkt hadt. Allen stemden samen in de belijdenis van den gekruisigden Christus, die hen niet alleen verlost had uit de slavernij der zonde, maar ook uit die van hardvochtige meesters, om hen straks te bekleeden met witte kleederen, en hun den palmtak der overwinning in de hand te geven.

Dat blij vooruitzicht vervulde hun harten met vreugde, en zekerlijk smaakte Miriam een hooger genot, dan het gezin van de weduwe van Anthonius, dat over haar treurde, kon vermoeden.

HOOFDSTUK XX.

De rechtspleging.

Met woede en spijt dat zijn onderneming zoo deerlijk was mislukt, had Catulus zijn manschappen afgedankt en zich huiswaarts begeven. Het verraad van Hyphax was, zoo hij meende, alleen van die mislukking oorzaak, en daarmede alle hoop om de geheele christengemeente met één slag te treffen vervlogen. Zoolang hij geen gids kon vinden, volkomen vertrouwd met het doolhof der onderaardsche grafgewelven, was er geen denken aan het plan uit te voeren, waarvan hij zich zooveel voorstelde, en zulk een gids moest hij alleen onder de Christenen zoeken. Hoe moeielijk het viel een Christen tot verraad der broederen te bewegen was hem op nieuw, zoo dacht hij, door Hyphax bewezen.

Met ongeduld wachtte hij op Affa en den aanvoerder, die het huis van Dionisius zouden binnendringen. Wellicht waren die gelukkiger geweest! Maar ook in die verwachting werd hij teleurgesteld; want toen Affa, wier boosaardige blijdschap zich door den gloed harer wangen verried, hem de gevangenneming van Miriam vertelde, haalde hij minachtend de schouders op.

Wat betekende de gevangenneming van die dienst-

maagd in vergelijking met het grootsche plan dat hij zoo lang te voren reeds had beraamd!

Dat de dienstmaagd van Prisca tot de secte der Christenen behoorde wist hij reeds lang, en het zou hem volstrekt geen moeite gekost hebben Miriam voor den rechter te brengen, als hij niet had gevreesd dat dit aan zijn zaak bij Prisca weinig bevorderlijk zou zijn.

Grooter waarde hechte hij aan het onschadelijk maken van Prudens. Maar iedere poging om dien gehaten mededinger in zijn macht te krijgen bleek ijdel.

Toch zou de gevangenneming van Miriam voor hem eenige waarde kunnen hebben, meende Affa, en kon hij door deze dienstmaagd vernemen waar Prisca zich bevond, en om welke redenen zij zich uit Rome verwijderd had.

Daar die opmerking hem alleszins juist voorkwam, begaf Catulus zich den anderen morgen naar de openbare rechtsplaats, waar Miriam wegens overtreding der keizerlijke decreten zou terecht staan.

Al was de veroordeeling steeds zeker, toch liet men te Rome niet na de vormen der rechtspraak in acht te nemen.

Waar het een beschuldiging tegen een Christen gold behoefde de rechter zich door een langdurig getuigenverhoor niet te vermoeien. De oprechte Christen liet nimmer na, zijn Heer en Heiland openlijk te belijden en getuigenis af te leggen van zijn onwankelbare hoop. Toen Miriam uit den kuil gehaald en met eenige anderen voor den rechterstoel gebracht was, moest reeds haar antwoord op de allereerste vraag haar veroordeeling ten gevolge hebben.

„Zijt gij Christin?” vroeg haar de rechter, die op een verhevenheid in het rechthuis was gezeten.

„Ja, heer!” was het korte, veelzeggende antwoord van Miriam.

„Gij kent de decreten des Keizers, niet waar? Zijt gij bereid de verderfelijke secte der Christenen te verlaten en den Goden te offeren?”

„Hoe zou ik kunnen,” antwoordde Miriam, „Zou ik mijn Heiland verloochenen om daarna mijn ontrouw bitterlijk te beweenen, dat zij verre.”

„Gij weigert dus? Weet ge wel wat u boven het hoofd hangt, wanneer gij in die weigering volhardt? Bedenk u wel, ge zijt nog jong, en het leven is zoet!”

„Zooveel bekoorlijks kan het leven niet hebben, dat het maar in de verte zelfs te vergelijken is met de heerlijkheid, die mij bij mijnen hemelschen Bruidegom wacht!” was het antwoord van Miriam, terwijl zij de oogen ten hemel sloeg.

Schouderophalend wendde de rechter zich van haar af.

„Hetzij men één of honderd ondervraagt, het antwoord komt steeds op hetzelfde neer,” meesmulde hij, en met verheffing van stem vervolgde hij:

„Veroordeeld wegens ongehoorzaamheid aan het bevel des keizers! Breng haar weg naar het Colliseum, om haar vonnis bij het feest ter eere van Cesar, te ondergaan!”

Het volk dat die openbare terechtzitting bijwoonde, juichte die uitspraak toe en keek met belangstelling uit naar een volgende beschuldigde die zou worden voorgebracht.

Niemand lette meer op de ongelukkige Miriam, wier vonnis in zoo weinige oogenblikken was geveld.

In andere gevallen zou de rechter wellicht een of meer barbaarsche martelingen hebben voorgescreven om de eenvoudige maar kloeke belijders zoo mogelijk tot afval te bewegen; martelingen waarvan de beschrijving de haren te bergen doet rijzen en die ter nauwernood geëvenaard worden door de folteringen, twaalf eeuwen later

door de Inquisitie „Ad majorum Dei gloriam” op de belijders van den Christus toegepast.

Maar de *munus* zou over drie dagen plaats hebben, namelijk de spelen, waarbij de Christenen met wilde dieren zouden kampen, en voor dat doel kon men geen door folteringen verminkte personen gebruiken.

Bewust van het verschrikkelijk lot dat haar wachtte, liet Miriam zich gelaten wegvoeren.

Ter nauwernood had men haar in een der kale vertrekken geplaatst, die zich onder de gemetselde zitplaatsen van het Colliseum bevonden, of Catulus, voor wie de wachters eerbiedig bogen, trad binnen. Na eenige oogenblikken Miriam te hebben beschouwd, die in bidde houding voor de steenen bank neergeknield lag, riep hij haar bij den naam. Verschrikt zag Miriam op en opstaande week zij terug bij het zien van den haar welbekenden overste.

„Ge behoeft voor mij niet te vreezen, Miriam,” sprak Catulus. „Ik kom hier met de beste bedoelingen, en wanneer gij naar reden wilt luisteren en mijn voorstellen wilt aannemen, kan ik door mijn invloed wellicht het verschrikkelijk lot, waartoe ge heden veroordeeld werd, van u afwenden.”

Daar Miriam op die toespraak bleef zwijgen, vervolgde Catulus: „Gij waart in dienst van een jonkvrouw, voor wie ik groote achting en genegenheid koester. Gij weet dat zij Rome voor eenigen tijd verliet, nadat zij mijn oprecht gemeente voorstellen van de hand wees. Men heeft mij verteld, dat gij niet zonder invloed zijt bij Prisca, de dochter van den Senator, en ik zou er prijs op stellen, wanneer de jonkvrouw in plaats van den verkeerden indruk te behouden dien mijn voorstel aanvankelijk op haar maakte, dit nog eens in overweging

wilde nemen. Zeg mij daarom waar zij zich bevindt, en wanneer gij op u wilt nemen, haar voor mij te winnen, dan zal de vrijheid uw belooning zijn. Zonder dat het u eenigszins verbindt, neem ik op mij te verklaren, dat gij het Christendom hebt verlaten en tot den godsdienst des Keizers zijt overgegaan, en die verklaring alleen zal voldoende zijn, om u de vrijheid weer te geven."

"Ik dacht, mijnheer," antwoordde Miriam verontwaardigd, „dat gij de Christenen beter kent. Zoudt gij werkelijk gelooven, dat ik mijn vrijheid koopen zou door uw belangen te dienen, die mijn meesteres niet anders dan schadelijk zouden zijn? Denkt gij waarlijk dat ik den dood vrees of dat ik dien zou trachten te ontgaan op eene valsche verklaring van uw zijde? Gij vergist u zeer! Ik heb mijn Heer en Heiland reeds jaren lang in zwakheid en vreeze gediend, en de gedachte dat ik Hem, die mij zooveel liefde bewees, ontrouw zou worden, doet mij reeds beven. En zou ik dan om aardisch gewin, of om wellicht voor weinige dagen mijn leven te verlengen mij zelve van de gunst mijns Gods en den vrede mijner ziel berooven?"

„Over de heerlijkheid die u wacht, zult ge straks wel anders oordeelen, als uw vonnis zal voltrokken worden," antwoordde Catulus schamper, „en ik geloof dat hetgeen gij van uw Heer en Heiland, zooals ge den gevloekten Nazarener noemt, in uw leven reeds genoten hebt, ook niet zeer begeerlijk was."

„Ik heb dikwerf om Zijns Naams wil smaadheid moeten lijden en mishandelingen ondergaan, maar één uur van Zijn zalige nabijheid vergoedde al mijn leed en gaf mij moed om op nieuw van Zijn liefelijkheid te getuigen."

„Gij spreekt als allen, die tot uw secte behooren en

veroordeeld werden. Waaruit blijkt die tegenwoordigheid van uw Jezus, toon mij dit eens!" riep Catulus ongeduldig uit.

„Dit is juist de groote verborgenheid der godzaligheid, die onze Heiland in de harten Zijner kinderen werkt," antwoordde Miriam. „Niemand, die van de wereld is ziet Hem, en toch is Hij ons nabij, hier en overal waar wij ons bevinden, in de duistere gevangenis zoowel als op het vrije veld. Zijn nabijheid wordt hier gevoeld!"

Miriam had de handen op de borst gevouwen en de oogen naar het donker gewelf van haar gevangenis opgeslagen.

„Hetzelfde vernam ik voor eenige jaren uit den mond van Diodorus, toen zijn meester te Milete hem veroordeelde om doodgegeeseld te worden. Ook die slaaf, die steeds den goden had geofferd, was door den waanzin uwer secte aangetast en te vergeefs beproefde ik hem van die onzinnige denkbeelden terug te brengen."

Op het hooren van den naam van Diodorus was het alsof een schok door Miriam's leden voer.

„Hoe noemdet gij dien slaaf, mijnheer?" vroeg zij. „Weet gij ook uit welke landstreek hij afkomstig was?"

„Ik meen uit Bithynia. Zijn vader was ter dood gebracht, omdat hij een opstand tegen het keizerlijk gezag en den landvoogd had uitgelokt. Hij vertelde ook dat zijn moeder en zuster, evenals hij zelf, als slavinnen waren verkocht. Doch gij ontstelt! Wat heeft de geschiedenis van dien slaaf met de uwe te maken?"

„O, mijnheer," sprak Miriam de handen uitstreckende naar Catulus, „ik bid u, zeg mij, hoe zag die Diodorus er uit, noemde hij u geen namen?"

„Denkt ge," antwoordde Catulus, „dat ik hier kwam

om uw verblijf in de gevangenis door vertellingen te veraangenamen?"

„Ach, mijnheer, wees niet zoo wreed! Ik had een broeder, die dien naam droeg, en wat gij reeds zeydet doet mij hopen, dat ook hij tot den godsdienst, waarin mijn ouders hem onderwezen, is teruggekeerd!"

„Nu, dan heeft hij daarvoor ook het loon gekregen dat zijn afval van de goden verdiende; want zooals ik zeide, hij werd doodgegeeseld!"

Miriam scheen den spot, die in Catulus' woorden lag, niet op te merken. Integendeel scheen die wreede straf-oefening haar met geestdrift te bezielen, want op de knieën neervallende riep zij uit: „Ik dank u, Heere Jezus, dat Gij ook mijn broeder verwaardigd hebt, getuigenis van Uwen heerlijken naam af te leggen en een plaats hebt gegeven onder de verlostten. Bespoedig ook het uur mijner ontbinding! Kom, Heere Jezus, kom haastelijk!"

Catulus had de gedaante van Miriam, zooals zij daar lag neergeknield, de handen en het gelaat ten hemel gekeerd, eenige oogenblikken met verbazing aangestaard; maar inziende dat zij wel het meest ongeschikte werktuig zou zijn om hem in zijn plannen te dienen, verwijderde hij zich wrevelig.

„De demonen hebben haar zinnen verward, of wel de aanbidding van den ezelskop heeft haar waanzinnig gemaakt," sprak hij bij zich zelve. „In ieder geval is het noodig dat zulk onkruid uitgeroeid wordt!"

HOOFDSTUK XXI. .

Één in Christus.

In het eenvoudig landhuis van den presbyter Fabius, waar de weduwe van Anthonius met Prudens en Prisca, den volgenden morgen na de gestoorde samenkomst in de grafgewelven, waren teruggekeerd, heerschten rouw en droefheid.

Voor allen, die Prisca eenige weken vroeger hadden gezien, was het duidelijk, dat er een groote verandering had plaats gevonden. Was er in den gedachtengang der Romeinsche maagd, door de besprekingen met den geleerden Fabius en onder de moederlijke leiding harer tante, al een geheele omkeer ontstaan, en had de lezing en overpeinzing der gewijde Schriften, bij het licht des Heiligen Geestes, haar langzamerhand rijp gemaakt om belijdenis af te leggen van de hoop, die in haar was gewekt; de nachtelijke gebeurtenis die wij verhaalden, had niet nagelaten een diepen indruk bij haar te weeg te brengen.

Door eigen aanschouwing overtuigd, dat alles wat men van de Christenen verhaalde slechts laster was, had zij in de toewijding van Miriam, om voor de veiligheid der gemeente te waken, het bewijs gezien van de oprechte liefde, die de Christenen onderling voor elkander koesterden. En waar Prisca, door het eenvoudig onderwijs van Fabius, onder biddend opzien tot den voor haar vroeger onbekenden God, dieper werd ingeleid in de geheimen van Gods genadeplan, verloor zij met den dag allen eigenwaan en werden de eigenschappen waarop zij zich

vroeger zou hebben beroemd, in haar oog zoovele blinkende zonden; klein in eigen schatting werd zij, om met den apostel Paulus te spreken, wiens geschriften zij bij voorkeur onderzocht, arm en naakt, ja zelfs verdoemelijk voor dien heiligen en rechtvaardigen God. De eenvoudige, als niets geachte dienstmaagd Miriam, wier hulpvaardigheid zij thans moest missen, rees in haar schatting als een oudere zuster die, meer beweldadigd en langer dan zij op den weg des hemels, zich voor haar had opgeofferd.

„Ik heb nog zooveel goed te maken bij Miriam,” sprak Prisca tot den ouden Fabius, die van de stad was teruggekeerd, waar hij, in de eenvoudige kleedij van een buitenman, en onder de menigte onopgemerkt, getuige was geweest van Miriams veroordeeling.

„Zou het werkelijk onmogelijk zijn haar te redden van het vreeselijk lot dat haar wacht? Antwoord toch, vader! Zouden de wachters ongevoelig blijken, ook als gij hun een som gelds aanbodt, die hun stoutste verwachtingen te boven ging? Gij weet, dat ik over een groot vermogen kan beschikken, en ik zou mij gelukkig achten, daarmede Miriam te kunnen vrijkopen.”

De oude Fabius schudde mistroostig het hoofd.

„Neen, mijn dochter,” sprak hij, „met geld is daar niets aan te vangen. Men zou het aannemen en de voorwaarden waarop het gegeven werd, niet nakomen. Slechts één ding kan men er mede bereiken en dat is dat men den dag vóór de *munus*, toegang krijgt tot de gevangene, zonder dat men al te scherp toeziet op de bezoekers. Want wanneer men onder die bezoekers Christenen opmerkt, die in deze wereld nog iets te verliezen hebben, zal men niet verzuimen op hen de hand te leggen.”

„Welnu, ik ben nog geen Christin, ik heb noch beklijdenis afgelegd, noch den heiligen Doop ontvangen,”

sprak Prisca; „als ik de bewakers dus genoeg geld aanbied, kan ik Miriam nog eenmaal zien en, ik wil het eerlijk bekennen, haar vergeving vragen voor al de onaangenaamheden en de moeite, die ik haar heb aangedaan. Ik zal haar zeggen dat ik nog in duisternis ronddoelde, toen ik haar als een mijner slavinnen behandelde, en zal haar vragen haar als een zuster te mogen omhelzen.”

„Tegen zulk een voornemen moet ik mij bepaald verzetten,” kwam nu Prudens tusschenbeide. „De overste Catulus, wiens plannen niet onbekend zijn, zoekt ons aller ongeluk. Wellicht weet hij reeds dat gij, Prisca, een samenkomst der Christenen hebt bijgewoond. Dit alleen is reeds voldoende om u schuldig te maken aan overtreding van de decreten des keizers, en u aan zijn wraak over te leveren. Voor het eerst doe ik een beroep op uw genegenheid; in bijzijn van mijn moeder en onze waarden presbyter, smee ik u, als gij eenige liefde voor mij gevoelt, u niet onnoodig in zoo groot gevaar te begeben. Miriam, daar kennen wij haar allon reeds te lang voor, zal de toekomst haars Heeren niet tegemoet gaan met wrok in het hart. Miriam is Christin even als mijn moeder, en zooals gij, Prisca, eenmaal zijn zult.”

„Ik vroeg reeds om door den Doop in de gemeenschap der Christenen te worden opgenomen,” antwoordde Prisca.

„Maar zoudt gij, zoo noodig, uw leven veil hebben voor de belijdenis onzes heeren?” vroeg Prudens, terwijl hij de hand van de jonkvrouw in de zijne nam.

„Dat zou ik!” zeide Prisca, „althans ik geloof het wel, doch onder beding van Gods genade, want onze Heere Jezus zelf zou daartoe moed en bereidwilligheid tot overgave moeten geven.”

„Prisca heeft juist geantwoord,” sprak hierop Prudens' moeder, „in eigen kracht kunnen wij niets doen. Voor

's Heeren naam uit te komen, daarvoor te lijden, is ook genadegave!"

„Hoor eens, kinderen," sprak daarop de oude Fabius, „als het eenigszins mogelijk is zal ik beproeven onze zuster Miriam te spreken. Gaarne zal ik gebruik maken van het aanbod van Prisca om, waar ik tegenstand ondervind, dien door geld uit den weg te ruimen. Ik heb als presbyter, een bijzondere roeping bij Miriam te vervullen, al is die niet zonder gevaar. Dan zal ik haar tevens uw zustergroet overbrengen, hoewel ik weet dat dit in haar gevoelens voor u, die steeds trouw en liefde waren, niets zal kunnen veranderen.

„Wilt gij onze zuster op een voor u minder gevaarvolle wijze een laatsten groet toebrengen, dan blijft de gelegenheid open haar in het arena te zien. Morgen reeds zal het feest ter eere van den Keizer, die zich goddelijke eer laat bewijzen, een bijzondere wijding ontvangen door het vergieten van het bloed van onze broeders en zusters."

„Gij weet, vader Fabius, dat ik mij steeds met afschuw heb afgewend van die bloedige tooneelen. Hoe zou ik nu de kracht hebben den marteldood van Miriam te aanschouwen?"

„Gij hebt gelijk, mijn dochter. Voor u die nog te veel op de lichamelijke folteringen ziet, zijn zulke tooncelen afschuwwekkend. Wanneer ge echter alleen op de heerlijke toekomst, die Miriam over eenige uren wacht, zoudt kunnen zien, dan zoudt gij, zij het ook met een traan in het oog, medejuichen met hen, die bij het naderen van den dood, in de genade huns Verlossers zullen roemen."

En het woord richtende tot Prisca's tante, vervolgde de presbyter: „Gij kunt voor Miriam niets meer doen! Alleen gedenk haar in uw gebeden en vraag den Heere

onzen God dat Hij haar kracht geve, om haar lichaam blijmoedig over te geven. Voor eenige uren ga ik u verlaten, wellicht kan ik, behalve bij Miriam, nog bij andere broeders of zusters mijn roeping als herder vervullen."

Door den presbyter voorgegaan, knielden allen neer en stemden in met zijn gebed, dat hem een behouden terugkomst mocht geschonken worden.

HOOFDSTUK XXII.

Strijd en zegepraal.

Na het vertrek van Catulus had Miriam zich rustig neergezet op de steenen bank, die haar tevens tot legerstede moest dienen. Van het zwarte brood, dat de bewaker haar bracht gebruikte zij weinig, want niettegenstaande zij in het laatste etmaal geen voedsel had genoten, gevoelde zij daaraan toch weinig behoefte. Alleen nam zij eenige teugen uit de waterkruik, die haar met het brood gebracht was. Daar er van rust in den afgelopen nacht bijna geen sprake was geweest, en de natuur haar rechten deed gelden, knielde zij neder om zich na het gebed aan den slaap over te geven.

Daar het niet de eerste maal was, dat Miriam zich op een harde legerstede moest neerleggen, schikte zij zich ook thans zoo goed mogelijk in haar lot; en terwijl zij dankbaar herdacht hoe het bezoek van den vijandigen Catulus nog had moeten strekken om haar een blijde

tijding te doen vernemen, sliep zij weldra zoo rustig, als lag zij op een donzen peluw.

Hoewel zij reeds verscheiden uren geslapen had, kwam het Miriam, toen zij plotseling wakker werd voor, als had zij slechts weinige oogenblikken de oogen gesloten.

Diepe duisternis heerschte nog in het vertrek, waar de frissche koele nachtlucht door het met ijzeren spijlen voorziene boogvormige venster vrij binnendrong. Hui-verend van koude ging Miriam overeind zitten, terwijl zij haar kleederen zoo schikte dat deze haar zooveel mogelijk tegen de koude konden berschermen.

Geruimen tijd zat zij daar en in haar overpeinzingen herinnerde zij zich het ouderlijk huis in zoo duidelijke trekken, als nimmer in haar droomen geschied. Hoewel reeds een twintigtal jaren waren voorbijgesneld, zag zij de gestalte haars vaders die haar omhelsde, toen de krijgsknechten hem voor altijd uit den huiselijken kring sleurden. Voor haar verbeelding zag zij op nieuw haar moeder, die hem tegen de vijanden wilde beschermen en het ontstelde gelaat haars broeders, die zich angstvallig aan haar kleederen vastklemde.

In haar gedachten doorliep zij heel den levensweg, dien de Heere met haar had willen houden; de scheiding van den broeder, van wien zij, naar zij vertrouwde, eerst thans voor het eerst eenig bericht kreeg; de moeielijke en dikwerf harde dagen, die haar moeder aan slavernij niet gewoon, aan haar zijde doorbracht en de laatste ure aan haar stervenssponde. Die ure vooral was haar onvergetelijk. Geen klacht was over de lippen gekomen van de vrouw, die allermeeft bezorgd was geweest over de toekomst van haar dochter. Geen verwensching of vloek over haar verdrukkers was haar ontsnapt, en als Miriam zich met wrevel uitliet over het harde lot dat haar

beiden had getroffen, herinnerde zij zich nog de woorden harer stervende moeder: „Wreekt u zelven niet, beminden! Mij komt de wrake toe; Ik zal het vergelden,” spreekt de Heere!

En vader en moeder en broeder wachtten met zoovele duizenden, als reeds met hun bloed de belijdenis des Heeren bezegelden, haar komst in het vaderhuis, waar vele woningen zijn. Dat uitzicht, weldra thuis te zullen zijn, vervulde de arme dienstmaagd met vreugde, en reeds kwam haar een danklied in het hart, toen ontzetting en schrik haar aangrepen en het lied op de lippen deed verstommen.

Een woest gehuil en gebrul, zooals Miriam nimmer had gehoord, trof haar oor. Het scheen haar toe alsof naast haar, slechts door den steenen wand van haar gescheiden, een woedend gevecht tusschen haar onbekende dieren werd geleverd.

Bevende over het geheele lichaam, luisterde Miriam in de stilte van den nacht naar het gebrul der leeuwen, waar tusschenbeide het geblaf van den jakhals, gelijk dat van een hond zich liet hooren.

Toen de dieren, welker bestemming voor Miriam niet twijfelachtig was, eenigszins waren bedaard, vouwde zij met vrees haar handen.

„Ach, Heere Jezus,” bad zij, „ik dacht sterk te zijn, en Gij ziet hoe zwak ik nog ben! Het geschreeuw der dieren, waaraan ik straks naar het vonnis van den heidenschen rechter, moet worden overgeleverd, jaagt mij schrik en ontsteltenis aan. Gij ziet, mijn Heiland, dat bij mij geen kracht is. Kom toch, o Heere! en versterk uw kind, dat op Uw naam vertrouwt. Verlaat mij niet! Laat mijn oog alleen op U zien! Bij de gedachte aan het ouderlijke huis en aan mijn dierbare

betrekkingen, is het gehuil der dieren, die naar mijn bloed dorsten, alleen reeds voldoende om mij met ontzetting aan te grijpen. O, laat die gedachte alleen mijn ziel niet meer vervullen, maar mijn oog alleen op U zien; dan toch zal het getier van het woest gedierte mij niet meer verschrikken."

Het gehuil der vechtende dieren was verstomd en geruimen tijd verstoorde niets de nachtelijke stilte, die rondom heerschte.

Op de steenen bank uitgestrekt luisterde Miriam, wie de slaap geheel was ontvloten, naar ieder geruisch en iederen stap van de elkander afwisselende wachters.

Weder dwaalden haar gedachten af, naar Prisca haar meesteres, die haar hulp zou moeten ontberen. Het was haar geen kleine voldoening, te weten dat de heidensche jonkvrouw, die eerst met zooveel minachting op haar had neergezien, in de laatste dagen van zoo veranderde gemoedsstemming en gevoelens de duidelijkste blijken had gegeven, en Miriam's gedachten zouden zich zeker weer geheel bezig gehouden hebben met het huis en de omgeving, waarin zij den laatsten tijd had doorgebracht, wanneer niet de tonen van een ver verwijderd gezang haar oor hadden getroffen.

Opmerkzaam luisterde zij toe, en het duurde niet lang of zij stemde in met het gezang, dat van uit de arena haar oor bereikte.

„Daar zijn zeker verscheiden lotgenooten te zamen." dacht Miriam, „en zij bereiden zich op waardiger wijze voor dan ik, tegen het heerlijke uur der bevrijding."

Zoo bleef ook deze heldin in eigen schatting klein en onwaardig en kon iedere gebeurtenis, hoe natuurlijk ook door de omstandigheden waarin zij zich bevond, medewerken om haar geheele afhankelijkheid te doen

gevoelen en haar nader tot haar Heiland te brengen.

Toen de dageraad aanbrak en een straal van het morgenlicht haar kerker binnendrong, begroette zij den dag als ware haar verlossing gekomen.

In de meening dat het vonnis, dat over haar geveld was, en nu ook weldra zou worden voltrokken, trachtte zij door het gebed zich voor het gewichtige oogenblik te sterken.

Voor de laatste maal echter beproefde de groote zielverderver, ware het mogelijk, de Christin tot afval te bewegen. Nog eenmaal bestookte Satan de ziel van de biddende Miriam en fluisterde haar toe, dat de offerande haars lichaams nutteloos was en haar van het eeuwig verdoef niet zou vrijwaren. „Er staat geschreven,” zoo klonk het Miriam toe, „al ware het dat ik mijn lichaam overgaf, opdat het verbrand zou worden en had de liefde niet, zoo zou het mij geen nuttigheid geven.”

„Waartoe zoudt ge uw jeugdig leven overgeven voor een zaak, die gij toch niet kent, voor een belijdenis waarvan gij slechts meendet dat zij oprecht was? Gij bezit toch die liefde niet, die u aangenaam maakt in de oogen des Heeren! Zie, de weg is nog voor u open, gij hebt uw bewakers slechts te zeggen, dat gij bereid zijt den goden te offeren; beroep u op Catulus en een leven van genot en weelde zal uw deel zijn. Gij zijt nog veel te jong Miriam, om den dood tegemoet te gaan. Uw teeder lichaam is niet gebouwd om tot voedsel van wilde dieren te strekken. Op het beslissende oogenblik zal u toch de moed begeven en ten aanschouwe van heel Rome, zult gij toch doen, wat gij nu zoo standvastig weigert!”

Die inblazingen van Satan vermoeiden wel de ziel van Miriam, maar vermochten niet haar geloof te schokken; ja het was alsof een andere stem, liefelijk en teeder als

die van een moeder, die tot haar zuigeling spreekt, haar angstig hart vertroostte en opbeurde.

„Ik ben de uwe, en gij zijt de mijne, niemand zal u uit mijn hand rukken,” sprak de Geest des Heeren tegenover de aanvechtingen des Satans. „Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, Mijn genade is u genoeg! Nog eenige uren en Ik zal u geven aan te zitten aan den maaltijd van de bruiloft des Lams, met al de verlost, die daarboven reeds juichen.”

„Gij eigent u uitspraken toe, die niet voor u geschreven zijn, Miriam, uw ure is nog niet gekomen”, zoo sardde Satan. „Wilt gij later Jezus volgen, als ge oud zult geworden zijn, dan is het immers nog tijds genoeg! Maar heden is het nutteloos en onnoodig. „Leidt ons niet in verzoeking,” zoo heeft Jezus zelf u gezegd te bidden en door uw stijfhoofdigheid, die een gevolg is van uw trotschen eigenwaan, gaat ge uw verderf tege moet en wilt ge u zelf den martelaarspalm toekennen, die voor edeler, degelijker en meer oprechte Christenen is bestemd.”

Maar ook in dien strijd daagde voor Miriam hulp en wel van een zijde, die zij allerminst verwachtte.

De deur harer gevangenis werd geopend en de oude Fabius, in zijn vermomming voor Miriam bijna onherkenbaar, trad binnen.

De presbyter, die gerekend had dat evenals vroeger, op den dag vóór de terechtstelling, de veroordeelde Christenen voor ieder toegankelijk zouden zijn, zag zich deerlijk teleurgesteld. Was het vroeger het gebruik den Christenen een rijken maaltijd voor te zetten, dien zij gebruiken konden, terwijl iedere nieuwsgierige zoowel als belangstellende daarbij tegenwoordig kon zijn, thans was men daarvan afgeweken, en slechts door overreding en

het aanbieden van eenige goudstukken, had Fabius van den bewaker der gevangenis de toestemming gekregen zijn dochter, zooals hij zeide, voor de laatste maal te omhelzen.

Het eerwaardig uiterlijk en de grijze haren van den presbyter hadden zelfs den bewaker eerbied ingeboezemd, en waar hij nog had geaarzeld, had het goud van Prisca verder zijn uitwerking niet gemist.

Met een uitroep van blijde verrassing snelde Miriam den presbyter tegemoet, en terwijl zij de armen om den hals sloeg van den grijsaard, barstte zij in tranen los.

De presbyter liet Miriam, wier hoofd op zijn schouder leunde, eenigen tijd om aan die plotselinge opwelling van droefheid uiting te geven, en terwijl hij de hand over het zachte en prachtige hoofdhaar streek, sprak hij: „Hoe is het mijn kind? Moet ik u in tranen terugvinden, terwijl ik dacht dat gij met vreugde de heerlijke toekomst zoudt verbeiden, die op de vrijmoedige belijdenis van onzen Heer en Zaligmaker volgt?”

„O, mijn vader!” antwoordde Miriam, „het was mij in de laatste uren zoo vreemd, zoo benauwd. Gij weet dat ik geen begeerte heb naar de genietingen, die de wereld kan aanbieden, en toen ik voor den rechter geweigerd heb den afgoden te offeren, geloofde ik ook, dat mijn liefde tot onzen Heere Jezus groot genoeg was, om gewillig mijn leven zelfs te geven voor de belijdenis van Zijn naam. Maar straks werd het mij zoo bang; ik vreesde, dat ik Hem werkelijk niet oprecht genoeg beminde en u kan ik het toevertrouwen, het gebrul van de wilde dieren, dat mij heden nacht verschrikte, joeg mij vrees aan.”

Tot in het diepste der ziel bewogen beschouwde de presbyter de bevallige gestalte der weenende Miriam.

Hoe gaarne had hij haar ontrukkt aan het vreeselijk lot dat haar wachtte. Hoe had hij reeds gepeinsd op een middel om Miriam, die hij bijzonder liefhad als een der eenvoudigsten en meest beproefden zijner gemeente, uit de gevangenis te verlossen. Doch hoe hij ook peinsde, er bleef slechts één middel en dat was: verloochening van den Christus! En daarvan was hij zeker, dat redmiddel zou door Miriam, Gode zij dank, verfoeid worden:

Eindelijk sprak hij tot Miriam, toen zij eenigszins bedaard was: „De Satan heeft u willen ziften als de tarwe, mijn dochter, en zijn booze inblazingen dienden slechts om uw geloof te beproeven. Maar heb goeden moed, de Heere Jezus dien gij van der jeugd af aan hebt beleden, heeft u lief, en al waart gij duizendvoudig ontrouw, dit kan aan de trouwe Gods en aan zijn eeuwig genadeverbond, dat hij met u aanging, geen afbreuk doen. Ik begrijp zeer goed, dat uw natuur en vleesch strijdt tegen den weg dien God met u nemen wil, en kon het baten, dan gaf ik gewillig mijn lichaam als ik het uwe daardoor kon redden.”

„O, vader, spreek zoo niet!” viel Miriam hem in de rede. „Gij hebt een veel hooger roeping in de gemeente te vervullen dan ik, die slechts een dienstmaagd ben. Hoe hebt gij toch den moed gehad mij hier te komen opzoeken!”

„Zet u hier neer, Miriam,” antwoordde de presbyter, terwijl hij de dienstmaagd op de steenen bank deed plaats nemen. „In die oogenblikken dat ons geloof het meest van de aanvechtingen des Satans heeft te verduren, hebben wij, behalve het gebed, nog een genademiddel door den Heere Jezus zelf verordineerd, om dat geloof te versterken. In de verbondsteekenen van brood en wijn wil Hij ons zijn dierbaar lichaam deelachtig maken,

en waar twee of drie in Zijnen naam vergaderd zijn, is Hij tegenwoordig."

De presbyter haalde daarop een met wijn gevuld kruikje uit de plooiën van zijn ruim overkleed te voorschijn en het zwarte brood, dat de bewaker Miriam dien morgen had verstrekt, naast zich nederleggende zeide hij: „Voor wij tot de heilige handeling overgaan, die onze *agape* steeds besloot, moet ik u nog het een en ander mededeelen van Prisca en allen, die zoo gaarne u nog eenmaal zouden zien, en tevens ook iets naders vernemen van de wijze waarop gij in dezen toestand gekomen zijt. De bewaker heeft mij een uur toegestaan voor mijn bezoek, gij zult dus kort moeten zijn."

Onze lezers weten reeds wat Miriam aan Fabius kon mededeelen en wat de presbyter vertelde van de vrienden, die in angstige spanning zijn terugkomst te gemoet zagen; en toen naar Fabius' meening de tijd tot scheiden daar was, knielde hij naast Miriam neder om daarna als dienaar des Evangelies, de Christin voor het laatst het brood en den wijn als teekenen van Jezus' dood en opstanding uit te reiken.

Zelden had er eenvoudiger Avondmaalsbediening plaats dan in die gevangenis van het theater van Flavius. Gouden of zilveren sieraden ontbraken, slechts een aarden kruikje deed dienst als avondmaalskelk, en het brood der gevangenis werd door den ouden Fabius met een plechtigen ernst gebroken onder het uitspreken der sacramentele woorden, als ware het voor dat doel alleen bestemd.

Maar ook hier betoonde de Heere dat Hij noch aan tijd, noch aan plaats, noch aan middelen is gebonden; want met Zijn heerlijke tegenwoordigheid vertroostte Hij het hart zijner dienstmaagd, versterkte haar geloof en

gaf den ouden getrouwen dienstknecht den moed, trots gevaar, ook andere kinderen Gods, die in de banden zuchtten en het uur hunner bevrijding verwachtten, te bezoeken en met hen den dood des Heeren te gedenken.

Wij zullen het afscheid dat Fabius van Miriam nam, niet beschrijven.

Door den wachter, die weldra zou worden afgelost, tot vertrekken aangespoord, omhelsde de presbyter Miriam.

„Gelukkig kind!” sprak hij, „mij, oude van dagen, gaat gij voor naar het Vaderhuis! Nog weinig tijds, als ik hier heb afgedaan, zullen wij elkander ontmoeten voor den troon des Lams!”

HOOFDSTUK XXIII.

Naar 't Vaderhuis.

Een joelende, schaterende, bonte menigte verdrong zich bij de *vomitoria* van het theater van Flavius, het Collyseum welks trotsche overblijfselen den hedendaagschen bezoeker nog met bewondering vervullen. Van heinde en ver stroomde men toe; want het feest in den ontzettend grooten schouwburg beloofde schitterend te zullen zijn. Op onderscheiden plaatsen der stad had men reeds dagen te voren den groven penning kunnen koopen, die als toegangsbewijs moest dienen, en uren te voren stond reeds de menigte bij de toegangen samengedrongen, daar ieder een plaats begeerde op de voorste rijen. Eindelijk werden de deuren geopend en als een water-

vloed, die, door geen dammen langer binnen zijn bedding gehouden, het land in weinig tijds overdekt, stormde de menigte naar binnen, om een plaats te veroveren op de trapsgewijze gebouwde banken, die als zoo vele cirkels rondom het groote vlak lagen waar de spelen zouden vertoond worden. Doch op die steenen banken was ruimte voor velen, want de schouwburg van Flavius, in de open lucht gebouwd en zonder dak, kon honderd en vijftig duizend toeschouwers bevatten.

Onder hen, die de eersten begeerden te zijn om toegelaten te worden, bevonden zich twee mannen, waarin wij spoedig Fabius en Prudens herkennen.

Voortgestuwd, bijna gedragen door de opdringende menigte, lette niemand op het tweetal, dat met een geheel ander doel dan om zich te vermaken in de woeste spelen, zich op die plaats bevond.

Terwijl een ieder zich beijverde een plaats te bemachtigen in de nabijheid van den zetel voor den keizer Maximilianus bestemd, kozen zij die, welke juist daar tegenover was, zoodat het hun niet moeilijk viel in de voorste rijen zitting te nemen.

Met voordacht hadden zij zich in het westen van het circus een plaats veroverd; want Fabius had aan Miriam beloofd dat hij met Prudens in de gewichtige ure zich daar zou bevinden.

Nadat de eerste golvende menschenstroom was binnen gelaten, vulden zelfs de hoogste rijen van den schouwburg zich langzamerhand met toeschouwers, die reikhalzend uitzagen daar de komst des keizers, het sein dat de voorstellingen een aanvang zouden nemen.

Eindelijk verried de beweging onder de menschenmassa, die in het oosten van den schouwburg een plaats hadden gevonden, de komst des keizers.

Omringd van zijn rijksgrooten verscheen Maximilianus Severus, vergezeld van den gezant van Diocletianus, den oppermachtigen beheerscher van het Romeinsche rijk, in wiens gevolg zich ook de ons bekende Catulus bevond.

Onder den troonhemel van purperen stoffen, die hem tegen de reeds brandende stralen der zon zonden beschermen, nam de keizer op de *pulvinar* plaats. Kostbare met gouddraad en gloeiende kleuren doorweven Oostersche tapijten bedekten de steenen banken, die voor het hooge gezelschap bestemd waren.

Nauwelijks waren de toejuichingen der duizenden verstomd of een zestal tweewielige voertuigen, ieder door een drietal vurige rossen voortgetrokken en waarvan de bestuurders staande de leidsels hielden, kwamen het circus binnen om in den wedren den eerepalm te behalen.

Op een teeken van den *Lanista*, den man die de volgorde der spelen regelde, schoten de vurige spannen als een stormwind vooruit. Als een wervelwind vlogen zij in dikke stofwolken gehuld, de plaats voorbij waar ons tweetal zat om het eerst den eindpaal te bereiken, die in de nabijheid des keizers was opgericht.

Zag ons tweetal met onverschilligheid dien wedstrijd aan, ook de menigte toonde weinig belangstelling. Wel werden hier en daar aanmoedigende kreten gehoord, of ging een gejuich op, als een der bestuurders bij te snelle wending met zijn wagen omsloeg of door een zijner mededingers zoodanig werd aangereden, dat hij met gebroken wielen den strijd moest opgeven, doch de schourburgbezoekers verwachtten sterker prikkel.

Die telkens herhaalde wedloopen, alvorens de krans van eikenloof den overwinnaar kon worden uitgereikt, maakten de menigte ongeduldig. Om zich voor de ver-

veling schadeloos te stellen werd de mondvoorraad aangesproken, die de meesten medegebracht hadden en begonnen de fruitverkoopers en waterdragers, die zich vrij tusschen de rijen bewogen, reeds goede zaken te doen.

Meer belangstelling werd betoond, toen na het wegrijden van den met gejuich begroetten overwinnaar, een aantal *gladiatoren* van uit het *spoliatorium* te voorschijn traden.

Deze zwaard- en vuistvechters, wier spieren door langdurige oefening waren gestaald, wier forsche gestalte en breede borsten een ieder ontzag voor hun reuzenkracht moesten inbeezemen, naderden den zetel des keizers. In hun korte kleeding, die armen en beenen ontbloot liet, een ieder voorzien van de verschillende wapenen, waarmede zij zouden strijden, hield de groep voor den keizer stil. Met opgeheven wapenen juichten zij den keizer toe en luid weerklonk over de vlakke van het circus „Ave, Caesar Imperator, morituri te salutam, Heil o keizer! de stervenden groeten u!”

In de volgorde door den *Lanista* bepaald, werd nu gestreden man tegen man, borst tegen borst, hetzij met de vuist, waarin een langwerpige stuk ijzer met riemen vastgemaakt, zoodat iedere slag als van den moker op het aambeeld, op de borst van den tegenstander weerklonk; hetzij met het korte zwaard of met de driestandige vork en het net, waarbij behendigheid en juiste blik de overwinning deden behalen.

En die strijd had niet alleen ten doel om de menigte behendigheid gepaard aan spierkracht te doen bewonderen, het was meer dan dat. Het was een kamp van leven om leven, waaraan de gladiatoren zich vrijwillig overgaven.

Het eerste bloed had gevloeid, en het was alsof de menigte op dat gezicht slechts wachtte om in verrukking te geraken.

Reeds was menige zwaardvechter zwaar gewond naar het spoliatorium teruggebracht, waar zijn wonden werden onderzocht en de ongelukkige zoo geen herstel mogelijk scheen, eenvoudig werd afgemaakt. En als een der strijders, door een misstap of verkeerde beweging viel en onder moest liggen, wachtte zijn tegenpartij slechts op een teeken van de menigte, of den overwonnene genade zou moeten geschonken of dat hij moest worden gedood.

De op- of nederwaarts gebogen duim van de uitgestrekte arm der toeschouwers was voor den overwonnene beslissend.

Doch ook dat schouwspel, reeds zoo dikwijls genoten, kon de menigte niet langer boeien. Het scheen alsof het gezicht van het gestorte bloed, het wegbrengen van dezen of genen stervenden zwaardvechter, de menigte met koortsachtig ongeduld naar meer gruwelen deed uitzien. Ternauwernood was den laatsten kampvechter de krans der overwinning op de met bloed bezoedelde slapen gelegd of één kreet, uit duizenden monden, van vrouwen zoowel als mannen, van aanzienlijken zoowel als geringen, van den Romein, wiens rechtskennis en wetboeken in onze dagen nog worden geroemd, zoowel als van den man uit het volk, galmde door de lucht.

„Ad leones!” klonk het, „voor de leeuwen!” en met dien kreet gaf de heidensche menigte lucht aan de gespannen verwachting die haar vervulde.

Men had echter buiten den *Lanista* gerekend.

Maximianus had dit feest bestemd om den gezant van Diocletianus te toonen met hoeveel ijver het gegeven bevel, om de Christenen uit te roeien werd opgevolgd, en een driehonderdtal belijders van 's Heeren naam, jong en oud, waren ter beschikking van het hoofd der gladiatoren.

Deze kende de menigte te goed en zonder aan het onstuimig verlangen om de leeuwen los te laten, te voldoen. liet hij door zijn slaven een aantal kruishouten aanbrengen. Eén wenk van dien gevreesden man, en een veertigtal mannen. waarvan sommigen ter nauwernood den mannelijken leeftijd hadden bereikt, en die met al de andere slachtoffers, waaronder Miriam, den nacht in biddend waken hadden doorgebracht, werd binnengeleid.

Met ketenen geboeid, knielden die mannen neer en hun eenstemmig gebed klom op tot den eeuwigen God, Wiens belijdenis zij gereed stonden met den smartelijken dood aan het kruis te bevestigen.

De een na den ander werd weggevoerd en de kring werd hoe langer hoe kleiner, totdat ook de laatste met zijn smartkreten de lucht vervulde, en het gefolterde lichaam wrong aan den martelpaal, smeekende om een spoedige verlossing uit zijn lijden.

In een grooten kring werden die kruisen opgericht. Ook in de onmiddellijke nabijheid van Fabius en Prudens verrees een kruishout. waaraan een twintigjarig jongeling was vastgenageld. De smartkreten van den ongelukkige vullden de lucht, afgewisseld door den smeekenden uitroep „Kom, Heere Jezus, kom haastelijk!” maar de toeschouwers werden niet door medelijden bewogen. Met beestachtig genot bespieden zij iedere beweging van den ongelukkige en spaarden hunne sarrende spotternijen niet.

„Laat de ezelskop u verlossen!” gilden de vrouwen. „Waar blijft uw Jezus!” klonk het uit den mond van anderen.

Die helsche spotternijen niet langer kunnende dulden, door toorn en verontwaardiging alle voorzichtigheid uit het oog verliezende, wilde Prudens opstaan, om die

hardvochtige toeschouwers in zijn nabijheid te bestraffen. Doch de vuist van den ouden Fabius greep hem vast en hield hem met kracht terug.

Prudens zag den presbyter verwijtend aan, maar hij zag tevens hoe een traan langs zijn wang biggelde.

„Des Heeren wederkomst is nabij!” fluisterde hij Prudens toe. „Mij komt de wrake toe en Ik zal het vergelden.” Blijf kalm en vergroot niet nutteloos het aantal slachtoffers, wier bloed heden wordt vergoten.”

Prudens herstelde zich eenigermate, terwijl de menigte met te meer onstuimigheid bleef aandringen op de verschijning der roofdieren, die van Afrika's bergen aangevoerd, reeds dagen lang in hun hokken opgesloten waren geweest.

Op een teeken des keizers begaf de *Lanista* zich naar het vertrek, waar de gevangenen gezamenlijk den nacht hadden doorgebracht, elkander vermanende tot standvastigheid, elkander wijzende op de heerlijkheid die hun aan gene zijde des grafs wachtte.

Ontdaan van hun ketenen, joeg hij de Christenen met zijn lederen zweep voor zich uit, het circus binnen, waar de groep aan zich zelve werd overgelaten.

Mocht menigeen van hen ook al een huivering door de leden varen, op het gezicht der opgerichte kruisen, toch liep geen der Christenen op den zetel des keizers toe, om door herroeping zijner belijdenis, genade en levensbehoud af te smeeken.

Ook Miriam behoorde tot dat aantal, en niet zoodra had zij de ruimte van den schouwburg betreden of haar blik richtte zich naar de aangeduide plaats, waar zij Fabius en Prudens herkende.

Voor zoover het tweetal kon zien, was op het gelaat van Miriam niet het minste spoor van ontzetting te lezen.

Integendeel scheen het hun toe, alsof een glans van blijdschap en verrukking uit haar oogen blonk. In haar eenvoudig wit opperkleed van wollen stof, met de armen op de borst gekruist, de oogen ten hemel geheven, was het alsof de slavine van vroegere jaren, als een blijde bruid de komst van haar Hemelschen bruijom verbeidde.

De afstand was te groot dan dat Prudens iets zou hebben kunnen verstaan van hetgeen een enkel persoon zeide; maar hij zag de geheele groep Christenen knielen, terwijl een man, wiens haren en baard reeds vergrijsd waren, in biddende houding bleef staan.

Weldra weerklonk de aloude belijdenis der Christenen, ten spijt van de heidensche priesters, die in grooten getale aanwezig waren, ten spijt van Satan, die zich verlustigde in de marteling van 's Heeren kinderen, over de vlakke van het Collyseum, en tot op de verst verwijderde en hoogste rijen werd het gehoord, hoe de Christenen eenparig hun *credo* opzeiden. Dat *credo* waaraan de kerkvergadering van Nicea in het jaar 325 een blijvenden vorm heeft gegeven, waren de ons bekende twaalf artikelen des geloofs.

Terwijl de *venatores*, die met het opzicht over de wilde dieren belast waren, de valdeuren openden, en de schuwe en uitgehongerde dieren aarzelend naar buiten traden, beled daar een kleine schare, waarvan de jongste nauwelijks vijftien jaar telde, voor de ooren van heel Rome, dat Jezus is de Christus, die wederkomen zal om te oordeelen de levenden en de dooden.

Wij besparen onzen lezers een uitvoerige beschrijving van de bloedige worsteling der weerlooze slachtoffers tegen de uitgehongerde dieren, die weldra een aanvang nam.

De ongelijke strijd duurde niet lang, zeker niet zoo

lang als de onmenselijke toeschouwers hadden verwacht. Een enkel Christen mocht voor den uitgehongerden woestijnbewoner wegvluchten, of een sterk gespierd man zich met de kracht van den wanhoop tegen de woeste aanvallen verdedigen, het mocht niet baten. De een na den ander viel onder het handgeklap en het gejuich van de toeschouwers en werd een gewisse prooi der bloeddorstige dieren.

Ook Miriam, op wie Prudens voortdurend de oogen gevestigd hield en die in biddende houding, met de handen voor het gelaat, gekniel was blijven liggen, viel. Het roofgedierte was haar met kruipende schreden genaderd, totdat het op eenmaal zijn slachtoffer besprong. Eén smartkreet en de verlorene ziel van Miriam steeg op ten hemel, waar geen smart gekend, maar eeuwige gelukzaligheid gesmaakt wordt.

HOOFDSTUK XXIV.

Besluit.

Tien jaren zijn sedert de afkondiging van het decreet van Diocletianus voorbijgegaan. De keizer, op wiens bevel duizenden belijders van den Christus werden ter dood gebracht, is reeds lang van het staatstoneel getreden. De keizers, die hij zich had toegevoegd hebben elkander de opperheerschappij betwist. Andere invloedrijke en door de troepen geliefde legerhoofden hebben ieder voor zich een deel van den buit willen veroveren, en het groote Romeinsche rijk was ettelijke jaren inwendig

verscheurd, het tooneel van bloedige twisten en oorlogen. Volksoproeren en bandeloze uitpattingen van miltzieke soldaten waren aan de orde van den dag, en dezelfde krijgslieden, die Catulus tegen de Christenen aanvoerde, hebben hem bij een dier oproerige bewegingen gedood en zijn verminkt lijk langs Rome's straten gesleept.

Veel is er veranderd sedert den aanvang van ons verhaal, niet het minst in den toestand der Christenen.

De groote Constantijn, die al zijn mededingers naar de alleenheerschappij ten onder bracht, zal het afgeleefde Romeinsche rijk voor het laatst in zijn grootheid doen schitteren. Hoewel zelf geen Christen — Constantijn liet zich eerst kort voor zijn dood doopen — is deze keizer het Christendom gunstig gezind.

Een van zijn eerste, en voor de Christelijke kerk belangrijkste decreten is het onderwerp van het gesprek, dat in den kleinen kring, waar wij de lezers voor het laatst willen binnenleiden, gevoerd wordt.

Onder het looverdak, dat zich ter zijde van een bevallig gelegen buitenverblijf in de Campania bevindt, zit een man in gezelschap van twee vrouwen. Gretig luisteren de laatsten naar hetgeen de eerste voorleest. En wel is het een stuk dat hun belangstelling in de hoogste mate verdient.

Zooeven toch heeft Prudens, dien wij in den man herkennen, een afschrift ontvangen van het door Constantijn uitgevaardigd edict. Dit belangrijk staatsstuk in het jaar 313 onderteekend en in de geschiedenis als het „edict van Milaan" bekend, verzekert den Christenen geheele vrijheid van godsdienstoefening in het gansche rijk en vergunt aan de gemeenten de bevoegdheid om eigendom te verwerven.

Al is de eerste woeste en alles vernielende storm, die over de kerk ging, reeds voor eenige jaren uitgewoed,

toch ontbrak nog steeds de erkenning van het recht van bestaan der Christenen door den Staat.

Prudens legt bewogen het afschrift ter zijde en de beide vrouwen zijn te zeer ontroerd om te spreken.

Met huivering zien zij terug op den weg die achter hen ligt, en met smart herdenken zij aan vele broeders en zusters, die vallen moesten vóór de dageraad van betere tijden aanbrak.

De oudste der vrouwen, een zeventigjarige, wier haar door den leeftijd vergrijsd, wier gelaat door harde beproevingen is gegroefd, de ons bekende diaconesse, heeft de handen gevouwen.

„Ik dank U, Heere!” zegt zij, de oogen ten hemel slaande, „dat gij mij zoolang hebt willen sparen om in dit oogenblik den triomf Uwer gemeente te mogen aanschouwen. Gij, Heere, zijt getrouw en waarachtig en Gij bevestigt Uw belofte, dat de poorten der hel Uw Kerk niet zullen overweldigen!”

„Gij zwijgt, lieve vrouw,” zegt Prudens, die de hand van Prisca heeft gevat. „Is het geen heugelijke tijding, die ik zoeven ontving? Bedenk eens, thans zijn wij in de oogen der wereld niet langer de versmade verworpenlingen, die dankbaar moesten zijn, wanneer men hen ongemoeid liet. Thans kunnen wij de toekomst ook voor onze kinderen met meer vertrouwen tegemoet zien en zal de naam van Christen niet langer een scheldnaam zijn! Maar ge antwoordt niet!”

„Ik denk aan Miriam,” zegt Prisca daarop, en aan onzen ouden leeraar Fabius. Zouden zij, die zich reeds lang in de hemelsche gelukzaligheid verheugen, ook weten, dat voor Jezus Kerk naar wij hopen een betere tijd is aangebroken?”

„Hoe zou ik die vraag kunnen beantwoorden, Prisca?

Als de Schrift ons leert dat er vreugde heerscht onder de engelen Gods wanneer een zondaar zich bekeert, dan geloof ik wel, dat de vreugde, die aan de gediensstige geesten wordt vergund, door de kinderen des huizes ook gedeeld wordt. Hoeveel te meer blijdschap zal er dan zijn bij de engelen Gods en ook bij Miriam en Fabius en heel de schare van hen, die met hun bloed de belijdenis onzes Heeren bezegelden, als zij vernemen dat de groote vervolging van 's Heeren Kerk een einde heeft genomen!"

Prisca, de heidensche jonkvrouw die reeds voor acht jaren den doop ontving, de voorbeeldig getrouwe en geliefde gade van Prudens, die vrijwillig al diens ontberingen, moeiten en angsten mede heeft doorgestaan tot het tijdstip dat zij het erfdeel haars vaders ongemoeid kon in bezit nemen; de Christin, die door haar ontwikkelden geest, door Gods genade verlicht en geleid, een sieraad is der gemeente, zij, die eertijds trotsche, ongenaakbare dochter van den senator, zij wischt de tranen weg, die de herinnering aan Miriam, haar dienstmaagd, bij haar opwekken.

Reeds wil zij haar man antwoorden, als een angstig geluid harer kinderen haar verschrikt het hoofd doet opsteken.

Hand aan hand komen een zesjarige knaap, het evenbeeld zijns vaders en een blondlokkig meisje dat ter nauwernood vier jaren telt, verschrikt aanloopen.

„Wat is er Fabius?" vraagt Prisca, terwijl de kleine Miriam bij haar grootmoeder beschutting zoekt.

„Bij het hek staat een zwarte vrouw!" roept de verschrikte knaap, „en zij wil ons kwaad doen!"

„Zeker een bedelares," antwoordt Prudens. „Ik zal wel eens gaan zien."

Eenige oogenblikken later komt de heer des huizes, rgezeld van een in lompen gekleede bedelares, die op t gelaat de verschrikkelijke kenteekenen draagt van : ongeneeslijke huidziekte die haar heeft aangetast, rug.

Terwijl de kleinen beangst wegkruipen, zegt Prudens: Hier is een oude bekende, Prisca!"

Doch nauwelijks heeft Prudens' echtgenoot het misormde gelaat herkend of met afschuw keert zij zich saarvan af.

„Affa!" roept zij uit. „Ik wil, ik kan haar niet aanzien!"

Prudens voert de bedelares, die vrouw en kinderen slechts schrik en afkeer inboezemt, weder weg en gevolgd door de diaconesse, brengt hij haar naar een plaats in den uitgestrekten tuin.

Terwijl hij de bedelares doet nederzitten, en christelijke liefdadigheid bewijst aan een vrouw, die door vijandschap verblind, in vroegere jaren zooveel leed bewerkte, hoort Prudens eerst nu in bijzonderheden den aanslag, waaraan hij en met hem de geheele gemeente ontkwam, door het beleid van Miriam.

Nu eerst wordt het hem opgehelderd, hoe de *fossor* Dionisius, weinige dagen na Miriams gevangenneming, Hyphax in stervenden toestand vond, en wat de zinnelooze en uitgehongerde verrader niet kon mededeelen, werd verklaard door de mededeelingen van Affa.

Als de Egyptische slavin, wie de geschonken vrijheid tot een oordeel is geworden, den grooten weg weer opgaat om bedelend in haar onderhoud te voorzien, komt voor een oogenblik de oude natuur bij Prisca boven, en er flikkert iets in de oogen van de Romeinsche jonkvrouw van weleer, die in de slavin Affa niet slechts een voorwerp van verachting, maar meer nog een werk-

tuig ziet, dat tot haar leed zooveel heeft bijgedragen.

Prudens ziet de beweging zijner vrouw en terwijl hij haar teeder omarmt, fluistert hij haar de woorden van den evangelist Lucas toe: „Zegent degenen, die u vervloeken, en bidt voor degenen die u geweld doen.”

„De Heere Jezus zelf zal mij moeten leeren dit gebod na te komen,” antwoordde Prisca, „want als ik Affa zie . .

Prudens geeft zijn vrouw de gelegenheid niet den zin te voleindigen, maar gaat op denzelfden toon voort:

„Zijn juk is zacht en zijn last is licht. Het groot geheim om Christen te zijn, is met Christus vereenigd te zijn en Hem te volgen.”

Het treurig uiteinde van Affa zullen we niet verhalen; alleen vermelden we dat er dien avond feest gevierd werd in Prudens' huis, feest ook door al de arbeiders en bedienden op Prisca's landgoed, toen Prudens hun het edict van Keizer Constantijn had voorgelezen.